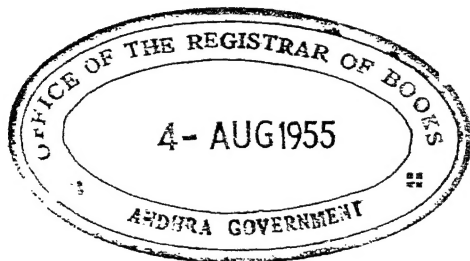

త్రివర్ణము.

(తిరుక్కుటల్)

విద్య త్క వికు ల తిలక

తలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

పీఠిక.

ఈ కుఱ్ఱ అను ద్రవిడ ద్వీపద కావ్యమందలి ముఖ్య విషయము భద్రార్థ కామములు కావున దీనికిఁ దెనుఁగున ద్రివర్ణమని పేరిడితి. ఇది అఱవమన సుమారు రెండువేల యేండ్లకు మునుపు (కడపటి మధుర సంఘ కాలమున) తిరువళ్లువర్ అను మహనీయునిచే వ్రాయఁబడినది. అతఁడు మైలాపూరున పుట్టి పెరిగిన వాడని చెప్పుదురు. తల్లి దండ్రులు ఆదియవ్వు, భగవానుఁడు అని అతని చరిత్రమును క్రింది రీతి వింతగా చెప్పుదురు. భగవానుడను బ్రాహ్మణ బ్రహ్మచారి తీర్థయాత్ర చేయుచుండి యొకచో నొక బ్రాహ్మణుని యింట నతిథియై నిలిచి యటవారిచే పెంపఁబడుచుండిన యొక కన్యకను వివాహమాడెను. ఆ పడుచు మాలపడుచట! ఎవ్వరికిం దెలియదట! వారి కేడుగురు బిడ్డలు పుట్టిరి. గృహస్థులయ్యు యాత్ర మానక చేయుచుండిన యా దంపతుల బిడ్డల నొక్కొకరిని పుట్టిన చోటనే వదలుచుఁ బోయిరి. భర్తయాజ్ఞచే విధిలేక వదలియు వదలఁజాలని మనసుతో వగచు తల్లికా నినువు లిట్లనిరట!

౧ ఈ తీరున నానొసట వ్రాసిన పరమేశ్వరుఁడు మరణించెనా యేమి? కఱవైనను వానికే భారము. తల్లీ! చింతిల్లకు.

౨ ఏనుఁగు మొదలు చీమవఱకు నన్నింటిని ప్రేమతో ప్రోచు నీశ్వరుఁడు ప్రోడ. ఏమఱుడు. తల్లీ! చింతిల్లకు.

౩ పిండమునకు గ్రుడ్డునకు తాతిలోని కప్పకు నాహారమిడుచున్న యీశ్వరుఁడు శరీర మొందిన నన్ను రక్షింపకుండునే? తల్లీ! చింతిల్లకు.

౪ తల్లి భుజించిన యాహారము మాదిలోని పేళిని చెంచుచున్నది. జీవితమే వింతయైనది. ఈశ్వరుని మహిమ మిట్టిదని యెఱుఁగుము. తల్లీ! చింతిల్లకు.

౧ దుర్గమారణ్యమున నొక రాతిలోని మండుకమునకు కడుపు నిండు
చున్న లోకేశ్వరుడు నన్నును కాపాడక పోడు. అతని కసాధ్యము
లేదు. తల్లీ! చింతిల్లకు.

౬ తల్లీ కడుపున మావిలోనున్నపుడే యాహారమిచ్చిన కృపాశుడు
పుట్టినపిదప వదలునే? తల్లీ! చింతిల్లకు.

౭ సర్వజ్ఞుడు సర్వాంతర్యామియగు నీశ్వరునకు నేను దూరమునలేను.
కానున్నది కాకమానదు. తల్లీ! చింతిల్లకు.

విడువబడిన బిడ్డలు కన్నవారిచే గైకొనబడి కన్నవారికంటె
మిన్నగాఁ గాపాడబడి వృద్ధి నొంది ఆవృ, ఉప్ప, అధిగమ, ఉఱవ,
కపిల, వల్లి, వల్లువ అను పేర్లతో నుత్కృష్టజన్ములై లోకఖ్యాతిఁగాంచిరి.

వల్కువులను నొక తెగవారు ఆదిద్రావిడులలో పురోహిత వృత్తితో
నున్నారు. వారింబట్టి యెవ్వరో వైకథకల్పించియుండురని, కొందఱుండురు.
ఇట్టికతలు మాఘకాలిదాసాది మహాకవులకును అంటుఁగట్టి యున్నారుకదా!
ఈ కవి కైనుండనియే వెక్కండ్ర యభిప్రాయము.

వల్లువరు మైలాపూరున వెరింగి పెద్దయై విద్యల నభ్యసించి వాసుకి
యను కిలవతిం బెట్టియాడి గృహస్థుండై యన్నిటిలో నేత నేసి జీవించుట
పాతకదూరమగు వృత్తియని నిశ్చయించి యాయూరనుండిన ఏలేనింగఁ
డను సముద్రవ్యాపారియొద్ద నూలుతెచ్చి నేసి యతనికేయిసఁగి కూలిగొని
సంతృప్తిమెయిఁ గాలము గడపుచుండెను. ఇతనిఁగూర్చి వినవచ్చుకతలు
పెక్కులు. అందొకటి.

ఒకప్పుడొకసాధువు ఉత్తమమైనది గార్హస్థ్యమా సన్న్యాసమా?
యని యెఱుంగఁగోరి వల్లువ మహాశయుని డాని యడుగ నతఁడువెంట నే బదు
లీయక భార్యనించుక నిగ్గుఁగఁ బిలిచెను. ఆమెయు లాగుచుండిన భేదతాటి

నట్టేవిడిచి తొరతొరవచ్చి నిలిచెను. నేయుచుండఁగా నాదె (లిండబడినది. దీపముగొని రమ్మన పట్టపగలు దివ్వెయేల యని బదులాడక యాసాధ్యి పెంటనే కొనితెచ్చెను. అతిథికి వేడియన్నమిడి తనకు చలిది యిడుమన నామె యట్లేచేసెను. తనకును అన్నము వేడియైయున్నది. విసరుమన నా పుణ్యవతి మాతాడక విసరసాగను. ఇట్టి కార్యములు పెక్కులు గమనించి యావచ్చినసాధువు ఇట్టి సాధ్యి యిల్లాలగు వాని! స్వర్గమేల? యనుకొని మరల ప్రశ్నింపక మరలెను.

పతియాజ్ఞకు బదులాడక యతని చిత్తము ననుసరిండు నిర్మలచిత్తయగు వాగుకి ప్రతిదినము నాథుఁడు భుజించునపుడతని యనుమతిమేరకు చిన్న గిన్నెయు నందించుక నీరును చిన్ననూదియు నుంచుచుండెడిది. దానికిఁ గారణమామె యెఱుంగదు. తన యవసానదశలో భర్త తనతలకడఁగూర్చుండి 'నీకేమి కొరికకలదు తెలుపు' మన నాసాధ్యీలలామ , నాథా! నిత్యము భోజన వేళకు పాత్రముకడ నుంచుచుండిన గిన్నెజలము నూదులకు కారణ మెఱుంగ లేకయే మరణింపఁగలుగు చుంటి ననుచింతగలదు' అనుడు సతండును చింతతో 'చిందినమెదుకులను నూదితోఁ గ్రుచ్చియెత్తి నీటఁబడిచి మరల పాత్రమున నుంచుకొనఁదలచి యట్లుంచు మంచుంటిని. కాని యట్టి యవస రము నీవలన ఘటిల్ల దయ్యో' నని పలుక నామె తృప్తిచెంది భర్త చేతుల మీఁద తన ప్రాణములు వదలెను. ధీరచిత్తుడయ్యై సతదప్పుడు "నా యిష్ట మెఱిగి రుచిగ వండెడుదానవు. పవిత్రప్రేమమయిని. మృదుసత్వ వాక్యవు. నాయుడుగు లాత్మను వెనుక విడిచి ముందుగ లేచుదానవు ప్రాణేశ్వరీ! నను విడనాడితివే? ఇంక నాకనులెట్లు రేయి నిద్రింపఁగలవు?" అని యశ్రుబిందువులు రాల్చెను.

తన యవసానకాలమున సతఁడు ప్రియశిష్యుడై యుండిన విలేల సింగనితోఁ దన తమవు మృగపక్షుల కాహారమగునట్లుగా నొక బయలునఁ బడవేయింపుమని యాజ్ఞ యిడి బ్రహ్మనిష్ఠగొనియెను.

ఇట్టి పుణ్యచరిత్రనుచే వ్రాయఁబడినది యీ త్రివర్ణము. ఇందలి భావము లల్పాక్షర రమణీయములై యసందిగ్ధములై సమస్తజనాదరణీయములైనవి. ఇందలి విషయ శీర్షికలు మిక్కిలి యాలోచనముతో నొకటి పెనుక నొకటిగా కారణయుక్తముగా పొందింపఁబడినవి. విషయములును శతకాలబాధితములు గాక యెల్ల యెడల నెల్లవేళల నొకేతీరున నుండున వగుటచే పెక్కు భావలలోని కీగ్రంథ మనువదింపఁబడినది.

తెనుఁగున శమన పద్యములు సుమతి శతక పద్యములు సందర్భశతమున సామాన్యలనోటను వాక్రవ్యంబడుచున్న యట్లే ద్రవిడమందు కుఱివ పద్యములు సమస్త జనులనోటను ప్రామాణికములుగా వాడఁబడి నేద వాక్యములుగా గారవింపఁబడుచున్నవి.

మఱియు నిది మధురసంఘము వారిచేతను మిక్కిలి కొనియాడఁబడినది. తత్సంఘవిద్వాంసు లీగ్రంథముపై నిచ్చిన యభిప్రాయములే ఏఁబడినూఁడు పద్యములుగల తిరువళ్లువ మాల యనఁబడుచున్నది. మఱియు నెందఱో విద్వాంసులు దీనిమహిమను పెక్కు విధముల శ్లాఘించి యున్నారు.

ఒక మండితుఁడు ఒక ఆవగింజను తొలచేసి యేడు సముద్రముల నందిమిడ్చియుంచిన తీరుననున్నది కుఱివ భావము' లనియెను.

వల్లువనాయనారు దీనిని రెండడుగుల పద్దెములుగా రచియించుటచే నిది తెనుఁగున ద్విపదగా రచియింపఁబడినది.

దీని నోపికతో పఠింపించి యిచ్చిన బహుభాషా వికారదులగు శ్రీ వెంకటరాజులురెడ్డి గారికి కృతజ్ఞుఁడ. ఇట్లు ,

శ్రీ

అంకితము

సీ. ధర్మంబు భువిని యధాస్థితి నెలకొల్పి
 విబుధుల కమృతంబు వేడ్కనిచ్చి
 ధరణి తల్లడలేక తగు రీతి నూల్కొల్పి
 భక్త సంరక్షణ ప్రభ రహించి
 నయమారంగా నుమనః పక్షము వహించి
 రాజసాహంకార తేజ మడచి
 గురు తమశ్చరగుణ కులము రూపఱుజేసి
 ధర్మరాజస్థితి తనరనిల్పి
 దుఃఖతతి నడంపఁ దూ కొని బోధియై
 కలికితనము పుడసి వెలయుఁజేసి
 జగములనుసృజించి తగఁబోచి తుదిని లో
 నడచు వానిఁ దలఁతు నహరహంబు.

౧

ఉ. బాలకపాలికిం దగిన పద్ధతులక బహు పుస్తకంబులక
 బోలఁగ వ్రాసితిం దెలివి పుట్టఁగ నక్షర రాజినుండిని
 ర్వేలగ మంచి పొండితి వరించెడు సంతటిదాఁకఁ బదతుల్
 గ్రామఁగ వాచకంబులు పురాణకథల్ తగు కబ్దికాశ్రుముల్

౨

కా. గ్రంథంబుల్ రచియించు టెన్నదగు కార్యంబైనఁ బోతాననా సం
 బంధుల్ తక్కువయైరియంచు వచియింపక రాదు మాతస్వర్య దు
 ర్గ్రంథుల్ మిమ్ముటమైరి వారలకు నీ స్వాత్రోధ దుర్మానముల్
 సంధుక్షించెడి వారెకాని రసికుల్ కన్నట్టరై రెచ్చుగక

౩

మ. ధనికుల్ చూడఁగఁ బారమార్థిక సుచిం తాహీనులై యుండు ని
 రమలా వారలఁ గొందఁటైన రసికుల్ రాజిల్లుచున్నం గ్రియా
 ఘనతల్ గానము రెండుఁగల్గినను దు ర్గర్వంబు నక్షాంతియుం
 గొనువారల్ జగమందు చిత్రములు పెక్కుల్ లెప్పఁగా కళ్యణు!

౪

సీ. తనకులంబునవారిఁ జలయొత్తనీరాదు

మొలక గిల్లెదమని పలుకువాండు

తెలిసినవారి రీతిని నటించుచు సొమ్ము

వమ్ము నేయుచునుండు నెమ్మే కాండు

పరుల కొంపలఁ గూల్పు వర జీవితమ్మును

దుమ్ము నేయుచునుండు దొడ్డవాండు

న్యాయస్థలంబులే యావాసములుగఁ గై

కొని పేరు నార్జించు గొప్పవాండు

ఇట్టిపనుల హేమా హేమ లెల్ల కడల

దండిగానుండు వారలీ మండలమున

నైన జిల్లేళ్ళ గందంపు మానికరణి

మంచువలె మంచునకెయుండు మహితగుణులు

సీ. నిరతాన్నదాత సన్నియత ప్రతిజ్ఞుండు

వృద్ధిగోరక ఋణమిచ్చు నుగుణి

పరులయాపద తన బన్నంబుగా నెంచి

పరితపించుచుఁ దీర్ప జరుగు నతఁడు

అన్నంబు వేళకు నతిథులు సత్రంబు

నందుందు రా యని యరయు ఘనుఁడు

విఖిల దుర్గుణముల నీగఁ ద్రోచిన పుణ్యుఁ

డఖిల సద్గుణముల కాటపట్టు

కాంతిమూర్తి సాత్త్వికమూర్తి సాధుహితఁడు

సతము శ్రీరామసేవనా సక్తుడగుచుఁ

గొత్తకోట గ్రామంబునఁ గొమరు మీఱుఁ

త్రేమకుయుండు రామస్వామిరెడ్డి యతఁడు.

మ. నను ప్రేమంబునఁ జేరఁజీరి విమలా - నందాననం బొప్పుగా
మనవంశంబున కీపు భూషణమవై - మర్యాద పాటించి యిం
పానరం గూర్చిన వెక్కుగ్రంథముల న - చొత్తింప కున్నకా వృథా
చనుఁగాదా? యని మందలించి కరుణా - సంరంభ గంభీరుడై ౭

చ. కలసిన యంత యక్కణకు - వచ్చిన యప్పుడు తీసికొమ్మ చం
చలమగు డబ్బుకై మది వి - చారము నొందకు మచ్చు గూర్చి యం
దులఁ గను లాభముకొ యశము - తోషము నందుము సంతసించు ని
య్యల హరియిచ్చు ద్రవ్యమది - యెల్లర మేలూనరింపనే కదా? ౮

ఉ. కొంకక తీసికొమ్మనుచు - గోరిన వేళలఁ గోరినంత ని
శృంకముగా నొసంగి కృప - పాయము చేయుటఁబట్టి యేను ప
ల్యంకిక నిక్కినంత ముద మందుచు - బొత్తము లచ్చుగూర్చి యే
యంకిలిలేక లోకహిత - మాదటఁజేసితిఁ గీర్తి నందితి

చ. మొనపున నించుమించుగను - ముప్పది గ్రంథము లచ్చుగూర్చితి
ధనము గడించు మార్గములు - తంత్రములుం బరికించి చూచితి
మనమున నించుకేనియును - మన్నన గూర్పని వంచు నెంచితి
మనమును చంపుకొ జడిసి - మానితి వర్తకచింత సంతట ౧౦

చ. కమివను లేని పొత్తముల - గైకొను వెట్టులు లేర యిక్కలి
గ్రమమున గ్రంథగౌరవము - గాంచిన పుణ్యులు కొన్నవాన ని
క్కముగను వచ్చు ద్రవ్యమది - గాజుల బేరము భోజనానికే
సమపడు నన్న సామెతయె - సార్థకమై కనుపట్టె నాయెడక. ౧౧

ఆ. ధనము నిచ్చి కొనెడు - ఘన వదాన్యులకంటె

సురకకొను మహాత్ము - లుండ్రు వెచ్చు

వెట్టి సెట్టి బేర - మిట్టింకులం బొందు

చందమయ్యెఁ గొన్ని - సమలలోన.

క. మొదలు చెడు చేర మిట్టలు

తుదిముట్టకయుండ దొరలె దొరతనమందుం

బదిలములగు కాపనములు

తుదకది విఘ్నేశు వెండి తోయబయ్యెన్

ఉ. నష్టము నొందుచుంటినని - నాహితబంధుఁడు నెమ్మనంబునన్

గష్టమునొందఁడున్ గసరి - కాదనఁడున్ మఱి సంతసించుచున్

దుష్టి వహించుమంచు సమా - దున్నతి నొందెదమంచు నప్పుడున్

స్వప్తముగా వచ్చించు నది - సాధుల శీలమ కాదె మేడినిన్ ౧౮

చ. అతని కుమార రత్న మొక్క - డార్జున శీలుఁడు తండ్రి శీలమే

ప్రతిఫలమందు కైవడిని - భాసిలు వేంకటరామరెడ్డి య

తృతులీత సాత్త్వికుండు పర - మార్థ విచారుల వట్టుగొమ్మ ని

శ్చితమతి బీజధర్మమును - చెట్టు వహింపక భేదమందునె? ౧౯

సీ. తండ్రిచేతల కడ్డు దగులఁడు సరికదా

వన్నెగూర్పఁగఁ బాటు పడుచునుండు

వీడసాదల పాలి పెన్నిధానంబని

ప్రఖ్యాతి వడసిన ప్రణుతగుణుఁడు

పరకాంతలను తల్లి పగిదిజూచెడు వాఁడు

పగుల మేలున కాసపడెడు వాఁడు

దాంభిక వేషంబు దలంపకుండెడువాఁడు

కల యంతలోఁ దృప్తిఁగాంచువాఁడు

పలికిబొంకఁ జొసంగి నొవ్వండునుంత

అన్ని నుగుణ గణంబుల కాట పట్టు

పృథివి వేంకటరామ సాత్త్వికసముండు

కొటి కొక్కఁడు దొరకఁడు కోరి చెదక

- చ. అతఁడును నాయొడఁగ్ మిగుల - నర్మిలితోడఁ జెలంగువాఁడు నా
 హితమును కోరువాఁడు తలఁ - పెంతయొ యంతియ పల్కు పల్కున
 వివరమునఁ జేతయుం దనరు - విస్ఫుట శీలుఁడు తండ్రికంటె నిం
 గితమున దొడ్డయై పరులఁ - గేరఁడు నొవ్వఁగ మాటలాడఁడున్ ౧౭
- చ. తనయుఁడు తండ్రియున్ బహు వి - ధంబులఁ జేసిన సాయమే ననుక
 జనులకుఁ జూపఁగల్గినది - చాలిన సజ్జన సంఘ మాన్యఁగా
 ననయము వారు పెట్టిన ప్రి - యంబగు దీపమె మద్భవంబునక
 గొనకొని వెల్లుచున్నయది - కూరిమి తైలముతోడ నేటికి ౧౮
- ఉ. ఆవిమలాత్మ ప్రేమ నుతుఁ - డన్నిటఁ దండ్రిని తాతఁబోలి వి
 ద్యా వినయ ద్వయంబు మణి - హాటక భాతి రహింపఁగాఁ జిరం
 చీవి నుమిత్రజేది గుణ - సేవధియై తగె రామలింగమక
 భావజ నుందరుండు పితృ - భాసిత పుణ్యతపఃఫలంబు నాక ౧౯
- ఉ. వారి కుటుంబ మెల్లపుడు - వారని తామర తంపరై మహిక్
 శ్రీరమణీయ సంపదలు - శివ జనావన కీర్తి సౌఖ్యముల్
 శ్రీరఘువీర శేఖరు న - శేష కృపామతి నొందుఁగాత మం
 చేరహియించి శ్రీ శు నుతి - యించుచు నుండెద సర్వకాలమక ౨౦
- ఉ. ద్రావిడ భాషయందుగల - ధర్మనిధానము వేదతుల్యముక
 ధీవరపాళి వాక్కులను - తేజిలు నానుడి గాఁగ నాకొఱ
 శ్రీవరు సత్కృపక దెనుఁగు - చేసితి నీతికిఁ దావలంబునై
 పావన హాటఁ దానికిఁ ద్రి - వర్ణము నా నభిధాన ముంచితన్ ౨౧
- క. రామస్వామికిఁ దక్క నేరికిఁ గృతుల్ రాజల్లఁగా నంకితం
 కామోదంబున నీయకుండియును నె - య్యంబొంద నాపై ఘన
 ప్రేమంబుంచిన కారణంబున నె త - తేప్రిమాభి బద్ధుండనై
 రామస్వామి కొసంగితిం గృతి త్రివ - ర్ణంబుక యశోదీప్తిక ౨౨

రెండవ కూర్పు.

—

11

ఈ కూర్పున కవకాశము లభించినది అర్థలాభవశమునఁగాదు. (చూ. అంకితము 10-13 పద్యములు.) ద్రవిడవాఙ్మయమునుండి నుద్గ్రంథములు పెక్కింటి ననువదించిన నాపరిశ్రమమునం దపారాదరముంచి యన్ని గ్రంథాలయములందుంచవలసిన ట్లనుమఱించి ఆంధ్ర గవర్నమెంటు విద్యాశాఖవారు ఉత్తరువులు దయచేయుటచే వారికి సర్వదా కృతజ్ఞుఁడ.

ఇందు భావ సారశ్యముకొఱకు కొద్ది మార్పులు కావించఁబడినవి.

ఇట్లు ,

పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

విషయ సూచిక .

—అక్షరము—

౧ ధర్మకాండము.

౧ దైవస్తుతి

౨ వానమేలిమి

౩ యతుల మహిమ

౪ తగవు బలిమి

(పవృత్తిమార్గము)

౫ గృహస్థ జీవితము

౬ సనాధర్మిణి

౭ బిడ్డలఁ బడయుట

౮ మక్కువ కలిమి

౯ అతిథి సత్కారము

౧౦ హితవాక్కులు

౧౧ మేలెఱుక

౧౨ నడియునికి

౧౩ ఆడఁకువ కలిమి

౧౪ నడవడి యునికి

౧౫ పరసతీ విరాగము

౧౬ ఓరుపుఁ గలిమి

౧౭ ఊడలేమి

౧౮ నాఁచికొనమి

౧౯ జెనుక నిండింపమి

౨౦ పల్లఱపులాడమి

౨౧ పాపభీతి

౨౨ ఉపకారము

౨౩ ఈవి

౨౪ క్షీరి

నివృత్తిమార్గము

౨౫ దయాభుక్త్యము

౨౬ మాంస నిషేధము

౨౭ శపము

౨౮ ఆనర్హవర్తనము

౨౯ దొంగిలంపమి

౩౦ సత్యము

౩౧ కోపము లేమి

౩౨ అనిష్టము చేయమి

౩౩ చంపమి

౩౪ అస్థిరత్వము

౩౫ పరిత్యాగము

౩౬ తత్త్వ వివేకము

౩౭ రాగ త్యాగము

౨ అర్థకాండము : రాజపద్ధతి

౩౮ విధి

౩౯ రాజ మహిమ

౪౦ విద్య

౪౧ చయవమి

౪౨ వినికి

౪౩ తెలివి కలిమి

౪౪ చెడుగు నీఁగుట

౪౫ సత్సహవాసము

౪౬ క్షుద్రసంగ వరనము

౪౭ విమర్శించి చేత

౪౮ శక్తి నెఱుఁగుట

౧౯ కాలము నెఱుంగుట

౧౯౦ పానము నెఱుంగుట

౧౯౧ తెలిసి తేఱుట

౧౯౨ తెలిసి పనిగొనుట

౧౯౩ బంధు ప్రేమ

౧౯౪ మై మఱవము

౧౯౫ న్యాయ పాలనము

౧౯౬ అన్యాయ పాలనము

౧౯౭ భీతి కలిగింపము

౧౯౮ కనికరము

౧౯౯ వేగుల నుంచుట

౨౦ ఉత్సాహ సంపద

౨౧ ఆలస్యములేమి

౨౨ మనుజులత్నము

౨౩ కష్టము నోపుట

రాజ్యాంగ పద్ధతి

౨౪ మంత్రిత్యము

౨౫ పలుకు నేర్పు

౨౬ కార్యశుద్ధి

౨౭ కార్యదృఢత

౨౮ కార్యపద్ధతి

౨౯ దూశ్యము

౩౦ రాజాశ్రయము

౩౧ ఇంగితజ్ఞానము

౩౨ సభ నెఱుంగుట

౩౩ సభకు వెఱవము

కోశ పద్ధతి

౩౪ దేశము

౩౫ కోట

౩౬ విత్తారన విధము

౩౭ సేనా మహిమ

౩౮ సేనా కార్యపటిమ

మైత్రి పద్ధతి

౩౯ స్నేహము

౪౦ స్నేహ విచారణము

౪౧ చనవు

౪౨ చెడు చెలిమి

౪౩ తగు చెలిమి

దుఃఖ పద్ధతి

౪౪ విడఁగు

౪౫ అల్పజ్ఞానహంకారము

౪౬ పగ

౪౭ పగ మహిమ

౪౮ పగ స్వభావము

౪౯ లోపగ

౫౦ పెద్దల నగౌరవింపము

౫౧ శ్రీలకు లోఁగుట

౫౨ వెలయాండ్రు

౫౩ కలుద్రావము

౫౪ జూదము

౫౫ మందు

(పజాపద్ధతి

౫౬ కులీనత

౫౭ మానము

౫౮ గౌరవము

౫౯ గుణ సమృద్ధి

౧౦౦ నడవడి కలిమి

౧౦౧ ఫలహీన సంపద

౧౦౨ సిగ్గు కలిమి

౧౦౩ కుటుంబ భరణ పద్ధతి

౧౦౪ నేద్యము

౧౦౫ పేదటికము

౧౦౬ యాచన

౧౦౭ వేడిఁగోలు వెఱపు

౧౦౮ నీచత్వము

౩ కామ కాండము

పెండ్లికి మునుపు.

౧౦౯ యాప తాపము

౧౧౦ జాడ యెఱుక

౧౧౧ కూడిక కొనియాట.

౧౧౨ మేలిమి మెచ్చుట

౧౧౩ మోహాతిశయము

౧౧౪ సిగ్గు వీడుట

౧౧౫ ఆడగో లెఱుఁగుట

పెండ్లికి పిదప.

౧౧౬ వియోగ తాపము

౧౧౭ వంతుచే కృతించుట

౧౧౮ కన్నుల పరితాపము

౧౧౯ పాలి పరితపించుట

౧౨౦ ఏకాంత వేదన

౧౨౧ పలవరము

౧౨౨ కలవరము

౧౨౩ ప్రాద్దుఁగని పొగులుట

౧౨౪ అవయవకార్యము

౧౨౫ తనలో తా నాడుకొనుట

౧౨౬ నిలుకడ చెడుట

౧౨౭ ప్రోషితుల కోరికలు

౧౨౮ భావప్రకటనము

౧౨౯ సురత వాంఛ

౧౩౦ మనసువై గనలుట

౧౩౧ పొలయలుక

౧౩౨ అలుక వాడిమి

౧౩౩ అలుకచే అనందము

౧. ధర్మకాండము

౧. దైవస్తుతి.

- ౧ అక్షరంబు లకార మాదిగాఁ గలవి
అక్షరుఁ గలవి యట్లఖిల జగములు
- ౨ చదువుచే ఫలమేమి సర్వజ్ఞు పూత
పదములకును భక్తిఁ బ్రణమిల్లకున్న
- ౩ అలరులపై నేగు నతని పాదములు
గొలుచువారు సుఖమ్ముఁ గొండు నతమ్ము
- ౪ ఆశ నిరాశయు నందని పరము
నాశించు వారల కాపదల్లేవు
- ౫ స్థిరు మేటిమహిమఁ గీర్తించు వారలను
దరిఁజేర వజ్జతం దనరు ద్వంద్వములు
- ౬ నిర్వికారుని నీతి నెఱి నిల్చువారు
నిర్వృతి నుందురు నిచ్చలు తారు
- ౭ అగుఁగాక యసము పదాశ్రిత తతికి
నగునె చిత్తవ్యథ నణఁప నన్యులకు?
- ౮ తరియింతు ధర్మాబ్ధి తత్పదాశ్రితులు
షెరల కరిది దాటఁ బెర జలసిధుల
- ౯ మొనసి యష్టగుణుని మ్రొక్కని శిరము
నెనసిన యంగంబు లిల నిష్ఫలములు
- ౧౦ తరియింతు భవ మహోదధి భక్తవరులు
తరియింప రజ పద తరణి దూరగులు.

౨. వానశూలిమి.

- ౧ వానచే లోకంబు వ్యవహార మగుటఁ
దా నమృతమ్మని తగఁబేరు గాంచె
- ౨ కుడుచువారికి మంచి కుడుపులఁ గూర్చి
కుడుపుఁ దానయి యొప్పు గూర్చును వాన
- ౩ వజ్రపు గల్గిన భూమిఁ బ్రాణిచయంబు
వరటు నాఁకలిచేతఁ బలుపాట్లు గుడిచి
- ౪ మొగులు కురియకున్న మొనసి కర్మకులు
తగ నేరు దున్ని నేద్యము నేయలేరు
- ౫ కురియక జీవులఁ గొదచేసి చెఱువఁ
గురిసి పోషింప మొగులె పో వలంతి
- ౬ నసిమీఱ నిలను వర్షము పడకున్న
పసిమేయు పూరియు బ్రాంతియాఁ గాంచ
- ౭ కురియకుండిన మహాకూపారమైన
వరటి తద్గుణము కీడ్చుదుట నిజంబు
- ౮ నిత్యవైమిత్తిక నియతులు దేవ
కృత్యముల్ జరుగవీ యిలఁ గఱవైన
- ౯ వానలేకున్న విశ్వంబునయందు
దానంబుఁ దపము నెద్దడి సాగిరావు
- ౧౦ నీరు లేకున్నచో నిలువదు జగము
నీరున్న నే యెల్ల నియత శీలములు.

3. యతుల మహిమ.

- ౧ శీలంబు కొఱకుఁ ద్యజించిన ఘనుల
మేలెంచి గ్రంథముల్ మిక్కిలి పొగడు
- ౨ యతుల పేరిమి మెచ్చి యభినుతించుటలు
మృతినొందువారి లెక్కిడుటను పోలు
- ౩ ద్వయగతుల్ తిలకించి తగవాచరించు
నియతుల మహిమంబు నెఱిమేలుచేయి
- ౪ ధీన్యణి వలన నింద్రియ నాగములను
నాసిల్లఁజేయు తెన్నఁగ ముత్తి పిత్తు
- ౫ విజితేంద్రియుల శక్తి పీక్షింప సాక్షి
అజర నాయకుఁడు బలారియే చాలు
- ౬ ఘటియింత్రు దుర్ఘట కార్యముల్ పెద్ద
లటు చేయలేని వా రల్పులు జగతి
- ౭ పంచ తస్మాత్రల పద్ధతు లెఱుఁగు
నంచిత నెఱుకకు నడఁగు లోకంబు
- ౮ తీరైన వశ్యవా గ్రీరుల మహిమ
వారి యమోఘంపు వాక్కులె తెలుపు
- ౯ గుణమను కొండపైఁ గూర్చున్న వారి
క్షణ కోపమైనను కాచుకో నరిది
- ౧౦ అన్ని ప్రాణుల యెడ ననుకూల కరుణ
యున్న పెద్దలె శాంతు లుత్తమ యతులు.

౪. త గ వు బ లి మి .

- ౧ పరువిచ్చుఁ బేరిచ్చుఁ బరము నొసంగు
నరులకు మేలౌ ధనంబు ధర్మంబు
- ౨ కలదె ధర్మముకంటె ఘనలాభ గరిమ ?
కలదె చెడుగు దానిఁ గడఁద్రోచుకంటె ?
- ౩ తగవు సాధింపంగఁ దగినట్లె యుండె
దగుఁజేయ విడువక తగఁజెల్లు పట్ల
- ౪ మది దోషములనెల్ల మాన్పుట యొప్పు
నదియ తగవు; పెర లాడంబరములు
- ౫ కరసు కినుక యాస కడువూఁద నాల్గుఁ
దఱిమి చేసినయదె తరమైన తగవు
- ౬ ఆనాఁటికనక చేయందగుఁ దగవు
తానె వీడని తోడు తనయేగువేళ
- ౭ ఇది ధర్మఫల మననేల ? పల్లకిని
కదిసి కాంచుమ యెక్కుఁగునుల మోపదుల
- ౮ తడయక విడువక తగ వాచరింప
యెడతాయై యాపు నిల మఱుబాము
- ౯ ఆనంద మిది స్వధర్మాప్తి నొనేని
కానివి యశ మొనంగవు వగ నిడును
- ౧౦ చేయంగఁదగినది శ్రేయ మొక్కండ
వాయంగఁదగినది పాప మొక్కండ.

(పవృత్తి మార్గము .

గీ . గృహస్థ జీవితము .

- ౧ తమ ధర్మములనుండు తక్కుమువ్వురకు
విమలుడౌ గేస్తాదవిన చారి తోడు
- ౨ యతులకు బీదల కతిథుల కరయ
మృతులై న వారికి మేల్తోడు గేస్తు
- ౩ పితరులు దైవంబు విందు చుట్టంబు
నతడను నేవుర నగుఁ గావ గేస్తు
- ౪ పాప దూరతఁ గూర్చి పంచి భుజించు
నాపుణ్య మనుగడ కావద ల్లేవు
- ౫ అర్హధర్మము ప్రేమ యలరారునేని
గార్హస్థ్యమున కదే గరిమయు ఫలము
- ౬ తనధర్మమును గేస్తు తగురీతి నడవఁ
గను మేల్ఫలము లేదు కఠిన తపమున
- ౭ తనధర్మమున గేస్తు తగురీతి నడవ
మొనసి యమమునొందు ముగురలో మేటి
- ౮ తనపాడి వీడక తక్కు ధర్మముల
కనువిచ్చుగేస్తు శ్రేయమె బలీయంబు
- ౯ ఉత్తమ ధర్మమే యుటిది గార్హస్థ్య
ముత్తమోత్తమ మది యొందదే నగడు
- ౧౦ భువి ధర్మముల గేస్తు పొనరుగా నడవ
దివిజులలో వానిఁ దేర్చి లెక్కింతు.

౬ సహధర్మిణి.

- ౧ కీలంబు పొదుపు నేచెలువకుఁ గలుగు
నాలేమ యిలుతేని కగు మంచితోడు
- ౨ ఇలువడి లేనట్టి యిల్లాలి తోడి
యిలుతేని మనికి మేలెనసియు వితయె
- ౩ ఎదిలేని దిల్లాలి కిలువడియున్న ?
నెది కల దిల్లాలి కిలువడి లేక ?
- ౪ నిలుకడ యీలుపు నెగడిన గృహిణి
గలిగిన మఱి పొందఁగల దెద్ది కలదు ?
- ౫ ఇతరదైవముఁగన కిలుతేనిఁ గొలుచు
నతి యాజ్ఞయిడిన వర్షంబును కురియు
- ౬ తనధర్మమును గాచి దయితుని గాచి
మనువేలి విసుగదు మంచియిల్లాలు
- ౭ ఏమి కావది చెఱిసిడి కాపు సతులఁ ?
రా మిలువడిఁ గాచు తగవె యుత్తమము
- ౮ ఇట సతుల్ భర్తల నెలమి మన్నింప
నట నురల్ మన్నింతు రా సతీ మణుల
- ౯ పొగడిక వడు సతి పొనరక యున్న
వగఱ యెదుట సింహ వరగతి లేదు
- ౧౦ మడఁతికి కీలమే మంగళకరము
వడయ నువుత్తల వరభూష యదియ.

2 సంతానము.

- ౧ తెలియఁదగిన వానిఁ దెలియు బిడ్డలను
గలుగుటఁ గాకొందుఁ గాంచఁగా లేదు
- ౨ ఏడు పుట్టువులందు నెనయవు చెట్ట
లాడిక లేని గుణాధ్యులఁ గన్న
- ౩ తనయులే యందురు తగుసాత్తు; వారు
జనియింతు కర్మాను సారులై తమకు
- ౪ చిన్ని చేతుల తోడఁ జిటుతలు కలుపు
నన్నంబుకంటె నాయమృత మింపగునె ?
- ౫ చిటుతల నివురఁగాఁ జెందు మైతనివి
చిటుతల పలుకులు చెవి కింపు నింపు
- ౬ వీణియ క్రోవి యింపిత మనువారు
కూసల తొక్కు పల్కు విననివారు
- ౭ జనకుండు నుతులకు జరపు మే లదియ
తనయులఁ బండితోత్తములఁ జేయుటయ
- ౮ తమ కొమరులు పండిత శ్రేష్ఠు లగుట
తమకంటె నించును తమ యితరులకు
- ౯ తనయుని జనులు విత్తముఁడని యాడఁ
గనిన యప్పటికంటెఁ గన్నదుప్పొంగు
- ౧౦ ఎన్ని నోములు నోచె నితఁడను పలుకె
కన్నతండ్రికి బిడ్డ గావించు మేలు.

౮ మక్కువ కలిమి.

- ౧ పెరిమ కున్నదె మూసిపెట్టెడు తలుపు
పొరి సదయుల యశ్రువులె దోని వెలుచు
- ౨ అదయుల పనులన్ని యగుచుండుఁ దమకె
సదయుల యెమ్ములుం జను నితరులకె
- ౩ అనువు లొడలితోడ నమరిన ఫలము
ససెఁ బ్రేమమయ వృత్తి జరపుటకొఱకె
- ౪ ప్రేమ హృద్భంధంబు వృద్ధి పొందించు
భూమి జనుల కది పొందించు మైత్రి
- ౫ ఇలఁ బెను భోగంబు నెనయు గృహస్థుఁ
డల ప్రేయమయ వృత్తి నలరిన ఫలము
- ౬ పాడికే ప్రేమ తోడ్పడు నను స్వేడఁగు
తోడగుఁ జెడుగులఁ దొలఁప నయ్యదియ
- ౭ ఎమ్ములే నునుఱుల నెండయుఁ బోలె
నెమ్మి లేనునుఱుల నెఱి కాల్చి వైచు
- ౮ ఎలమి నుంతయు లేని యిలుతేని బ్రతుకు
తలిరుచు జెముడు చందమగు నెడారి
- ౯ ఒడలిలో మక్కువ యొండు లేకున్నఁ
గడమ యంగము లుండి కను ఫలమేమి ?
- ౧౦ ఎలమి కలవె జీవ మెనయు కాయములు
తొలుక గప్పిన యెంప తుక్కు లన్యములు.

అ తి థి స త్కార ము .

- ౧ ఉండి యోమి గృహస్థుఁ డొగి మనుటెల్ల
నొండేమి? విందుల నుపచరించుటకె
- ౨ అతిథి వాకిట నిల్వ నమృతమేనింటి
యతఁడు తాఁ దినఁగోరు టర్హంబుగాదు
- ౩ వచ్చు విందుల నిచ్చవడిఁ గొల్పువాని
మెచ్చు జీవితము లేమిం గీడుపడదు
- ౪ తగు విందు నగుమోము తనర సేవించు
నుగుణు నింటను సిరి సొంపుగ నిలుచు
- ౫ అతిథుల సేవించి యవ్వలఁ గుడుచు
నతని పొలమున వేయఁగనేల విత్తు?
- ౬ ముందటి విందులఁ బూజించి వచ్చు
విందులఁ గనువాఁడు విబుధుల విందు
- ౭ అతిథి పూజాఫల మలవియే నుడువ
నతిథి యోగ్యతఁబట్టి యది యెనలారు
- ౮ అతిథులఁ బూజించి యలరని వారు
గతి చెడితిమి యండు కై సొమ్ము చెడఁగ
- ౯ ఉండి లేవడి యది యోగ్యుల కిడమి
ఉండు నా మూఢత్వ మెగి నెడ్డెలకడ
- ౧౦ వాసన గొనునంత వాడును పొగడ
వేసరు విందు తాఁ బెడమోము సేయ.

౧౦ హితవాక్కులు

- ౧ కరుణామృదుత యవక్రతయు ధర్మంబు
సురవైన యదియె ప్రియోక్తియటండ్రు
- ౨ లలిమొగంబునఁ బ్రియాలాపంబు లాడు
తెలమి నిచ్చుటకంటె నెక్కుడౌ నందు
- ౩ నగుమోముతోఁగాంచి నడతెంచి యెలమిఁ
దగు ప్రియ మాడుటే ధర్మమటందు
- ౪ అందఱు నలరు ప్రియాలాపమాడఁ
జెంద దెద్దడి నగు చెట్ట లాతనికి
- ౫ మనుజున కతి ముఖ్య మండనంబు లగు
వినయంబును ప్రియోక్తి; పెరయవి కావు
- ౬ అరసి యర్హములు ప్రియాలాపమాడఁ
దఱుఁగుఁ బాపంబులు ధర్మంబు పెరుఁగు
- ౭ ఉపయుక్తమయి గుణయుతమగు వాక్య
మెప్పుడు నయము నిచ్చు నెనఁగించు మేలు
- ౮ కొడిమలు గనరాని గురుహిత వాక్కు
లిడుఁ గడు సంతోష మిరు పుట్టువులను
- ౯ హితవాక్కు లింపెనయించుట యెఱిగి
వితగఁ గరుసు పల్కు వితమేమి కోరి?
- ౧౦ హితవాక్కులుండ నహితము లాడుటలు
గతిసెడి పండుండఁ గాయఁ దినుటలు.

౧౧ మే ర ణ క .

- ౧ ఒదవని వానికి నొదవు మేలునకు
నొదవవు సాటి యీ యుర్వియు దివియు
- ౨ అదనెఱింగి యొనర్చి నట్టి యుపకృతి
అది యల్పమైన వ్రేగగు భూమికంటె
- ౩ ఫలము కోరక చేయఁబడిన యామేలు
అలఁతి యయ్యు ఫలాన నభికిఁ బెద్ద
- ౪ నలుసంత మేలైన నగ తుల్యముగను
తలఁతురు మదిలోనఁ దత్ఫల విదులు
- ౫ మేలు కొలఁది గాదు మేలు మేల్కొన్న
శీలి యోగ్యతఁబట్టి చెన్నొందుచుండు
- ౬ మఱవరాదు విమల మానసునీతి
తొఱఁగరాదు దొసంగు దోర్చిన మైత్రి
- ౭ మూఁడిన యిడుమలఁ బోకార్చు చెలిమి
నేడేడు భవముల నెన్నుచుండుదురు
- ౮ మంచిని మఱచుట మంచిది కాదు
మంచి కానిది నాఁడె మఱచుట మంచి
- ౯ కొలవంటి చెడుగు నొక్కొడు చేయ నతని
తొలిచేయు మేలెన్నఁ దొలఁగు నాకీడు
- ౧౦ చెఱచిన మేలు పాచితి యుండుఁగాని
మఱచినవానికి మఱి లేదు భువిని.

౧౨ న డి యు ని కి .

- ౧ ఒడికాన నొక వంక కొఱంగుక మెలంగు
నడియున్ని యొక్కటే నలువైన తగవు
- ౨ నడియున్నివాని ధనంబెల్ల చెడక
బడిబడి తరువాతి వారల కొదవు
- ౩ నలువొనంగినయేని నడియున్ని తొలంగె
గలుగు సంపదఁ ద్రోవఁగాఁదగు నాఁడె
- ౪ ఏరు యోగ్యు లయోగ్యు లెవరన నేల?
వారి పిదప నిల్చువానిచేఁ దెలియు
- ౫ చెడుగు మేల్గు నొనర్చిన కర్మగతుల
నడియున్ని యెడ నుంట నగ ధీవరులకు
- ౬ నడియున్ని యెడ వీడి నడచు తలంపె
చెడు సూచనంబని చెప్పంగఁదగును
- ౭ తగులమి తగవుగాఁ దగువాని తగ్గు
జగము పేదఱిమిగాఁ జలుపదు తలఁపు
- ౮ తగ్గెచ్చు సరిచూపు దండియ పోల్కి
తగ్గెచ్చు లేమి పెద్దలకగుఁ దొడవు
- ౯ పలుకులలోఁ బక్షపాతంబు మదిని
నలుసంత లేకుంట నడియున్ని యగును
- ౧౦ పరుసొమ్ము తనసొమ్ము వంటిదే యనుచు
జరుపు హానిజ్యమే చను మేటి యగుచు.

౧౩ అడఁకున కలిమి .

- ౧ అడఁకున వేల్పులం దమరుచు నొకని
నడఁగమి యిడును తన్నంధాతమమున
- ౨ అడఁకువకంటె గొప్పది లేదు గాన
నడఁపు నొడమెపోలె నరయంగఁదగును
- ౩ విజ్ఞానమార్గాన వినయంబు నొంద
విజ్ఞు లెఱుంగుచో వెలయు గౌరవము
- ౪ తగవున నిల్చునాతని వినయంబు
పొగడొందు మేరువు పొడువును మించి
- ౫ వినయ మెల్లరకును వెలయ నొ సందు
ధనికుల కదిమేటి ధనముగా మెఱయు
- ౬ ఒక మేన ధులివలె నొప్పి యై దడఁప
నొకయేడు జన్మాల నొగిఁ దన్నుగాచు
- ౭ వేని వీడిన నాల్క విడక కావఁదగు
నానాల్కనడలిన నడరు దుఃఖములు
- ౮ మనసు నొప్పించెడి మాట యొందేని
వినుట కింపుగ నున్న వెడలించు మేలు
- ౯ కాలుచు పుండాఱుఁ గాని తా నెదను
నాలుకతోఁగాల్ప నవయ దా గుఱుతు
- ౧౦ అలుక యడఁచి నేర్చి యడఁగు వలంతి
వలనిని ధర్మదేవత ప్రతీక్షించు.

౧౪ నడవడి కలిమి.

- ౧ నడవడి గొప్పతనము నిచ్చుకతనఁ
గడఁక నునుఱుకంటఁ గావంగఁబడెడి
- ౨ అలసియుఁ గాపాడ నగు నడవడిని
తెలిసి కాచి యరయ స్థిర నదే తోడు
- ౩ మంచినడత చుమ్ము మనుగడమేల్చి
క్రించుఁదనము నుమ్ము కీడగు నడత
- ౪ పాఱుండు మఱచినఁ బడయనా శ్రుతుల
జాతిన నడవడి చనును దుర్గతికి
- ౫ కడుపూఁద గలవాని కడఁ గల్గి లేదు
నడవడి హీను నండను పేర్చిలేదు
- ౬ నడవడి చెడిన నొనరు చేటు లరసి
విడువరు దానిని విజ్ఞాన యుతులు
- ౭ నడవడి యున్నచో నలుపు నొందుదురు
చెడినఁ నొందఁగరాని చేటు లొందుదురు
- ౮ కడు మంచి నడత మేల్గులుగఁ గారణము
చెడు నడవడి కీడు చెందఁ గారణము
- ౯ ఒప్పిన నడవడి యున్న వారలకుఁ
దప్పితాటియు నోటఁ దరలదు చెడుగు
- ౧౦ జగమునొంటి చనంగఁజాలని వారు
మొగిఁ బెక్కు నేర్చియు మూఢులే వారు.

౧౫ ప ర స తీ వి రా గ ము .

- ౧ పరునాలి నాసింది వఱలెడు జడిమ
నెఱిఁధార్మికులకడ న్నెదకిన లేదు
- ౨ నెఱిదప్పి చరియించు నిందులయందు
పరు నాలిఁ గోరెడు వాఁడధముందు
- ౩ తను నమ్మి చనువాని దారను కవయు
మనుగడ కలవాని మను పీనుఁగండ్రు
- ౪ పట్టి పరస్త్రీని పఱుచు నాతనికి
నెట్టి సాయములున్న నేమి ? నిష్ఫలమ
- ౫ సులభంబనుచుఁ బరు సుదతిని చెఱువఁ
బాలివోని నిందలు పొలసి కీడ్పఱచు
- ౬ పరదార నెనసినఁ బగయుఁ బాపంబు
శిరము వ్రాలుడు నింద చేరి తన్నలము
- ౭ ఒరునాలి చెలితన మొల్లనియతఁడె
నెఱి తప్ప కిలున్ఘన్కి నెఱపెడు నతఁడు
- ౮ ఒరునాలి నొల్లని యురు పౌరుషంబు
నెఱియ కాదది యొక నెఱవైన వడత
- ౯ ఒగిఁ బరాంగన మూఁపు లొరయని వారె
తగు నిమ్మగుదు రెల్ల ధర్మంబులకును
- ౧౦ ఇతర ధర్మంబుల నెల్లు వీడినను
మతిఁ బరస్త్రీ వాంఛ మానుట లెన్న.

౧౬ ఓరుపుర x లిమి.

- ౧ తనుగ్రొచ్చు వారిని ధర యోర్పులీల
తను కీడ్పఱుప నోర్పు తాల్మి మేల్ తగవు
- ౨ నిందల నోర్పుట నెఱవైన లెస్స
నిందల మఱచుట నెఱి యంతకంటె
- ౩ లీల విందోమమి లేమిలో లేమి
కాలికుఁ దాళుట బలిమిలో బలిమి
- ౪ మేలేమి చెడనీక మెలఁగఁ గోరునెడఁ
చాలిమి చెడనీక తాఁ గావఁదగును
- ౫ బిగి లెక్కిడరు ప్రాజ్ఞ లోర్పనివారిఁ
బాగదుదు రోర్పరిఁ బానోర్పలఁ దడవి
- ౬ ఓర్పుక యడరిన నొకనాఁటి కింపు
ఓర్పు వినుతి లోకమున్నంత దనుక
- ౭ తగవేరి యొరులు బాధ యొనర్ప నొచ్చి
తగు ప్రతిక్రియ నేయఁ దలపమి లెస్స
- ౮ పొగరుచే జెడుగొరుల్ పొనరుతురేని
తగ నోర్పు బలిమిమై దగును జయింప
- ౯ మేలు చెడు పలుకుల నోర్పువారు
మేలు యతులకంటె నెఱి మేలువారు
- ౧౦ తగ మోర్పు ముని ధీరులకంటె
తగ మోర్పువారలే స్థిర గొప్పవారు.

౧౭ ఊఁడ లేమి.

- ౧ తన యెడఁద నసూయ తనరని తీరు
తన నడవడిగాఁగఁ దగు నలవటుప.
- ౨ ఎవరి యెడను నేని యెరుసూడ్చుకంటె
మివిలిన త్యాగంబు మేదిని లేదు
- ౩ ఒరుల సంపదఁగాంచి యోర్వలేనతఁడు
పరమ ధర్మశ్రీని వలదనువాఁడు
- ౪ ఎగ్గువలని కీడు లెఱిఁగి వివేకు
లెగ్గొనర్పరు మది నీరసమూని
- ౫ ఎరును లోనున్న నదే చాలుఁ బగలు
మఱచినఁ జెడిన నేమఱ కిచ్చుఁ జెడుగు
- ౬ పరుల యీగి కసూయపడి క్రుళ్లువాఁడు
తెరచు స్వజనులతోఁ దినఁ గట్ట లేక
- ౭ పరుల కల్మి కసూయ పడువాని యిల్లు
సిరియొల్ల కక్కకుఁ జే సూపి విడుచు
- ౮ కడుపూఁద యనుపాపి కడఁక భాగ్యంబు
నెడలించి నిరయంబు నెనయఁగాఁ ద్రోచు
- ౯ అనఘుని లేమి యీర్వ్యాళువు కలిమి
ఘన లోక చిత్రంబుగా నెన్నఁబడును
- ౧౦ లేరీసుచే వర్ధిలిన వారు ముందు
లేరది లేమిఁ బొలియు వారలెందు.

౧౮ నాఁచి కొనఁబు.

- ౧ నడియున్ని విడి సద్దనము నాఁచి కొన్న
చెడుఁ గుటుంబము మఱి చెడుగులు గలుగు
- ౨ నడియున్ని చెడుటకు నడిఁకెడువారు
కడుపుఁగూటికిఁ గడంగరు నింద్యములకు
- ౩ చిఱు సుక మాసించి చేయరు కొడిమ
తఱుఁగని సుకము పొందఁగఁ గోరువారు
- ౪ విజితేంద్రియులు నత్య విమల మానసులు
ఇజ్జాకై నఁ బరుల సొత్తిచ్చింప రెపుడు
- ౫ కలఁగి దురాశచేఁ గానివి సేయ
నలసి పడయు తెల్వి నగు ఫలంబేది?
- ౬ నదయుఁడైనను పర సంపదఁ గోరి
యెదఁగీడు దలఁచిన నెయిదు నాశంబు
- ౭ ఒరుసొత్తు నాఁచి తానొందిన యొడమి
పొరయించుఁ జెడుగుఁ గావునఁ గోరఁదగదు
- ౮ పరుచేతి ధనము నపహరింపకుంట
తఱుగులేమి యగును తన ధనంబునకు
- ౯ ఎఱిఁగి ధర్మము ప్రాజ్ఞ లేకర రెందు
ఎఱిఁగి వారిగుణంబు లెనయును లక్షి
- ౧౦ ఆరయ కాసింప నగు వినాశమ్ము
కోరమి యొసఁగును గొప్ప గారమ్ము.

౧౯ తెనుక నిందింపమి .

- ౧ పాటిసేయక చెడుపని మాను కంటె
మాటున నిందలు మానుట లెస్స
- ౨ పాటిఁ దిట్టి కొడిమె పచరించుకంటె
మాటునఁదిట్టుచు మఱి నవ్వు చెడుగు
- ౩ మఱుఁగున నిందించి మనుకంటెఁ జాప
ధరనబ్బు వానికి ధర్మఫలమ్ము
- ౪ దయలేక యెదుట నిందలు సేయుకంటె
నయమాడి యెదుట వెన్నల నిందచెడుగు
- ౫ విరివిగాఁ దగవు చెప్పిడివాని మనసు
మఱుఁగున నను కీడు మాటలఁ దెలియు
- ౬ పరుల దోసము లెత్తిపాడెడునెడలఁ
బరులచేఁ దనగుట్టు పలుకంగఁబడదె?
- ౭ పగవల్కి వినఁగ వేర్పఱచెడువారు
నగఁబల్కి హితము గొనఁగలేనివారు
- ౮ హితుల దోసములె తూర్పెత్తెడువార
లితరుల పట్ల నింకెట్లుందు రొక్కొ?
- ౯ వెనుక నిందించు నవ్వెడఁగు మైబరువు
తన విధియని భూమి తగమోయునేమో?
- ౧౦ పెరిల దోసముపోల్కి స్వీయదోషముల
నెఱిగి మనెడు జీవి కెడరెందు గలదు?.

౨౧ పా ప భీ తి .

- ౧ చెడు పనులకు సాహసించు రథములు
చెడుగులొనర్ప లజ్జించు రుత్తములు
- ౨ చెడుగులు చెడుపంట చేకూర్చుకతనఁ
జెడుగన్న బెడిదమా సెగతేనికంటె
- ౩ చెడుగులొనర్చిన చెడుగరికేని
చెడుగునర్పక యుంట శ్రేష్ఠమా తెలివి
- ౪ ఎంచకు మఱచియే నితరున కెడరు
నెంచినఁ దత్ఫల మిచ్చు ధర్మంబె
- ౫ లేదని చెడుపనుల్ నేయంగఁదగదు
పేదగా నదియ కావించును మఱియు
- ౬ తనకు నే నొవ్వి రాఁ దగదనువాఁడు
ఒనరింపఁగాఁదగ దొరులకుఁ గీడు
- ౭ పడయవచ్చు బ్రదుకు పగయెట్టిదైనఁ
జెడఁగోరు పగ తన్నె చెఱచు వెన్నంటి
- ౮ తననీడ యడుగంటి తగ వీడనట్లు
తనచెట్ట వీడక తన్నె బాధించు
- ౯ తనమేల్చి కోరినతఁడు పెరవారి
కొనరింపఁ దగ దెట్టి యొప్పమియైన
- ౧౦ చెడుత్రోవలందేగి చేయఁడేఁ జెడుగు
చెడని వాఁడతఁడని చెప్పంగఁదగును.

౨౨ ఉ ప కారము.

- ౧ మఱుమేలు కొరపు మాన్యుల విధులు
మఱుమేలు చేయునే? మహి మేఘమునకు
- ౨ తగుయత్నమున నబ్బు ధన సముదయము
తగువారి కొదవంగఁ దగినది యగును
- ౩ ఉపకృతితోడ దీటొందు కార్యంబు
నుపమింపఁ గానరా దుభయ లోకముల
- ౪ జగ మొప్పు విధిఁ గని జరగెడువాఁడె
యగుజేవి; పెరయతఁ డగు నడ పీన్లు
- ౫ ఊరి కొలని నీర మువయోగ విధము
పే రెఱుక నడచు పెద్దల ధనము
- ౬ ఫలవృక్ష మూరిలోఁ బండిన యట్లు
కలిమి నీతి గలాని కడ నెక్కుదుంట
- ౭ వెను తగవరికడఁ బెనుపొందు కలిమి
అనువుగ మేలిమందగు చెట్టు కరణి
- ౮ వేదశ్త్రయేనను విహితజ్ఞు లెలమిఁ
జేదల కొదవంగ వెనుదీయ రెపుడు
- ౯ వరుల కువకరింప వలనఱు చింత
విరివార నుపకారి వేదతనంబు
- ౧౦ ఎన్నఁగా మేలుచే నెడ రబ్బునేని
తన్నమ్ముకొనియైనఁ దాఁ గొనఁదగును.

- ౧ బీదల కిడుటాండె వితరణమగును
మీఁదివి మఱుమేలు మెయికోను గుటివి
- ౨ తగువద్దతియ్యెయన్నఁ దగ దీగి కొంట
నుగతి లేదన్న నిచ్చుట కడుమేలు
- ౩ తనకు లేదనడి చింతను తెలువకయె
తనకున్న దిచ్చుట తగుఁ గులీనునకు
- ౪ యాచకుమోము దైన్యమువోవు దనుక
యాచింపఁబడుట యోగ్యతగాదు పతికి
- ౫ తపముచే గొదనోర్చు తాళికకంటె
తపియించు గొదతీర్చు తాళిక గొప్ప
- ౬ గొదఁగ్రుంగువారికిఁ గుడువంగ నిడుట
పదిలించి డబ్బుంచు బదరిక మగును
- ౭ పంచి కుడువ నలవఱైన వానిఁ
గ్రుంచి నొప్పింపదు గొదయను తవులు
- ౮ కలిమిఁగూరిచి కాచి కాంచు కఠినులు
తెలియరేమొకొ పెట్టి తేలు సౌఖ్యములు?
- ౯ ఒడమి దండిగఁ గూర్చ యోచించి యెంటిఁ
గుడుచుట యాచనకును కీడు నుమ్ము
- ౧౦ చావుకంటెను లేదు జగతి నించనిది
చావె యింపగు నీగి సాగని చోట.

౧౪ కీర్తి .

- ౧ బసంగుఁ డొసంగి కీర్తి యొందుఁడు జనికిఁ
బొసంగు యశము కంటెఁ బొలుపేది కలదు ?
- ౨ నుడువువారు నుడువు నుడువుల సార
మడిగిన నీగిచే నగు కీర్తి యొండె
- ౩ వరకీర్తి యొక్కటే వసుధలో స్థిరము
పెరయవి చెడక యొప్పెడునవి లేవు
- ౪ వ్రబల కీర్తినిగొన్న ప్రాజ్ఞులు గలుగ
విబుధులకొ స్వర్గంబు వినుతింపఁబోదు
- ౫ పరువుఁబెనుచు కీడు, వరకీర్తి నిల్పు
మరణంబు, నరిది సామాన్యులకెలను
- ౬ తోఁచినఁ గీర్తితోఁ దోఁచుట మేలు
తోఁచుకంటె నకీర్తిఁ దోఁపమి మేలు
- ౭ పొగడు వడక మని పొగడక తమ్ము
తెగడఁ దెగడుకోక తెగడుట యేల ?
- ౮ తమకుఁ బిమ్మట నిల్పు తఱుఁగని కీర్తిఁ
దమకానఁ బడయమి తమకొప్పదండ్రు
- ౯ పొగడులేని యొడలి మోచిన నేల
అగడులేని ఫలంబు నందక క్రుంగు
- ౧౦ మనువారె మనువారు మాట దూర్వడక
మనియు మననివారె మహిఁ గీర్తి లేక.

నివృత్తి మార్గము.

౨౫. దయాశుభ్రము.

- ౧ నెనరు కల్మియె కల్మి నెఱ కల్ములందు
ధనము కలిమి నీచు దండను గలదు
- ౨ నెనరు నేలికొనుఁడు నెఱి త్రోవ నరసి
ఒనరు తోడదె శ్రుతు లొరసి చూచినను
- ౩ కరుణామయాత్ములు కనుటయే లేదు
నెఱయు తమము గల నిరయంబు చొరవ
- ౪ మనుజీవులను జాలి మనుచు పుణ్యులకు
నొనరదు ప్రాణమ్ము నుడికించు కీడు
- ౫ కరుణాత్ములకు లేవు కడగండ్లు; గాలి
నెఱసిన యీపెను నేలయే సాక్షి
- ౬ నెనరేది చెడుదారి నెగడెడు వారు
మను తగ వొనరింప మఱచిన వారు
- ౭ లేదీ జగము కల్మి లేని వారలకు
లేదాజగము దయ లేని వారలకు
- ౮ ధనము నీగినను పొందఁగవచ్చు మరల
నెనరు నీగిన మఱి నెలకొను టరిది
- ౯ కరుణ హీనుఁడు ధర్మకర్మముల్ నేత
ఎఱుకలేవడి దేవు నెఱుఁగుటఁబోలు
- ౧౦ బలహీనుఁ దలపడు పట్టునఁ దన్ను
బలయుతుఁ డెదిరించు పట్టెంచఁ దగును

౨౬ మాంస నిషేధము.

- ౧ తనపొలంబెంప నితర మాంసములను
తినువాఁడు కరుణ నేతీరునఁ దాల్చు ?
- ౨ ధనము ఫలము లేదు తగఁ గ్రావకున్న
నెనరు ఫలములేదు నెఱ పొలదిన్న
- ౩ ఎఱచి చవులుగొన్న యెడలోనఁ గరుణ
నెఱయదు కైదు వూనిన మదిఁ బోలె
- ౪ చంపమి దయయంద్రు చంపుట హింస
చంపి మాంసము దినఁ జనుట పాపంబు
- ౫ పొలం దినమియె ప్రాణి ప్రాపు నిజమ్ము
పొలం దిన నరకానఁ బూఁడుదు రెవుడు
- ౬ తిను కారణమున వధింపరయేని
కొన నంజు దొనఁగువా ర్గొఱలరు జగతి
- ౭ పొలయన్న నొకమేని పుండగు దానిఁ
దెలిసిన ప్రాజ్ఞులు తినఁగూడ దెవుడు
- ౮ దొనఁగుల నీఁగిన దొడ్డ విజ్ఞాను
లునుఱు నీఁగిన పొల నొప్పురు తినఁగ
- ౯ పొరివేయి హవ్యముల్ మొగి వేల్చుకంటె
హరియించి యొకయును తానమి మేలు
- ౧౦ ఎఱచిఁ దినక కొల యెఱుంగక యున్న
నెఱగి గేల్గొడుచు నెల్లజీవులును.

- ౧ కలుగు నోవుల నోర్పు కలిమి, యహింస,
యలదు తపంబు రూపందురు బుధులు
- ౨ తనతోలి నుకృతానఁ దప మిప్పుడబ్బుఁ
గనఁడు నత్కృతి లేక ఘన తపః ఫలము
- ౩ తపనులఁ గాపాడు తమి గల్గుకతనఁ
దపియింప మఱచిరో ! తదితరు లిలను
- ౪ అహితుల నుహితుల హరియించు కాచు
మహిమ మబ్బుఁ దలంచు మాత్రఁ దపమున
- ౫ కోరినవెల్లఁ జేకురుటచేఁ దపము
కోరి యిమ్మేనఁ దాఁ గూర్పంగఁ దగును
- ౬ తమవిధుల్ నెఱవేర్చు తపమునవారు
తమికి లోనై పెరల్ తవులుదు రడరు
- ౭ కాఁచఁ గాఁచఁగఁ బొన్నకళమాడ్కిఁ గష్ట
మేఁచ నేఁచఁగఁ దేజ మెచ్చు మునులకు
- ౮ తన జీవితము తాను తగినట్లు నడపు
జనుని లోకము మెచ్చి చాల నుతించు
- ౯ తపమున నంసిద్ధి తనరినవారు
ప్రబలులై జమునైనఁ బాఱఁదోలుదురు
- ౧౦ పుడమి దరిద్రులు పొదలఁ గారణము
కడఁకఁ దపస్సులు కడుఁ దక్కు వౌట.

అనర్థవర్తనము.

- ౧ వంచకుని కవట వర్తన మరసి
వంచభూతములు లోపలనె హసించు
- ౨ తనయెఱిగిన తప్పె తనమదినేయఁ
బనియేమి మిన్నంత పై వేడబంబు
- ౩ బలయుతు వేసంబు బడు గూను తెన్నఁ
బులితోలు గొని యావు పొలము మేయుటలు
- ౪ వేటరి పొద డాఁగి పిట్టలఁ బట్టు
వాటమా లింగి తా వంచించు టాదుల
- ౫ పట్టు వీడితిమని పలికెడు లింగి
పట్టెట్టులను కీడు లెనయంగఁ గలఁడు
- ౬ మనమన నన్నసింపక వేనమూని
చను మాయకంటె నీర్వ్యగలాఁడు లేడు
- ౭ గురిగింజ యెఱుపుఁబోత్ కోలంబు ముక్కు
కణివోలు మదివారు గలరు జగమున
- ౮ కట మదిలో నుండఁగాఁ దానమాడి
మఱుఁగునెట్టి చరించు మనుజులు హెచ్చు
- ౯ మఱుగు వీణయ రూపు లవినేయు పనుల
కెల్ల కలుఁగందగుఁ బనులచే గుణము
- ౧౦ మునిదించు చేష్టలు వీడు నెడల
మొగొలుగఁగనేల? తిరి వెంచనేల?

అ దొంగిలింపమి .

- ౧ మదిఁదెగడమిఁ గోరు మాన్యుండు భూమి
నెదియు దొంగిలినీక యెదఁ గావవలయు
- ౨ తలఁచుటయుం దప్పు తగని కర్జములఁ
దలఁపున మ్రుచ్చిమి తప్పుగాకున్నె ?
- ౩ మ్రుచ్చిలు ధనము మున్నుండు హెచ్చిల్లు
నచ్చునఁ దోచి పాడఱు మేరమీటి
- ౪ మ్రుచ్చిలు నాసక్తి మొదట నింపై న
విచ్చని దుఃఖముల్ వెనుక నొసంగు
- ౫ ధనముకై యేమఱు తరుణంబుఁ జూచు
జనులు దయనెఱింగి జాలి నొందుదురె ?
- ౬ చోరత్వమున మహోత్సుకత గలారు
వారకెల్లను నిల్చి వర్తింప లేరు
- ౭ మర్యాద యెఱిగిన మాన్యులయెడలఁ
జౌర్యమ౯ చీకటి చర్చింప లేదు
- ౮ మర్యాద గలవారి మది ధర్మమట్లు
చౌర్యయుక్తులకు వంచన ముండు నెదను
- ౯ చౌర్యంబు దక్కిండు చవి చూడకున్న
మర్యాద మీఱఁగా మాలుదు గంబె
- ౧౦ దొంగలఁ దమమేనె త్రోచు నొల్లకయ
దొంగిలింపని వారిఁ ద్రోవదు దివము.

- ౧ ఏది సత్యంబన నెల్లప్రాణులకు
నే దొనఁ గెసఁగింప కింపగు వాక్కు
- ౨ చెడుగులఁ దొలఁచి మేల్ చేకూర్చుపొల్లు
నుడియు సత్యమని విజ్ఞులు వచియుండు
- ౩ తనమది కెఱుకయై తగబొంకరాదు
తనమదియే కాల్పుఁ దన్ను బొంకనను
- ౪ మనసార బొంకక మనువాఁడు జనుల
మనసున వసియించు మాన్యతఁ జెంది
- ౫ నెవమిడ కెదతోడ నిజమాడునేని
తపసికి దాతకుఁ దా మేలువాఁడు
- ౬ సమక్షీర్తి లేదిల సత్యంబుతోడ
శ్రమయ్యాయ కదె కూర్చు సర్వధర్మముల
- ౭ నిక్కంబు నిక్కమై నెఱి నిల్చునేని
తక్కినయవి చేయఁదక్కిన నేమి?
- ౮ ఒడలితేట వెలయు నొగి నీటిచేత
నడఁద తేట దెలియు నిల సత్యమునను
- ౯ అన్ని దివ్వెలు దివ్వెలగునేమి? బుధుల
కెన్నఁగా నిజమనియెడి దివ్వె దివ్వె
- ౧౦ నిజముగ మేము గాంచినవాన లేదు
నిజమునకెచ్చు; దానికిఁ దక్కు దక్కు.

30 కో త ము లే మి .

- ౧ చెల్లుచోఁ గిన్క నాఁచిన యదె యాఁపు
చెల్లనిచోటఁ గాచినఁ గావ కేమి?
- ౨ చెల్లనిచోఁ గిన్క చెడుగిచ్చుఁ బూనఁ
జెల్లుచోఁ బెరలేదు చెడు గంతకంటె
- ౩ ఊనఁదగదు కోప మొకప్రాణియెడను
ఊనినఁ జెడుగులే యొందును కాన
- ౪ నగవును ముదమును నాశంబు నేయుఁ
బగటు కోపముకంటెఁ బగయొంతు కలదె?
- ౫ కీడు కోరఁడ యేని కినుకఁ గావఁదగు
వీడిన నదె తన్ను వీడించి చంపు
- ౬ తన సురాశము మున్ను తన్ను దహించి
తన వార లను హేమ తరణి దహించు
- ౭ అలుకనే గుణముగా నార్జించు ఫలము
నితఁ జేత నడువ నయ్యెడి ఫలంబండ్రు
- ౮ జ్వలితాగ్నిఁబోల్ చెట్ట నలిపిన యతఁడె
యొలసిరాఁ గినియక యొర్పుట లెస్స
- ౯ ఉల్లంబులోఁ గిన్క యుంచఁడ యేని
యెల్ల యభీష్టంబు లీడేఱుఁ దనకు
- ౧౦ పడినారు పడినారె పాపంపు టలుక
విడినారు విడినారె వేడ్కమైఁ గినుక.

32 అనిష్టము చేయమి.

- ౧ ఘనగౌరవముఁ గూర్చు కలిమి యొప్పినను
వనట యొరుల కీమి పావన నియతి
- ౨ పగగొని యొకరుఁ డొప్పుమి యొనర్చినను
పగ మాటు చేయమి ప్రాజ్ఞులగుణము
- ౩ ఊర కొక్కఁడు తన కొప్పుమినేయ
మాటొనర్చిన వచ్చు మరలని కీడు
- ౪ కీడు చేసినను సిగ్గిల మేలు చేసి
వీడుటే దండించు విధి యుత్తములకు
- ౫ పరునొవ్వి తనదిగా భావించి రక్ష
జరుపఁడేని కలదె జ్ఞానంబు ఫలము?
- ౬ చెడు గని తనకుఁ దోచిన వాని నొరుల
కడఁ బూనకుండుటే ఘనమగు పాడి
- ౭ ఏనాఁడు నెవరికే నెంత కీడ్చినఁ
బూనమి మనసున బుధులకు లెస్స
- ౮ తనకు దుఃఖదములఁ దానెఱింగియును
మనుజేవి నొంచుట మది నేమి కోరి?
- ౯ ఒరుల కెగ్గొనరింప నొక తేపువేళ
మరలును తనయంత మటు మాపువేళ
- ౧౦ చెడుగులెల్లను వచ్చుఁ జెడుగు చేసిననె
చెడుగులొల్లని వారు చేయరు చెడుగు.

- ౧ అన్ని ధర్మముల కార్యంబు చంపమియ
అన్నిపాపముల కార్యంబు చంపుటయ
- ౨ వంచి కుడిచి పెక్కు ప్రాణులఁ గాపు
నంచితులండు మేలగు ధర్మ మనుచు
- ౩ ఎనలేని దొకటె యహింస, తక్కినవి
వెనుకవి, వానిలోఁ బెద్ద బాంకమియ
- ౪ ఏది సన్మార్గమా నెద్దానినేని
బాదింప కరుగంగ భావించు త్రోవ
- ౫ జననస్థితికి జంకు సన్మన్యసికంటె
మనుజీవిఁ జంపక మనువాఁడు మేటి
- ౬ చంపమి మదిగల జనుని ప్రాణంబు
నొంప యముండుఁ బన్నుగఁ బోవలేడు
- ౭ తనప్రాణములు వోపు తఱి నైన నితర
జని తీపి ప్రాణంబు సమయింపఁదగదు
- ౮ భోగ భాగ్యంబు లిమ్ముల వృద్ధియైన
బాగు కాదండు చంపఁగ నగు నుఖము
- ౯ సతత హింసకులు కసాయి వారలుగఁ
దత దయాపరుల కొందఁగఁ దోచువారు
- ౧౦ ఒడలి నొవ్వులరోత యున్నారు తొల్లి
యొడలినుండి యుసులు లూడ్చినవారె.

జ్ఞానము.

34 ఆస్థిరత్వము.

- ౧ నిలువని వానిని నిత్య మంచెంచు
నలుపపు మతులౌట యరయంగఁ గీడు
- ౨ అటకు జనుల తోయమున ధనమ్ము
పాటిగా వచ్చుట వడిఁ బోవు టగును
- ౩ కలిమి చాంచల్యంబు కలది యున్నపుడె
నలువఁగాఁదగు నిత్య సర్వధర్మముల
- ౪ దినపరిమితిఁ జూపి త్రేంచు అంపంబు
మొనఁబోలుఁ గాలంబు ప్రోడల కరయ
- ౫ రవన నడఁచి వెక్కురాక యామున్నె
వెనఁ దన విధులఁ గావింపఁగాఁ దగును
- ౬ నిన్నఁగలుగువాఁడు నేడు లేడనుచు
నిన్నఁగాఁ గలయది యీలోక మహిమ
- ౭ ఒక క్షణమే నుందుమో లేమో కనని
వేలుల తలఁపులు వేలును కోట్లు
- ౮ పోతయు గ్రుడ్డొంటు పోవఁగా వదలు
కీటిదహఁ దొడును శరీరాసువులకు
- ౯ ముసియట నిద్రించు మాడికి నొప్పు
నొడియట మేల్కను పోలికి నొప్పు
- ౧౦ నేలకుల కిమ్మగు దేహాన నొదిగి
దేహుల దేవములకుఁ దగు నిమ్ములేదో?

3గీ పరిత్యాగము.

- ౧ వేనివేని తగులు వీడుచునుండు
వాని వాని వలన వనరుట లేదు
- ౨ వదలి సంతనె కల్లు ఫలమెచ్చు గాన
వదలంగఁదగుఁ దగు వయసున యందె
- ౩ అడఁపంగఁదగును శబ్దాదుల నడఁచి
పడసినవానిఁ దప్పక వీడఁదగును
- ౪ ఒండేని తపసుల కుండమి తగవు
ఉండినఁ దమమున నురల హేతువగు
- ౫ పొడుపు దుఃఖము నీఁగఁ బూనువారలకు
నొడలె యొక్కువ; పెరలుండు తేలొక్కొ?
- ౬ నేను నాదను నొంటు నీఁగినయతఁడు
తానొందు నిర్జరతతికిఁ బైకక్ష్య
- ౭ నేను నాదను నొంటు నీఁగనివారి
మానక యంటు జన్మంపు దుఃఖములు
- ౮ మొదలంట విడువారె ముక్తులౌవారు
వదలని వారిల వలఁబడువారె
- ౯ తొడుసు వీడినపుడె త్రుంగుఁ బుట్టువును
విడకున్నఁ బుట్టువుల్ వీడకయుండు
- ౧౦ పట్టులేని యతని పట్టు పట్టఁదగు
పట్టిన యప్పట్టు పట్టు వీడుటకు.

3౬ త త్వ వి శే క ము

- ౧ స్థిరమని యస్థిర స్థితిని భావించు
నరయమిచ్చే గల్లు నల్పు జన్మంబు
- ౨ అరయమి తొలగిన యమలులకెన్నఁ
దొఱఁగును పుట్టుకల్ తోఁతెంచు ముక్తి
- ౩ సందియంబులు నీఁగు జ్ఞానుల కెపుడు
నందుబడి యగు నిహముకంటెఁ బరము
- ౪ అంచిత జ్ఞానంబు నందని వారి
పంచేంద్రియ జ్ఞానఫలము నిష్ఫలము
- ౫ ఏవస్తువందున నేగుణమున్న
నావస్తువున నిత్య మరయుటే తెలివి
- ౬ ఎఱిఁగి యీజన్మమందే నిత్యతత్త్వ
మరసిన మఱుపుట్టు వందఁగాఁబోరు
- ౭ ఉల్లంబు నిలిపి లోనున్నది తెలియఁ
దెల్లంబు మఱుబాము తెలియఁడాతండు
- ౮ జనన దారిద్ర్యంబు చన నిత్యవస్తు
వను ధనంబును కాంచునదియె మేల్ తెలివి
- ౯ మూల మరసి బంధ మూలంబుఁ ద్రెంప
మాఱు దుఃఖములు పోమఁగ నున్నయవియు
- ౧౦ అడుగంటఁ గామతోపావిద్య లవియ
నడఁగాఱు బేరులే కడరు దుఃఖములు.

32. కా గ త్యా గ మ .

- ౧ అన్ని జీవములకు నన్ని కాలముల
నెన్న నానయె బాము లిచ్చెడి విత్తు
- ౨ కోరినఁ బుట్టమి కోరంగవలయుఁ
గోరమిఁగోరినఁ గొనసాగు నదియు
- ౩ కోరమి వంటి దీ కువలయమందు
నారయ స్వర్గంబు నందును లేదు
- ౪ ఎది శుద్ధియన నాస యెదలేకయుంట
అది సత్య వాక్కుచే నమరు నెల్లరకు
- ౫ త్రొంచినారన నాసఁ ద్రొంచినవారె
త్రొంచని వారానఁ ద్రొంచనివారె
- ౬ ఆసయే వంచించునది యొక్కరువుని
ఆసకు నడలుటే యగును ధర్మంబు
- ౭ కోరికల్ మొదలంటఁ గోసిన ముక్తి
కోరికయే వచ్చి కుదురుఁ దనంత
- ౮ ఆసలేదే నొక యడరును లేదు
ఆసింపఁ బయివయి నగు నంతలేక
- ౯ ఆన యక పెనుచింత యతిన నిమ్మన
నాసిరిల్లని నుఖానందంబు గలుగు
- ౧౦ నిండనిదగు నాస నీగిన యంత
నిండుగుణంబు నా నియతియ యిచ్చు.

3౮. విధి

- ౧ కలుగువిధియె యున్నఁ గడఁగయే తోచు
కలుగని విధి యున్నఁ గలుగు నలనత
- ౨ జ్ఞానికేఁ జెడువ్రాత జడతను గూర్చు
జ్ఞానంబు నలరించు సరి మంచివ్రాత
- ౩ చుఱుకుమైఁ బెక్కు నేర్పుట నగు తెల్వి
కరయ హెచ్చగు విధి నడరెడు తెల్వి
- ౪ చనురెండు తేజఁగుల జగము ధర్మంబు
ధనవంతు లగుటొందు తద్జ్ఞానాటొందు
- ౫ చెడ్డవియగును మంచివియు మంచివిగఁ
జెడ్డవియగుచుండు శ్రీ స్వభావమున
- ౬ నిలువవు కానివి నిలిపినయేని
తోలఁగవు తనయవి త్రోచినయేని
- ౭ కొటి గూర్చిన విధి కొఱచూపు చూడఁ
కాటిగాఁ బొందెడు పరిపాటి యరిది
- ౮ ముపాల్లు విధి కుదుపక వీడునేని
తొడిఁబడి నన్నుసెంతురు బీడలెల్ల
- ౯ తొక్కుడు వారలు నుఖమగువేళ
చొక్కుట యేలొకో పొడమఁ గష్టములు
- ౧౦ విడి తాఁదలంచిన నెదుటఁ దా నిలుచు
విధి బీయంబు పృథివిలోఁగలదె ?

౨. అర్థ కాండము

రాజ పద్ధతి.

౩౯. రాజ మహిమ.

- ౧ కోట దేశము మంత్రి కోశంబు హితులు
మేటి నేన గలాఁడె మేల్బంతి నృపుల
- ౨ బెదరమి యీవి తెల్వీయు నుత్సుకతయు
వదలక యుంట భూవరు స్వభావంబు
- ౩ తేకువ విద్దియ తెంపు నన్మోడు
పోక యుండఁదగిన భూవు గుణములు
- ౪ పాడి దప్పక నిల్చి పాపంబు లడఁచి
వాడి మానము గల్గువాఁడె మన్నీఁడు
- ౫ అరసి చేరిచి కాచి యారఁ బంచుటలు
జరగించు నేర్పుతోఁ జనువాఁడు తేఁడు
- ౬ కానంగ నులభుఁడై కఠిన వాక్కులను
మాను తేని జగంబు మఱిమఱి పొగడు
- ౭ ఇంపుపల్కుల నిచ్చి యేలు నేర్పరుల
పంపును సముఖంబువలెఁ గొను జగము
- ౮ నీతిని నడచు స్వనిచయంబుఁ గాచు
భూతలేళుని దైవముగ నెంచు జనము
- ౯ హితుల కటూక్తుల నెద సైఁచునట్టి
క్షీతిపు గొడుగునీడఁ గ్రీడించు జనము
- ౧౦ ఈవి ప్రసన్నత యేల్బడి జనులఁ
గావుట గలతేఁడు కనువెల్లు ప్రభుల.

౪౦ విద్య .

- ౧ పడయుము నద్విద్య పారము ముట్ట
నడవుము నేర్చిన నాణెంబు దెలియ
- ౨ అక్కరంబులు నంకె లనునవి రెండు
నిక్కంబుగ నరుని నేత్రంబు లగును
- ౩ కఱచిన వారలే కనులు గలారు
కఱవని వారికా కన్నులు పుండ్లు
- ౪ ఎలరఁజేరి మరల నిటులెప్పు డనఁగ
వెలలు శీలంబు వివేకుల కొప్పు
- ౫ కలవానికడ బీదకరణి నేకరుచుఁ
దెలియు నుత్తముఁడట్లు తెలియఁ డల్పుండు
- ౬ చెలమ చల్లుకొలంది చెలఁగు నీరట్లు
తెలియు కొలందిని తేటయాఁ దెలివి
- ౭ చమవరి కన్ని దేశంబులు తనవె
చమవలేల యెఱింగి చచ్చెడుదనుక ?
- ౮ చమవనేర్చిన నొక జన్మంబునందు
వదల కొదవు నేడు భవముల యందు
- ౯ తామింను దాని నితరు లింనుటెఱింగి
ప్రేమింతు మఱియు వివేకు లావిద్య
- ౧౦ తఱుఁగులేనట్టి పెన్ ధనమగు విద్య
పెరియవి నెలుకడ వీడినట్టివియ.

౪౧ చ దు వ మి .

- ౧ చదువని యజ్ఞండు సభను మాటాడు
టది నెత్తపలక లే కాడిన కరణి
- ౨ చదువని మనుజుండు సభ నాడు కోర్కి
ఏదపుట్టువులు లేని యెలనాఁగ కోర్కి
- ౩ చదువరుల యెదుటఁ జదువనివారు
వదరకుండిన మంచివారె యగుదురు
- ౪ చదువని వాఁడొక్క చక్కటి చెప్పఁ
జదువరుల్ గొనరు లక్ష్యంబుగా దాని
- ౫ చదువనివాని విజ్ఞాన గౌరవము
వదరఁబూనినఁ జెడుఁ బ్రాజ్ఞుని యెదుట
- ౬ కలవారలను మాత్ర గాదుప్పు చౌటి
పొలమండు చదువును పొరయనివారు
- ౭ పొలుచు సూక్ష్మమతిని పొందని మేని
పొలుపు పోలును మట్టిబొమ్మ కై నేత
- ౮ చదువరి లేమిచే జనుచెట్టకంటె
జదువిడి సిరియె యొనఁగు హెచ్చుచెట్ట
- ౯ చదువని వాఁడు మేల్జాతఁ బుట్టినను
చదివిన కులహీను సాటిగాఁడెన్న
- ౧౦ చదువరుల్ గలచోటఁ జదువనివారు
మెదలు నరులలోన మెకము లున్నట్లు.

- ౧ కలుములందు వినిశి కలిమియే కలిమి
కలుము లన్నిటి మేటి కలిమి యాకలిమి
- ౨ ఓరెంబు వీనుల కొనఁగూడ నపుడె
యోరెమిత్తురు కొంత యుదరంబునకును
- ౩ వీనుల కోరెమా వినిశి గలారు
మానసియులు దేవమహిత సన్నిభులు
- ౪ కలువని వాడైనఁ గన వినఁ దగును
కొలయగుచోఁ బట్టుఁగొమ్మయకా నదియు
- ౫ వడవడి మేల్చి యొనరు వారివాక్కు
అమగు బాటిన తటినగు నూతఁబోలు
- ౬ విన్నదైనను మంచి వినఁదగునెమ్మి
విన్నదయ్యును నిండు పేరిమి నిచ్చు
- ౭ వినఁ మెటింగి పాయక విన్నవారు
వాచవి యేనియుఁ బొచ్చెంబు లనరు
- ౮ వినదగు విషయముల్ వినని యాచెవులు
వినగల్గియుఁ జెవిటి వితమగు నిజము
- ౯ వ్వాయమాత్మముల విననివార లెపుడు
వాచుల్ వినయ వాక్పటిము లౌటరిది
- ౧౦ వినచే లేక వాచవి గలవారు
వినఁ మనిన నేమి? పొలిసిన నేమి?

౪౩ తెలివి కలిమి.

- ౧ ఎటుక కీడుల దోర్చి యేపారుకత్తి
వెరవారఁ బగట కభేద్యమా కోట
- ౨ పోవుత్రోవను మదిఁ బోనీక కీడు
పోవ మంచిది నేర్పు పోకయే తెలివి
- ౩ ఎవరెవ రేదేది యెట్లు చెప్పినను
తవిలి సత్య మరయు దారియే తెలివి
- ౪ పరులకుఁ దేలికపడఁ దాను తెలిపి
యొరుల వాక్కుఁక్కుంబు లొరయుట తెలివి
- ౫ జగముతో న్నేహించి చనుకొప్పు నందు
మొగి హెచ్చుతగ్గులు పూనమి తెలివి
- ౬ జగమెట్లు నడచు నాచంద మెఱింగి
జగముతోఁబాటు తాఁ జనునదే తెలివి
- ౭ విజ్ఞులు రాఁగల విధి యెఱుంగుదురు
అజ్ఞు లవ్విధముల నరయంగలేరు
- ౮ వెఱవమి యజ్ఞత వెఱవనౌ పనికి
వెఱచుట నై జంబు విజ్ఞులకెల్ల
- ౯ రాఁగల దెఱిఁగి మోర్వఁగఁ దెల్పి గలుగ
గాఁగల చెడుగేది కడు భయ మంద?
- ౧౦ నెఱితెల్పి గలుగ నన్నియుఁ గలవారె
నెఱితెల్పిలేమి నన్నియు లేనివారె.

కర చెడుగు నీఁగుట .

- ౧ గర్వంబు కోపంబు కామంబు లేని
యర్వీశుపేర్చి మేలొసఁగున దగును
- ౨ దురభిమానం బతి తోషంబు లోభ
మరయ దోషములగు నవనీశ్వరునకు
- ౩ కొఱ్ఱంత తప్పైన గుణవంతులుర్వి
మఱిచెట్టంతగా మది నెన్నువారు
- ౪ దొసఁగులే నృపులకుఁ దుదిఁ గూర్చుఁగాన
దొసఁగుఁ గావఁగఁదగు దొర లిబ్బివోలె
- ౫ వచ్చెడు మున్నె కావని నృపు మేల్మీ
చిచ్చు ముందటి వామిచెలుపునఁ జెడును
- ౬ తనకీడు నీఁగి యితరుల దోషములఁ
గను ప్రభువునకు రాఁగల దొసఁగేది ?
- ౭ చేయంగఁ దగినవి చేయని లోభి
శ్రేయంబు నిలుకడ చెడి నశియించు
- ౮ పెనుపట్టు గలయట్టి పిసినితనంబు
ఘన దుర్గుణములలోఁ గడదాఁటు మెట్టు
- ౯ తను తాఁ బొగడికొంట తగదెన్నఁడేని
గొనకొనరాదెన్నఁ గొఱలేని పనుల
- ౧౦ పరు లెఱుంగక కోర్కె పడసిన నృపతి
నొరులు జయింప వీలుండ దాదారి.

రగి సత్సహవాస సంగ్రహము.

- ౧ తగవెటింగిన గొప్ప తద్జ్ఞుల చెలిమి
వగయెటింగి యర్హసి వలయుఁ గొనంగ
- ౨ కలకీడు తొలఁచి రాఁగలకీడు గావఁ
గలవారి చెలిమిని కైకొనఁదగును
- ౩ ఘనులను మన్నించి కలుపు గోల్తనము
కన నరుదగు వానఁ గడుగొప్ప యరిది
- ౪ తనకంటె ఘనులను తనవారిఁగాఁగఁ
గొనుట బలములందు గురుతమ బలము
- ౫ కన్నులు సచివులే కావునఁ బతికి
నెన్నుకోఁదగు వారి యెద వివేచింది
- ౬ తగువారు తోడుగాఁ దనరిన నృపతి
పగఱ కష్టములచేఁ బాడౌట లేదు
- ౭ చెడుగుల ఖండించి చెప్పెడివారిఁ
బడసిన పతి నొంచు పగవారు గలరె?
- ౮ ఖండించి మతినెప్పు ఘనులు లేనిపతి
యండలేమిం జెడు నరులు లేకున్న
- ౯ బండవలము లేక పడదు లాభంబు
అండలేని నృపతి కట్లే నిల్కడయు
- ౧౦ ఘనమైత్రి విడుట పెక్కండ్రతోఁ జలము
గొనుకంటె బది మడుంగులుకీడు పతికి.

౪౬ ఖండ ప్రశంస వర్ణనము .

- ౧ కడుక్షుద్రమైత్రికి ఘనత భీతిల్లుఁ
బడయుఁ జాట్టముగ నల్పత్వంబు దాని
- ౨ జలము చేరిన మట్టి చవి నొందినట్లు
తెలివి కూడికఁబట్టి తేలును మార్పు
- ౩ ఎట్టిది యెడఁద యట్టిది తెల్వీయగును
ఎట్టిది చెలిమి యట్టిది కీర్తియగును
- ౪ తెలివి మనసునుండి తేటిన కరణఁ
దెలిసి కూడికనుండి తేలుచునుండు
- ౫ ఎడతేట పనితేట యెనలార రెండుఁ
నడరుఁ గూడిక తేట యలరిన యెడల
- ౬ మంచిసం తలరును మదితేటయైన
మంచి కానిది లేదు మైత్రి తేటైన
- ౭ మంచిమది యొనంగు మంచి సత్త్వమును
మంచి మైత్రియొనంగు మంచి కీర్తులను
- ౮ మదిమేల్చి యొప్పినమహితులకేని
గొడలేని చెలిమి చేకూర్చును బలిమి
- ౯ మంచి మదిని భావి మంచిది యగును
మంచిచెలిమి దాని మహిమకు బలిమి
- ౧౦ మంచిచెలిమి కంటె మఱి తోడులేదు
గొంచుఁజెలిమి కెక్కుడు గాసిలేదు.

౪౭ వివర్ణించి చేయు విధము.

- ౧ కానిది యగునది కాగల ఫలము
మానుగాఁ జర్పించి మఱి చేయఁదగును
- ౨ తెలిసిన హేతునితోఁ దెలియ యోచించి
తలపోసి చేయఁ బొందని దేది కలదు?
- ౩ మొదటికి మోసమై పొలుపఱు పనులఁ
దుది ఫలంబొరసి తొడరరు బుధులు.
- ౪ ఎగతాళి యగునని యెదజంకువారు
వగవక తేటని పని పూనరెపుడు
- ౫ వగయారయక యెత్తుపనియన్న నద్ది
పగ యన్న చోటనే ప్రబలించు దారి
- ౬ చేయంగఁ దగనివి చేసినఁ జెడును
చేయంగఁదగినవి చేయమిఁ జెడును
- ౭ చేయంగఁదగు వివేచించి కార్యములు
చేయు పిదప వివేచించుట కీడు
- ౮ తెరువు నారసి ప్రయత్నింపని పనులు
నెఱవేఱ వెందఱు నిలిచి కాచినను
- ౯ పరుల గుణంబులఁ బాటింపకున్నఁ
బొరపునఁ జెడు మంచి పోకనౌ పనియు
- ౧౦ జగమొప్పుదు పరువు సమయు పద్ధతుల
నెగతాళికాని తీరెంచి చేయఁదగు.

రౌ శ క్తి నె టు ఁ గు ట .

- ౧ తనశక్తి పరశక్తి తన కార్యశక్తి
తనతోడు శక్తిని తలచి చేయఁదగు
- ౨ తనశక్తి సాధ్యంబు తగ వివేచించి
మనసు నిలిపి నేయ మఱి కానిదెద్ది?
- ౩ తమశక్తి నెఱుంగక తమకించి నడుమ
నమసినవారు భూస్థలిని పెక్కండ్రు
- ౪ తగువారిఁ గలియక తనశక్తిఁ గనక
పొగడుకొన్న ధరావిభుఁడు వేగ చెడును
- ౫ నెమిలి యీఁకల వహించిన బండియేని
అమితమానడఁ దప్ప కక్షంబు విఱుఁగు
- ౬ చెట్టుకొట్టకొనకుఁ జేరి తా మఱియు
నట్టన పోఁబూన నీఁగుఁ బ్రాణములు
- ౭ యోగ్యత పరిమితి యొందిన యీవి
భోగ్యమైనట్టి సొమ్మును కాచుత్రోవ
- ౮ ఆయంబు మితి తగ్గ వ్యయ పరిమితియు
నాయతి కాదేని యగు కీడు లేదు
- ౯ కొలఁది యెఱుంగక కొఱలెడు బ్రతుకు
కలిగిన యదివోలెఁ గాన్పించి చెడును
- ౧౦ తనయోగ్యతకు మించి ధనము వ్యయింప
ననయ మబ్బును తుది కడుగంటఁ జెడును.

ఈ కాలము నెఱుఁగుట

- ౧ పగట జయించు గూబను మీఱి కాకి
పగట గెల్వ నదను వలయు భూపతికి
- ౨ కాలంబుతో నొంటి క్రాలుట కలిమి
వ్రాలక కట్టెడు త్రాడుగా నొప్పు
- ౩ తగు సాధనములతోఁ దఱి వేచి పనుల
నొగిఁ జేయఁ గానివి యుండునె యెందు?
- ౪ స్థలము కాలమును విచారించి చేయ
నిలయెల్లఁ గోరిన నేలంగనగును
- ౫ ఇలయెల్ల నేలఁగా నెంచినవారు
కలత పడక యుండు కాలంబు వేచి
- ౬ తఱివేచి బలియుండు తగ్గియుండుటలు
ఒకయ డీకొను తగరొగ్గుటఁబోలు
- ౭ సుమతులు వెంటనే చూపరు కినుక
తమలో నడఁచియుంతు తఱి యబ్బుదనుక
- ౮ తఱివచ్చుదాఁక శాత్రువునకు లొంగఁ
దఱిరాఁగ శాత్రువు తల క్రిందిదగును
- ౯ ఒండఁదగిన తఱి యొనఁగూడినపుడె
చెండఁదగిన వానిఁ జేయంగ వలయు
- ౧౦ తఱిగాని తఱి నుండఁదగుఁ గొంగవోలె
దఱిరాఁగ సాధింపఁదగు దానిఁబోలె.

గం స్థా న మ నె అం గు ట

- ౧ తగుచోటు పూర్తిగాఁ దాఁ గాంచుమున్న
తగదు దండెత్తంగఁ దగదు క్రేడింప
- ౨ పగజ నదిరి గెల్పు పటిమ యుండినను
తగఁ గోటనుండి యుద్ధము సేత నయము
- ౩ స్థలము రక్షయెటింగి శత్రువు నెదుర
బలహీనుఁడును గెల్పు బలయుతునేని
- ౪ తన యిమ్మెటింగి రాజు తగ నిల్చిపోరఁ
దనుకూర్చి పగతెంచు తలఁపులు చెడును
- ౫ మొనలి యన్నిటి గెల్పు మొగి నీటనుండ
మొసలి నన్నియు గెల్పు మొగి నీరు వీడ
- ౬ పుడమి నడచు తేరు పోవదు కడలిఁ
గడలి నడచు నోడ కదలదు పుడమి
- ౭ అటలేక యెంచి యిమ్మగుచోటఁ బోరఁ
జెటలేల వైర్యము పెందోడు దక్క
- ౮ అనుజైనచో నిల్వ నల్ప సైనికుఁడు
పెనుసేన గల తేని వీరక నశించు
- ౯ గోటయు సేనయుఁ గొఱయైన తవర
చోట నతని గెల్పు చొప్పు దుష్కరము
- ౧౦ కడుచూపు బల్లెముల్ గల మోము దంతి
యడునునఁ బడ నక్క కలవియోఁ జంప.

గం తేర్చి ఎన్నుకొనుట

- ౧ పాటి కలిమి ప్రేమ భయము లందొకని
పాటి వివేచించి వలయుఁ జేకొనఁగ
- ౨ కులము శౌచము నిందకుం గొంకు లజ్జ
గలవాని భూపతి కైకొనఁ దగును
- ౩ తెలియ నేరిచి కీడు తెంచినవారి
వలననే నొక యైపు వజలక పోదు
- ౪ గొనమును చెడుగును కొని రెంటు నేది
ఘనమగు నది నిసర్గం బనఁదగును
- ౫ గురుత లఘుత గనుఁగొన నొరగల్గు
పరఁగ నవ్వారల పనులె పోజగతి
- ౬ పరిశుద్ధులను తేర్చి పతికొనఁదగును
పెరవారు పట్టిఁడుల్ వీఁగరు నడికి
- ౭ ప్రేమంబుచే నవివేకులఁ గొనిన
భూమిశునకు నన్ని పొరపులు గలుగు
- ౮ ఒరుని పరీక్షింప కొప్పి కొన్నతని
తరతరంబులుఁ గీడు తప్పక కుడుచు
- ౯ పరికింప కెవరి జేపట్టంగఁ దగదు
పరికించి తేటిన పని యాయఁదగును
- ౧౦ తేజమిఁ గొంటయుఁ దేజ శంకిలుట
తీజని యిడుమలఁ దెచ్చు భూపతికి.

గీత తెలిసి పుని గొనుట

- ౧ మంచిని చెడుగును మఱి మఱి యరసి
- మంచి గుణాఢ్యుని మన్నింపదగును
- ౨ వరవను పెంచి నిష్ఫలముల నీగు
- పురుషుండె తేనికొల్కున నుండదగును
- ౩ తెలివివేమ నిరాశ తేలుగడయును
- కలవానినే తేడు కైకొనఁ దగును
- ౪ కొనముట్టఁ బరికించి కొనువార లందుఁ
- బనులలో మార్పడువారు పల్కుండు
- ౫ తెలిసి యోరిచి తీర్పు తీర్పరి కీక
- చలిమికానికి పనుల్ చెప్పుట తగను
- ౬ పనియు నదను చేయువాని లక్షణము
- గనుఁగొని నెఱవేర్పఁగాఁ దగుఁ బతికి
- ౭ దేనిచే నెవ్వండు దేని నెగ్గించు
- దాని నాతని కీయఁదగు నెఱవేర్ప
- ౮ పనికిఁ దగినవానిఁ బరికించి విదపఁ
- బనుపఱుపందగు వాని నాపనికి
- ౯ పనివట్లఁ గను గల్గు వాని సన్నెత్తి
- జనపతి తప్పఁగాంచఁగ సిరి పాయ
- ౧౦ పనివాడు పనిమాటుపడఁ జేయఁడేని
- జనము మార్పడదని చనునెంచఁ బతికి.

౧౩ బంధుప్రేమ

- ౧ పేదయానెడను ప్రావితము వీడకయ
ఆదరించుట గుణంబగు బంధువులకు
- ౨ ప్రేమవిడని చుట్టటిక మబ్బునేని
ఏమాడ్కి జెడని మేలెనఁగుఁ బెక్కులుగ
- ౩ చుట్టాలఁ బ్రేమతోఁ జూడని బ్రదుకు
గట్టు తెగిన తటాకము నిందు రీతి
- ౪ కలిమిగలాని కా కలిమి ఫలంబు
బలసి బందుగులుండ వర్తించుట యగు
- ౫ ఇచ్చుట ప్రియవాక్కు లెలమితోనున్నఁ
బెచ్చగా బందుగుల్ వేష్టించియుండు
- ౬ ఈవరియై కిన్క నెడఁ గ్రుంచునతని
కై వడిఁ జుట్టాలఁ గలవాఁడు లేడు
- ౭ పిలిచి కాకి భుజించు విధి బంధువులను
కలిసి మెసపువాని కలిమి వర్ధిల్లు
- ౮ తరతమ మరసి భూధవుండు మన్నింప
జరగుదు రవ్విధి జనులు పెక్కండు
- ౯ విడిన చుట్టంబులు పిదపఁ జేరునెడ
విడిన దోసములేని విధమచే తెలుపు
- ౧౦ వదలిన బంధువు పనివడి రాఁగఁ
గొడ నెఱవేర్చి కై కొనఁదగు నరసి.

గీత మ ట వ మి

- ౧ అధిక కోపముకంటె నది చాల చెడుగు.
అధిక మోదముచేత నైన మై మఱపు
- ౨ తిరిపంబు చంపును తెలివిఁ బూర్తిగను.
మఱపుకీర్తిని చంపు మానక యట్లు
- ౩ మఱపొందువారికి మలయదు కీర్తి
నెఱ నిక్క మది యెట్టి నియతులకేని
- ౪ అడలు వానికి రక్ష నగు ఫలంబేది?
ఎడ మఱచినవాని కెనయు మేలేది?
- ౫ మొదట మఱచి రక్ష పూననివాఁడు
పదపడి తపియించు వగనొంద నెఱిఁగి.
- ౬ ఎడలేక యెవ్వ రెయ్యడనేని మఱపు
పడయమికంటె మేల్ భావింప లేదు
- ౭ మఱవని యెదతోడ మఱి వివేచించి
జరప నశక్య మెచ్చట నేది లేదు
- ౮ జరుపంగఁదగు నుతి సల్పున వరసి
మఱచిన నేడు జన్మములందు లేదు
- ౯ మఱచి చెడినవారి మఱి యెంచఁదగును
మఱవక యుండఁగా మది సంతసమున
- ౧౦ మదిఁ గోరినది మఱిమఱి వివేచించి
పదలక నడపఁ దాఁ జడయుట నుభువు.

గగి న్యాయ పాలనము

- ౧ అరసి మోమోటలేకటు తటస్థుడుగ
జరవునదే యగు జగతి న్యాయంబు
- ౨ నడచు లోకంబు వానంబట్టి యలరి
నడచు జనము తేని న్యాయముంబట్టి
- ౩ వేదకర్మములకు విహిత ధర్మముల
కాదరువగు రాజు న్యాయపాలనము
- ౪ వదలక ధర్మంబు ప్రజఁ గాచు నృపతి
పదముల వదలక వర్తించు జగము
- ౫ న్యాయపాలన సేయు నధిపతి నాటఁ
బాయక కురియుట పండుట హెచ్చు
- ౬ జయము నిచ్చునది శస్త్రము గాదు పతికి
నయ మదియుఁ గ్రమమ్ము నశియింపదేని
- ౭ కాపాడు నృపుడు లోకమునెల్ల, నతనిఁ
గాపాడుచుండు వక్రత లేని నీతి
- ౮ నరులకు మొగమీక న్యాయంబు గనక
వరఁగు విభుఁడు చెడుఁ బలుచనయంది
- ౯ చెడుగులఁ దొలఁగించి చిక్కు లూడ్చుటలు
వెడఁగుఁదనము గాదు విధియగుఁ బతికి
- ౧౦ ఖలులను చంపఁగాఁ గడఁగుట పతికిఁ
గలుపు దీసి పయిరుఁ గాచుటఁబోలు.

గీత ఆత్మాయ పాఠ సము

- ౧ కొలయె ముఖ్యంబుగాఁ గొనువానికంటె
అలయించుటయె పనియగు తేఁడు కీడు
- ౨ వీరికయ్యాదించు తెన్నఁ గత్తిఁగొని
త్రాలు చోరుఁడు వేఁడు కైవడి నుండు
- ౩ వాఁడునాటికి తేఁడు నాడెల్ల సరసి
వాడి నిలువఁడేని పతి వోవు సరవి
- ౪ అరయక దున్నీతి నరుగు రాజానకు
నియును ప్రకృతియుఁ జేవీడు వడిగ
- ౫ వివాహంబుఁ బడు ప్రజ కన్నీరుగాక
మొదయని నిర్లదెంప నొందున్నె కత్తి?
- ౬ కొలకన ప్రభునకు నీతిపాలనమె
నిలువర మది లేక నెగడదు కీర్తి
- ౭ వేఁడు నిర్దయుఁడైన రక్కాసు చెడుగు
వాడు మజపుచేకఁ బ్రజపాట్లఁబోలు
- ౮ కరుణకు భూపాలు కడనుండు ప్రజకుఁ
లోమి యెక్కుడు కీడు గద లేమికంటె!
- ౯ వాడి కప్పించెంచు ప్రభుని దేశమున
లోడు నడన వాన నొసఁగ మొగుల్లు
- ౧౦ పొలి వేలయెడఁ బాడిపంట
నిలును మజతురు విపులు శ్రుతుల.

గీత కలిగించు

- ౧ అరసి మధ్యస్థుడై యవ్వలఁ జెడుగు
జరుగనీక విధింపఁజను భూమివతికి
- ౨ సిరి చిర మెడయక శిక్షింపఁగోరఁ
బరుసనచూపి చొప్పడఁదగుఁ బతికి
- ౩ బెట్టిదుఁ డగుచు దుర్విధిని పాలించు
కట్టఁడి చెడును తక్కక శీఘ్రమునను
- ౪ ప్రభువు కఠినుఁడను పరుసని నుడులు
విభు నాయువు హరింపఁ వెన నాసిరిల్లు
- ౫ మలభ ప్రసన్నతల్ చూపనితేని
కలిమి వేఁదులు వట్టుగతి నశియించు
- ౬ పరుషవాక్కులు నెదపరును గలాని
సిరి నిలుకడ దప్పి చెడును వెన్నెంట
- ౭ భయద వాక్యంబులు పరుష దండనము
జయలక్ష్మిఁ దెగఁజూచు సరియాకుఁజాఱు
- ౮ మొదల సోమరియయి ముట్టవచ్చునెడ
గొదగొని కోపింపఁ గ్రుంగును కలిమి
- ౯ తన రక్షణము తొల్లఁ దలఁచని నృపతి
అని తఱి బెలుకుఱి యతి వేగ చెడును
- ౧౦ చెడుతేఁడు మొఱకులఁ జేకూర్చి కొనుచు
పుడమికి లేదొందు మోపంతకంటె

గీత క ని క ర ము

- ౧ కనికర మనియెడి కడుగొప్ప తొడుగుఁ
గొనియుంటచే నిల్పు గొన్న దీజగము
- ౨ దయచేతనేకదా తనరు లోకంబు
దయలేని మనుగడ ధరణికి బరువు
- ౩ లయలేనిపాట ఫలంబున్నె పాడ?
దయలేనికన్న వ్యర్థముకాదె చూడ?
- ౪ కనికరమును వీలు గలయంతవఱకుఁ
గనని కన్నంగవ గలిగియు ఫలమె?
- ౫ కనికర ముండుటే కనులకుఁ దొడవు
కన నది లేనివి గండ్లును పుండ్లు
- ౬ కన్నులుండియుఁ గనికరము లేనతఁడు
మన్నుపై ని జెముడు మ్రాఁకును పోలు
- ౭ కనులుండి గ్రుడ్డి యక్కటిక లేనతఁడు
కనులుండి దయలేమి కలుగుటలేదు
- ౮ కర్మంబు చెడకుండఁ గరుణించు వలఁతి
కర్మిలి సొంతమై యమరు నీ జగము
- ౯ పఱుచు చుండెడివారి పట్టున నేని
తఱుచు కరుణచూపు దారి యొప్పిదము
- ౧౦ కోరఁదగిన దయఁ గోరెడివారు
కోరి విసంబీయఁ గుడిచి కూడెదరు.

గో వేగుల సుంచుట

- ౧ మెలకువ గల వేగు మేటి శాస్త్రంబు
తీలకింప ధరణి పతికి రెండు కనులు
- ౨ అందఱకు వలయు నన్నింటి సతము
పొందిక నెఱుంగుట భూపు ధర్మంబు
- ౩ వేగుచే దెలిసి వివేచింపకున్న
సాగి జయము గొంట జరుగదు పతికి
- ౪ తనకొల్కుకాండ మిత్రముల శత్రువుల
జనములఁ బరికించు చతురుడే వేగు
- ౫ అరమర గనని రూపడలమి యెపుడు
పొర వీడమియుఁ గల ప్రోడయే వేగు
- ౬ యతిగ వ్రతిగఁ జని యరసి కన్నయది
యితరు లేచిన వెలయింపడు వేగు
- ౭ మఱుంగుల విననేర్చి మది విన్న వాన
నఱమఱల్ తేర్చికొన్నతఁడే పో వేగు
- ౮ వేగుచే మఱుంగుల విని వేటొకండు
వేగుచే వానిని విని గ్రహింపఁడగు
- ౯ ఒకని నొక్క రెఱుంగకుండఁగా ముగ్గు
రొక తీర యగు దాని నొగి తేర్పఁడగును
- ౧౦ పెఱవార రెఱుంగఁగా బిరుదీయఁ దగదు
ఎఱిగినఁ దనమఱుఁ గెఱిగించుట యగు.

౬౦ ఉత్సాహ సంపద

- ౧ కలవారలన నుత్సుకత కలరనుట
కలిగియు నది లేమిఁ గలవారు కారు
- ౨ కలుములఁ గడఁకయన్ కలిమియే కలిమి
కలుములు తక్కు నిల్కడ లేక చెడును
- ౩ నిలకయా తేకువ నెగడిన వారు
కలిమి చెడినదని కడఁగి చింతిలరు
- ౪ చలనంబు లేని యుత్సాహంపుఁగలిమి
కలవారికడఁ జేరుఁ గలిమి తనంత
- ౫ జలములోఁతు కొలంది జలజ బిసంబు
తలఁపులోఁతు కొలంది తనరును గరిమ
- ౬ తలఁపెల్లఁ బెరిమగాఁ దలపోయఁ దగును
తలఁపు కూడక యున్నఁ దగ వీడఁదగదు
- ౭ కలఁగ దేనుఁగు తూపు గాఁడి నొంచినను
కలఁగఁదు తేకువ గలవాఁడు నొవ్వ
- ౮ ఉల్లమున నొకింత యుత్సాహగరిమ
చెల్లనివారు వాసిని గాంచలేరు
- ౯ కొండంతమెయి వాఁడి కొమ్ములు గలిగి
బెండునడును దంతి బెబ్బులిఁ గన్న
- ౧౦ ఉరు మనశ్శక్తియే యుత్సాహశక్తి
హారయని వాడెది భువి నరతరువు.

౬౧ ఆలస్యము శేషి

- ౧ కులమును నాటని గొప్పదీపంబు
అలనతయను పొగ యడరంగ నాటు
- ౨ తమ కుటుంబపు వృద్ధి దగఁగోరువారు
సమయింపఁదగు నలనత నలనతగ
- ౩ ప్రాలుమాలిక గొని బ్రదుకు నజ్ఞాని
క్రాలువంశముచెడఁ గనుచుండఁ దానె
- ౪ అలనత గొని మంచి యలవాట్లు విడువఁ
గొలము తఱిగి దొసంగులు పెనుపారు
- ౫ అలనత తామస మలనిద్ర మఱపు
నిలుగఁగో లేడు వార లెక్కుపడవలు
- ౬ చాలఁగా భూపాలు సాయ మబ్బినను
ప్రాలుమాలిన గొప్ప ఫలమబ్బు టరిది
- ౭ అలనత గొని మంచి యలవాట్లు విడుచు
ఖలులు పరులు దిట్టఁ గైకొందు విండు
- ౮ ప్రాలుమాలిక జనపతి నాశ్రయింప
నేలించుఁ బగవారియెడ లొంగఁజేసి
- ౯ కులమునేలుటయందు కొఱలెడి దొసంగు
తలఁగును పతికి బద్దకము పోద్రోల
- ౧౦ అల త్రివిక్రము నడ్డు లాడినదెల్ల
గలువఁగలఁడు బద్దగింపని తేఁడు.

అ మ ను జ య త్న ము

- ౧ కానిది యని కొంకు కై కొనఁదగదు
పూనిక వలసిన పోడిమి నొనఁగు
- ౨ పని ముగింపక వీడఁ బ్రకృతియు వీడు
పనిముగియు దనుక వదలంగఁ దగదు
- ౩ ఎచట దిట్ట కడంక యిరవొందియుండు
ఎచటనే యుపకార మను గుణముండు
కడఁక యొప్పని యుపకారగుణంబు
మనుషి కైదువు చందాన వితయె
- ౪ సాముగోరక కార్యశూరుఁడౌ వాఁడు
శ్రమిడి చుట్టాల పెన్నూఁతకొల
- ౫ పూనిక కలిమిని పాలుపారఁజేయుఁ
బూనిక లేమి తాఁ బూన్పు నెద్దడిని
- ౬ యెన్నఁగీనుని కడ నడరు మూడేవి
యెన్నఁవంతుని గొల్చి యలరు శ్రీ దేవి
- ౭ శిష్టగాదది విధి తప్పఁజూచినను
శిష్టగు నెఱిగి యత్నము సేయకుంట
- ౮ కడకున్న విధి తన యిష్టఫలంబు
నొదకొనమకుఁ గూలి యొనఁగు యత్నంబు
- ౯ జలంబు యెడవక యత్నించువారు
శివమక దుర్విధిం దృఙ్ముఁగలారు.

౬౩ క ప్త మ నో ర్పు ట

- ౧ ముదమొందఁదగుఁ గప్తములురాఁగ వాని
నెదిరి దాఁటగ నగు నెంతో ముదమ్ము
- ౨ కడగండ్లు వెల్లువ కరణిని వచ్చుఁ
గడచు నంచుఁ దలంపఁ గడచను నవియు
- ౩ ఇడుమల కడలని యెడఁద గలారః
ఇడుమల కిడుమల నెసఁగింపఁగలరు
- ౪ ఎడరు గలుగ బండి యెద్దట్లు కడవ
నిడుమలే మిక్కిలి యిడుమల నొందు
- ౫ ఎడయక విఘ్నంబు లెనయ యత్నంబు
నెడవఁడేని యిడుమ లిడుమలఁ గుడుచు
- ౬ పడసితిమని లోభపడనట్టి వారు
చెడితి మనుచు వగ చెందఁగాఁబోరు
- ౭ ఒడలు పెక్కిడుమల కునికి యంచెటిఁగి
యిడుమల నిడుమలం చెన్నరు ఘనులు
- ౮ ముదముగోరక దుఃఖములు నైజము లని
మదిఁదలంచిన నిడుమల నొందఁడతఁడు
- ౯ సంతనంబున సంతనము నొందనతఁడు
చింతలోఁ జింతను చెందఁ డెన్నఁడు
- ౧౦ ఇడుమలే యించునం చెంచిన యతఁడు
పడయు నున్నతి తన పగవారుఁ బొగడ.

రాజ్యాంగ పద్ధతి
౬౪ మంత్రిత్వము

- ౧ వగ సాధనము వేళ పని నెఱవేర్చు
తెగ లెఱింగిన వాఁడె తేఱిన మంత్రి
- ౨ దిటవు విజ్ఞానంబు తెఱఁగువ కార్య
పటుత ప్రకృతిరక్ష వలయు మంత్రితకు
- ౩ భేదంబు సంధియు విడిచినవారి
వాదరించుచుఁ జేర్చు నట్టిఁడు మంత్రి
- ౪ అరయుట తేర్చి కార్యముచేత యొక్క
తెరువునఁ బలుకుట తెలియును మంత్రి
- ౫ తగఁబడింగి వచించు తద్దజ్ఞత దిటవు
తగఁగ వాఁడె యానికతోడు పతికి
- ౬ పరిచయ ప్రతులచేఁ దేలు కాశలము
గలవాడి ననాధ్య కార్యముల్ గలవె
- ౭ కార్యకర్త తాను కాంచినయేని
మార్పకర్త సరయందగుఁ జేయ
- ౮ తెలియఁ తెలివినఁ దెలియని పతికిఁ
మొక్కట విధి మేలు తెలియ మంత్రులకు.
- ౯ తెలియించు మంత్రిని చేకొనుకంటెఁ
పడుమేలు మేలు దెబ్బదికోట్ల పగఱ
- ౧౦ తెలియించు స్థిరమతి పడయనివారు
అంతరాల మెంచియు నందరు ఫలము.

౬గో పలుకునేయ్య

- ౧ నాలుక మంచియన్నయము మేల్లందు
మేలు గాదది మేర మీఱిన పైది
- ౨ కలిమియు లేమియుఁ గలుగు వాక్కుననె
పలుకుల ననుకూలపడఁ గావఁదగును
- ౩ విను వారు కూడఁగా వినని వారలును
వినఁగోరు నదియ పో విశుతవాక్కు
- ౪ అరసి యింగితము మాటాడంగఁ దగును
పెరలేవు ధర్మార్థ విధు లంతకంటె
- ౫ పలుకంగఁదగుఁ దన పలుకులఁ బరుల
పలుకు గెలువలేని పద్ధతి నరసి
- ౬ కొనరంగఁ బలికి యొక్కొని పల్కులందు
రస మెఱుంగుట మహాప్రాజ్ఞుల నియతి
- ౭ పలుకు పొందికఁ గొంకు పడయని వాగ్మీఁ
బలుకుల గెలువంగఁ బరులకు నరిది
- ౮ పలుకుల నింపుగాఁ బనుపడఁ గూర్పు
వలఁతుల నిచ్చించి పనివిను జగము
- ౯ కొలఁది యశా నమల వాక్కుల నయమారఁ
బలుక నేరనివారె వదరుచుండుదురు
- ౧౦ ఎత్తి తెలియఁ దెల్పు నెఱుంగని చదువు
గుత్తి నలరి తావి గొనని పూ వడువు.

౬౬ కార్య శుద్ధి

- ౧ కలిమి నొసంగును కలతోడు మేల్మీ
తలఁపులెల్ల నొసంగుఁ దగు పనిమేల్మీ
- ౨ పేరును మేలును వెలయింప లేని
కార్యంబు సతంబు కడత్రోవఁదగును
- ౩ పేరిమితోడ జీవితమ౯ వారు
కీరితి చెడు పనుల్ కెడవంగఁదగును
- ౪ సిరమతి గలవారు సిలుగులు కలఁప
వెఱచి యొనర్పరు వేఱిఁడి పనుల
- ౫ చేయకు బెడిదముల్ చేసిన నొకటఁ
జేయకు మరల నా చేతకు వగచి
- ౬ తల్లియాఁకలిఁ జూచి తలరు వాఁడైన
నొల్లమి తగుఁ బ్రాజ్ఞులొప్పని పనులు
- ౭ పడిమోచి కూర్చిన సంపదకంటె
కడులెస్స లేమిడి ఘనులకుఁ గొంట
- ౮ తరలక నింద్యముల్ తెగిచేయ నవియు
నెఱవేఱినను పీడనే యిచ్చుఁదుదిని
- ౯ వగవఁ గొన్నయవెల్ల వగవఁగాఁ దొలఁగుఁ
దగుమేలె యొనఁగు సద్ధనము పోయినను
- ౧౦ చెడుగులతోఁ గల్మి చేర్చి ప్రోచుటలు
ఎడ పచ్చికుండలో నెసరు కాఁచుటలు.

౬౭ కార్య దృఢత

- ౧ పని దిటవన నెద పదిలంబ యగును
కనుఁగొన నితరముల్ కావు దార్శ్నములు
- ౨ చెడుగులు చేయమి చెడు పట్టులందు
నడలమి రెండు ధీరాళి మతంబు
- ౩ అగుదాఁకఁ బని రహస్యముగ నుంచుకొను
బుగులు పుచ్చినఁ గష్టములు వచ్చుఁగాన
- ౪ పలుకు తెల్లరకును బహు నులభంబు
పలికిన తీరునఁ బనిసేయు టరిది
- ౫ ధీరుని పెను పని దిటవు భూరమణుఁ
జేరి లోకవినుతిఁ జెందు మిక్కిలిగ
- ౬ తలఁచి నారలు దిట్టతన మొందితేరి
తలఁచిన యవికొందుఁ తలఁచిన యెఱుఁగె
- ౭ తేరు చక్రపుఁజీల తీరొందువాఁడ
గేరఁదగదు రూపు కీడ్చుకొనునె
- ౮ కలఁగక దిటవూను కర్ణంబుపట్టి
తలఁగక తూఁగక తాఁజేయఁదలంబు
- ౯ హెచ్చగు కష్టంబు లేకర నోర్చి
చొచ్చి చేయఁగఁదగు నుభయిచ్చు నెఱుఁగె
- ౧౦ ఎట్టి దిట్ట మొనరనేమి? కార్యము
దిట్ట లేమిని పమ్మకొనదు నెఱుఁగె.

౬౮ కార్య పద్ధతి

- ౧ నిర్ణయింపఁగఁదగు నిడుమేర యరసి
నిర్ణీత మాలసించినఁ జెను గగును
- ౨ తాళఁదగినవానఁ దాళంగఁ దగును
తాళఁదగనివానఁ దాళంగఁ దగదు
- ౩ చెల్లుచోటులఁ బనిచేయంగఁ దగును
చెల్లనిచో వివేచించి చేయఁదగు
- ౪ పనినిల్వ పనినిల్వ పరికించి చూడ
సగతేని శేషంబు చెన్నునఁ జెఱుచు
- ౫ ధన కాల కార్య సాధన సదనంబు
లను నైదు తమమఱ నరసి చేయఁదగు
- ౬ ముగియిక్ యడ్డంకి ముగియించి పొందఁ
దగుఫల మారసి తలకొనఁ దగును
- ౭ పనియును పనిచేయు పద్ధతి యెఱుఁగు
పనివాని నమ్మతి పడయుట లెస్స
- ౮ ఒక మదేళముచే మఱొండు గొన్నటులు
ఒక పనిచే నట్టి వొడఁగూర్పఁ దగును
- ౯ పాత్రుకాండ్రకు మేలు పూన్పు కంటె మును
పాత్రైదసినవారి పొందికోల్ తగును
- ౧౦ తనవార లడలఁగాఁ దలరి పిన్నతఁడు
భునుల వలన నంధి కావింపఁదగును.

ఓ దూత్యము

- ౧ చెలిమియు మంచి వంశికత రాడ్వరులు
పలచు గుణము కలవాడెపో దూత
- ౨ తెలివి ప్రేమ తెలిసి తెలిపెడు శక్తి
కలయవి దూతకుఁ గడు ముఖ్యములుగ
- ౩ విజ్ఞులకడఁ దాను విజ్ఞుడౌ ఫలము
ప్రజ్ఞచేఁ బనిగెల్పు పలుకు పలుకుట
- ౪ తెలివియు రూపంబు తేటిన చదువు
కలిసిన వాడెపో కాదగు దూత
- ౫ కీడు దొలఁచి యటఁకించి కార్యంబు
నాడి యలర్చి మేలమరించు దూత
- ౬ కఱచి చెల్లఁగఁ బల్కి కన్నోటలేక
తటి కనువు నెఱుంగఁ దగువాడె దూత
- ౭ తగవును స్థానంబు తటి తగ నెఱిగి
వగచి పలుకువాడె వలఁతియకా దూత
- ౮ తేటయుఁ దోడ్పాటు తీర్పును గలుగు
మాటనేరుపు దూత మంచి లక్షణము
- ౯ నుడివిన నుడువుల నుడివి న్యూనతలఁ
దడఁబడి చేప్పని దంటయే దూత
- ౧౦ చావుఁగూర్చున దేని జడియక పలికి
భూవిభునకు మేలు పొందించు దూత.

- ౧ వెగటొందు చపలు సేవించెడివారు
సెగఁ గాఁచుకొన నగ్గిఁ జేరినట్లుండ్రు
- ౨ వలిక వలచిన దిచ్చింపకున్న
వలికచే నబ్బు హెచ్చైన కలిమి
- ౩ ఎఱిగి మున్నె దొసంగు తెడలింపదగును.
ఎఱిగిన విభుఁడేర్చ నెవ్వరితరము?
- ౪ చెవిఁజేరి పలుకుట చేరి నవ్వుటలు
నవియింపదగు విభు నటుతె నెవ్వరికి
- ౫ మఱుంగులు వినకయు మఱి యడుగకయు
నఱిఁగింప నెఱుంగుట యెవరికే దగును
- ౬ వేళ నన్న యెఱింగి వినుగు కాకుండ
నాలింప వలచునట్లవి తెల్పదగును
- ౭ విన నిష్టపడునవి వినిపింపదగును
వినిన నిష్ఠలములు వినిపింపదగవు
- ౮ విన్నవి వరునని విభు దూఱదగదు
జిన్న మేటి పదవి కొదిగి యుండదగు
- ౯ అధిపు గారవ మజ్జెనని ధీర్ఠవరులు
విధి దప్పు పనులు గావింప రెన్నడును
- ౧౦ ప్రాతఁ చనవుచేతఁ బథము తొలంగి
కోత లొనర్చు మూఢుడు నాశ మొందు.

20 ఇంగ్లీషు భాష

- ౧ పలుక కున్నను సన్నబని గనువాడు
జలధి పరీత భూజనులకు దొడవు
- ౨ ఎదలోనియది సంశయింపక యరయు
విదురు నెన్నగఁదగు విబుధ తుల్యునిగ
- ౩ పని నన్నచేగను ప్రాజ్ఞుని తేడు
కొనఁదగు నంగ మొకొం డిచ్చియైన
- ౪ తలఁపు చెప్పక కను తద్రజ్జులు తక్కు
గల యంగములు గల్గు ఘనులలో మేలు
- ౫ నన్నల నెఱిగిడి జాడ లేదేని
కన్న లొడలియందు గల ఫలమేమి?
- ౬ అవల నున్నది చూపు నద్దంబు లీల
దవిలి చూపును మోము తలఁపునఁ గలది
- ౭ ముదమును విసుగును మున్నడి తెలుపు
వదన నిభం బొందు వసుధను కలదె?
- ౮ తలఁపు నెఱింగి కృత్యము తీర్పు వారు
కలిగిన వారి మొగముఁ గన్నజాలు
- ౯ కనుచూపు మార్పాటు గనువారలున్నఁ
గనులె తెల్పు నొరుల కంటు నొంటులను
- ౧౦ కొలువ దొరల పనుల్ కొలత కట్టలగు
నిల నూక్కుమతులు వహించిన కనులు.

2.2 స భ స యోగ గు ట

- ౧ పలుకు లుటంకించి పలుకు పావనులు
పలుకంగఁదగు సభాపద్ధతి నరసి
- ౨ పలుకు పద్ధతిగన్న ప్రాజ్ఞులు నదను
తేలిసి దొనఁగులేక తేర్చి పల్కఁదగు
- 3 పలుకఁబూనిన సభాపద్ధతి గనక
పలుకు నేర్పునురాదు ఫలమును లేదు
- ౪ ప్రాధులందున మేటిప్రాధులేఁ గండు
మూఢులందున మేటి మూఢులేఁ గండు
- ౫ ఘనుల సభను ముందు కడఁగి మాటాడ
కణఁగి యుండుట లెస్స యన్ని లెస్సలను
- ౬ ఘనుల సభను పల్కఁగడఁగి తొట్రెలుట
పెనుదారినుండి తాఁ బెడదారిఁ బడుట
- ౭ కొతుకులేక సభలఁ గూడి పలికెడి
చతురుల సభఁదన చదువు రాజిల్లు
- ౮ తెలియు నేరుపుగల తెలివరు లెదుటఁ
బలుకుట వర్ధిల్లు పాదు నీరిడుట
- ౯ విదురులలోఁ జెల్ల వివరించువారు
కదియరాదు ఖిలుల కడ మఱచియును
- ౧౦ ఘనులు లేని సభను కడఁగి పల్కుటలు
చినికి నట్లగు సుధ చెదర ముంగిటను.

23 సభకు వెళువము

- ౧ వగ యెఱింగి పలయు వానిఁ బలుకుదురు
తెగ యెఱింగి పలుకు ధీరులు సభల
- ౨ చదురుల సభఁ దమ చదువు చెల్లంగఁ
జదువు వారధికులు చదువరులందు
- ౩ పలువురు పగఱ గెల్వంగఁ జచ్చువారు
కొలఁది మందియె సభఁ గొంకని వారు
- ౪ నేర్చినవారలు నెఱియొప్పు బలికి
నేర్చున దెక్కుదు నేర్చిన కడల
- ౫ తగు రీతినభల నుత్తర మిచ్చు కొఱకుఁ
దగు శబ్ద శాస్త్రంబు తర్కంబు చదువ
- ౬ శాస్త్రంబు లేలొకో శౌర్యహీనులకు?
శాస్త్రంబు లేలొకో జంకు వానికిని?
- ౭ పలుక సభను జంకువాని శాస్త్రంబు
కలనఁ బిఱికి చేతి కైదువుఁ బోలు
- ౮ పండిత సభ మేలు పలుక లేకున్న
దండిగా నేర్చు శాస్త్రము నిష్ఫలము
- ౯ నేరని వారికంటెను బీడు నేర్చి
పేరొందు ఘనసభ వెళుచు వారు
- ౧౦ బ్రదికి యుండినను జీవచ్ఛవముగను
చదువు చెల్లంగఁ బలు జంకనఁ జేయు

కోశ పద్ధతి.

28 దేశము

- ౧ కొఱలేని కర్మకుల్ గురు ధనపతులు
నెఱిగల్గువారలుండిన యదె నాడు
- ౨ కడుకల్మిచే జనుల్ కాంక్షింపఁ దగుచుఁ
జెడని పంటలఁ దనర్చినయదె నాడు
- ౩ పలు పట్ట నప్తముల్ పైఁబడ నోర్చి
శలమైతి యరి యాయఁ దగినదే నాడు.
- ౪ పెనుగొద చెడువగ వీడని నొవ్వి
యెనయక యందునదే యగు నాడు
- ౫ పలుమాటములు లోని పగయునుఁ జేసి
కొల కుట్రలేక నెక్కినునదే నాడు
- ౬ చెడుగెఱుంగక తప్పి చెడినను పంట
లునుగని యదె మేల్చి యొప్పిననాడు
- ౭ ఫలదాది మలనీరు బలమైన కోట
వెలిగిను లోనీరు విషయాంగకములు
- ౮ ధనమును నీరోగతయుఁ బంట సుఖము
పెనుకాపు నాటి కొప్పిన మండనములు
- ౯ అలయ సాలయఁ గల్గునది నాడుకాదు
అలపు సాలపు లేక యగునదే నాడు
- ౧౦ మన్నెడు ప్రజలొంటి మలయని దేశ
మన్ని గుణములున్న నెనయు నిష్ఫలము.

౭౫ కోట .

- ౧ బలియురకును భీతి బ్రదుకు వారలకు
నిలుకయశా కలిమిగా నెగడును కోట
- ౨ అగడితయును బయలదియు నీడ
యగు వనమును కల యదియపో కోట
- ౩ బొన్నత్యము వెడల్పు నరిదియు చార్చిత
మన్నాల్గు గలగోడ యగునది కోట
- ౪ సన్నకావలిచే విశాలమై యగుల
పన్నుగడ నడంచు పాటిదే కోట
- ౫ దుస్సాధమగుచు వస్తువు లన్నిగలిగి
తెప్పగా నిలువఁ బొల్చినయదే కోట
- ౬ అన్నివస్తువులుండి యదనున కొదవు
కన్నాకు వీరులఁ గలయదే కోట
- ౭ ముట్టి వంచించియుఁ బోరివీల్చియును
పట్టంగఁరానిదే బలమైన కోట
- ౮ ముట్టడించినవారి ముట్టి పట్టుగను
పట్టనీయక గెల్పు బలమిచ్చుఁ గోట
- ౯ మొనమొగమున నరుత్ మొగిసి కనిపించు
బనిమొగమున బీరపటచుమేలే కోట
- ౧౦ ఎట్టి మేలిమి కలదేని కర్ణమున
దిట్ట లేమిని లేనిదియ యగుఁ గోట.

౭౬ వి త్తార్జన విధము

- ౧ వృద్ధుని నేని సమర్థుగాఁజేయు
సర్థముకంటె వేటవనిని గలదె ?
- ౨ కలవారి నెల్లరు గౌరవించెదరు
కలిమి లేకున్న నగౌరవించెదరు
- ౩ ధనమును మేల్దివ్వె తలఁచిన యెడకుఁ
జని పగయను నిరుల్ సమయంగఁజేయు
- ౪ పగఁదేటి చెడుగాఁటి వచ్చిన ధనము
తగవును గూర్చు నిత్యసుఖముఁగూర్చు
- ౫ కరుణతోఁ బ్రియముతోఁ గాని ధనము
సరసి త్రిశుద్ధిగా నాజ్ఞింపఁదగదు
- ౬ జయశుల్కధనము లస్వామిక ధనము
నయమాగ నృపుని ధనంబయ్యా నండు
- ౭ నెనరుచేఁ బొడమిన నెటజాలి బిడ్డ
ధనమును సౌభాగ్య ధాత్రిచేఁ బెరుఁగు
- ౮ కలిమి చేతఁగలఁడు కార్యంబు చేత
మలయెక్కి యేన్దుల మాతాట గనుట
- ౯ ధనము చేర్చుఁడు శత్రుతతి కృత్యములను
తునుమఁ దత్సమ శితద్రుణమొందు లేదు
- ౧౦ ధనము సత్పద్ధతి దండిగఁ గూర్చు
దనరారు సుఖువుగా ధర్మంబు ప్రేమ.

22 నే నా మ హి మ ము

- ౧ వెతకు భీతిల్లక విజయమే పొందు
చతురంగసేన మేల్పంపద పతికి
- ౨ తఱిగిన యెడ తేడు తలరిన యెడను
వెటవమి యరిది తొల్వెల్వకుఁగాక
- ౩ ఏమగుఁ గడలి యల్లెలుక లార్చినను ?
పాము బుస్సనినంతఁ బాటవే యడలి?
- ౪ సడలక లొంగక సరబడి వచ్చు
కడిమి గల్గినదె నిక్కంబగు సేన
- ౫ జముఁడె త్తివచ్చిన జంకక నిలిచి
నమరంబు తెగి నేయఁ జనునది సేన
- ౬ కడిమి మానము వీరగతి వర్తిలుటయు
నడతేటయును సేన కేడుగడ యగు
- ౭ పై నెత్తిరా నోర్పు పగిదితో శత్రు
సేన నెదిర్చి నిల్చినయదె సేన
- ౮ కడిమియు దృఢత లేకయు మొగ్గరంపు
వడువుననే మేల్మి వడయును సేన
- ౯ తఱుఁగు దారిద్ర్యంబు తఱుఁగని వినుగు
పొరయ దేనియు మొన పోరిలో గెలుచు
- ౧౦ నెఱ మగల్ పలువురు నెఱసి యుండినను
నెఱి నాయకుఁడు లేక నిలువదు సేన.

౭౮ శార్ఙ్గ పటిమ.

- ౧ ఎదిరించి తుదిఁబల్కు రీల్లిరి ప్రభువు
నెదిరింపకుండు బ్రదు కింపగునేని
- ౨ కానఁ గుండెటిఁగొట్టు కైదువుకంటె
నేనుఁగుపైఁ జెడు నిషువూన మేలు
- ౩ ఎదిరింప నెదిరించుటే పౌరుషంబు
ఎదిరి క్రుంగిన దయయే దాని వాఁడి
- ౪ మదకరి వైచి చేమలయు కైదువున
నెద గాఁడినది గని యెలరు శూరుండు
- ౫ కనలి చూచిన కన్ను కైదువువైవ
మినికెనేనియు నోటమియె మేటి కదియు
- ౬ కడచిన నాథుల గణియించి గాయ
పడని నాథుల లెక్కపఱుపఁడు జోదు
- ౭ ఘనకీర్తి కనువుల గణియింప కుండు
ఘనునకే భూషయా గండపెండెరము
- ౮ దురమున ననుభీతి దొరయనివారు
ధరణిపుఁ డలిగినంతన మాఱుపడరు
- ౯ చేసిన శపథంబు చెడకుండఁ బోరి
గాసిలి చావఁ దెగడు వార లెవరు?
- ౧౦ వలిక కంటి నీ రెసఁగించు చావు
చాలినఁ దిరిసియు సాధింపఁ దగును.

మైత్రీ పద్ధతి.

౭౯ స్నేహ ము

- ౧ గడియింపఁ గలదె సంగాతంబుకంటె!
అడరు రక్షక మెద్ది యద్దానికంటె!
- ౨ విజ్ఞనంగతి బాలవిధుపోలఁ జెరుగు
అజ్ఞుల చెలిమి మున్నడరి వెఱ దఱుగు
- ౩ చదువఁగాఁ జదువఁగా జ్ఞానంబు పోల్చి
నొదవ నొదవ మేల్మీ యొప్పు సన్నెత్తి
- ౪ నగుట కొఱకుఁగాదు నంబు; దైవ
దెగి మందలించి తఱ దివుచుట కొఱకె
- ౫ కలియుట యలవాటు కావు హేతువులు
చెలిమికి ముఖ్యంబు చిత్తవృత్తియగు
- ౬ అది చెల్చికాదు మోముల ముఱియి
అదియ చెలిమి మనం బలవలయు
- ౭ తగనిత్రోవల మాన్చి కలు ప్రాంతమున
తగమి రాఁ దాఁగొను తుల్యంబు చేయి
- ౮ ఉడుపు జాతిన వారి కొదవు పోయె
నిడుమల నపుడె మాయించును చెలిమి
- ౯ చెల్లునంత వఱకుఁ జెల్లించు నుండె
మొల్లంపు నిలుకడ మాఖ్యమైత్రీకి
- ౧౦ ఇతఁ డిట్టివాఁడు నేనిట్టిఁడ నయి
హితమైత్రీ కేనియు నిడు నొక మనము.

౮౦ స్నేహ విచారణము

- ౧ పెరిమఁ జెలిమిచేసి విడరాదు గాన
నరయక చేయఁ గీడది వోలె లేదు
- ౨ అరసి యరసి చేయనట్టి సంగడము
పొరయించుఁ బదపడి పొలియు కష్టముల
- ౩ గొనము కొలము దొసంగును చుట్టటికము
పొనుఁగుపడక కాంచి పొందనాఁ జెలిమి
- ౪ కులముమేలిమి నిందకుం జంకు గుణము
గలవాని కిచ్చియుఁ గలియంగఁదగును
- ౫ తగనివి దుఃఖంపఁ దగఁజెప్పి త్రుంచి
తగవు నడవు మైత్రి తాఁబొందఁదగును
- ౬ చెడుగువలన నొండు చెలఁగు లాభంబు
కొడిమెచెల్చి పొలంబుఁ గొలుచుకోల యగు
- ౭ ఒకనికీ బెనులాభ మొనఁగు నేదియన
వెకలులతో మైత్రి విడుచుట యండ్రు
- ౮ క్రుంగించు నవి మదిఁ గొనరాదు వగలఁ
గ్రుంగ వీడెడు చెల్చి కొనఁదగ బెపుడు
- ౯ చెడువేళఁ జేవీడు చెలిమిని నరుఁడు
మడియుచోఁ దలఁచిన మదిఁ గాల్చివైచు
- ౧౦ పడయున దలసియే బావన మైత్రి
విడుచున దొకటిచ్చి వికటించు మైత్రి.

- ౧ స్వాతంత్ర్యమును ప్రతేపజాలని చెలిమి
భ్యాతిగాఁ జనవను ఘనతను గాంచు
- ౨ సంగతి కంగంబు స్వాతంత్ర్య మద్ది
యంగీకరించుట యమలుల తగవు
- ౩ స్వాతంత్ర్యకృత్య మొప్పుక యుండునేని
ప్రాత చెల్వీకిఁ గల్గు ఫలమేది చెప్పుమ?
- ౪ మిత్రులు చెప్పుక మీటి చేసినను
మిత్ర ధర్మముఁ బట్టి మేకొందు బుధులు
- ౫ పనులు కూడని వంటు పట్టునఁ జేయఁ
జనవొ వెడఁగొ యంచుఁ జను సమ్మతింప
- ౬ చెలిమిమేర యెఱుంగు చెలికాఁడు చనవు
వలన మిత్రుదొసంగు వలనఁ జేవిడఁడు
- ౭ చెలిమి ప్రాతవడిన చెలికాండు చెడుగు
కలవి చేసిన వీడఁగాలేరు ఘనులు
- ౮ చెలికాండు చెడుగులఁ జెవిఁ బెట్టకున్న
సిలుగు చేసిననాఁడె చెలఁగు మేలిమిగ
- ౯ చెడక ప్రాతవడిన చెలికాండు చెలిమి
విడని వారిని చాలఁ బ్రేమించు జగము
- ౧౦ ప్రాత మైత్రికి వేఱుపడని సద్గుణులఁ
బ్రీతిఁ గొందురు శత్రు వీరులు నెదల.

౮౨ చెడు చెలిమి

- ౧ చెలిమి మిక్కిలి యొప్పు జెనటుల చెలిమి
చెలగుట కంటెను క్షీణింప మేలు
- ౨ కలుగఁ జేరుచు లేమిఁ గడఁద్రోచు పలువ
చెలిమి చేసిననేమి? చేయక యేమి?
- ౩ చెలిమి లాభము మేర చింతించువారు
వెలయాండ దొంగల విధము గలారు
- ౪ తగఁదోచి యనిద్రోచు తగని గుఱ్ఱంబు
వగ చెల్బిఁగొనుకంటెఁ బడయుమి మేలు
- ౫ చేయు సాయము లేని చెన్నఁటి చెలిమి
చేయుటకంటెను చేయమి లెస్స
- ౬ అజ్ఞులమైత్రి యత్యధికమాకంటె
విజ్ఞులతోఁ బగ వేపాళ్లు మేలు
- ౭ ఎగతాళి తిండి యయ్యెడు చెల్మికంటెఁ
బగఱచేఁ బదికోట్ల పాళ్లు మేలబ్బు
- ౮ అవు పని కానీక యడఁగార్చు చెనఁటి
తవులు చెప్పకదోర్చు తగవెపో లెస్స
- ౯ పలుకు చేతలు వేఱుపడు వారి చెలిమి
కలనైనఁ గలిగినఁ గావించుఁ జెడుగు
- ౧౦ సదనాన స్నేహించి సభను నిందించు
పిదప చెల్మి తగదు వీనమంతేని.

౮౩ త గ ని చె రి మి

- ౧ మనసున లేక పై చులసిన చెలిమి
తను నలఁచుట కది దాకలి యగును
- ౨ చెలిమిగలట్టుండి చేరని చెలిమి
చెలువల మదివోలె జలఁగి భేదిల్లు
- ౩ మంచివి పలునేర్చి మనసుతోఁ జెలిమి
పెంచుట యదిలేదు వెడఁగుల యెడల
- ౪ కనినప్పు మొగముతోఁ గలకల నవ్వి
మనసున రోయు వెంబర కంజఁ దగును
- ౫ మనసున నొంటని మనుజు లేజేని
వినిపింప మేకొంట వెరవు గాదండ్రు
- ౬ తగవరిపోలె హితము లాడఁ బూనఁ
బగలు పల్కు లపుడె పరికింపఁ దెలియు
- ౭ చెడు వెంటకే యగుఁ జెలఁగు విల్వంక
చెడుగునకే యగుఁ జెనఁటుల నయము
- ౮ అరుల కై మోడ్చులయం దశ్రులందు
నరయ దాఁగియె యుండు నాయుధమొందు
- ౯ పెల్లుగ స్నేహించి వెనుకఁ గ్రేడించు
కల్లరి నవ్వించి కడఁ ద్రోవఁ దగును
- ౧౦ పగవారు స్నేహించు పగిది యేర్పడిన
మొగముతోఁ జేసి లో మొనసి వీడఁదగు.

మః ఖ ప ధ తి .

౮౪ వెడఁగు

- ౧ వెడఁగన నేది వివేచించి చూడఁ
జెడుగులఁ గొని మేలు చిదియ వీడుటయె
- ౨ వెడఁగులలోపల వెడఁగేది యన్న
నెడఁద గొంతెమకోర్కు లిచ్చగించుటలు
- ౩ అరయిక సిగ్గు ప్రియంబును శ్రద్ధ
వెరవు లేకుండుట వీఱిడి తీరు
- ౪ చదివి వివేచించి చదురాడి యట్లు
పొదలని జనుకంటె మూఢులు లేరు
- ౫ ఏడుజన్మంబుల నెయ్య నారకము
ప్రోడయై యొక్క బామునఁ గూర్చు వెడఁగు
- ౬ పని యొందు పూనఁగా వగలేని వెడఁగు
పని చెఱచుటె కాదు బంధముల్ గొనును
- ౭ పెనుకల్మి గలిగిన వెంగలి కొకటఁ
దనవారు గొదగొనఁ దరియింతు పెరలు
- ౮ తనచేత నొకకాసు తనరిన వెడఁగు
కనఁగ నున్నట్లుండు కలుద్రావు కరణి
- ౯ విడునపు డగు నొక్క వీడయు లేదు
వెడఁగులతో మైత్రి వెడఁగుల కింపు
- ౧౦ వెడఁగు తాజొచ్చుట విజ్ఞుల నభను
కడుగని కాల్పడకను పెట్టు వలను.

గాగి అల్ప జ్ఞాన

- ౧ లేముల లేమి ధీలేమి తక్కినవి
లేమిని లోకంబు లేమిగాఁ గొనదు
- ౨ వెడఁగు మనసు వచ్చి పెరవాని కీవి
పడయు నాతని తపః ఫలమగు నిజము
- ౩ అరులును గలిగింప నరుదగు వెతలు
పొరయించు కొందురు మూర్ఖులు జగతి
- ౪ అజ్ఞానమన నేదియన మేము గొప్ప
సుజ్ఞానుల మటంచుఁ జొక్కెడు భ్రాంతి
- ౫ నేరక పై కొని నెగడిన, మున్ను
నేరిచినది గూడ నెఱయించు శంక
- ౬ తమ దొసంగుల నీఁగఁదలఁవక యంగ
కముల సంగముఁ గప్పఁ గడఁగుట వెడఁగు
- ౭ అరిది విద్దియ జార్చు సంతియ కాదు
పొరయించుకొను మూర్ఖు పాలి వోని వెతల
- ౮ తెలివినఁ జేయఁడు తెలిసియుఁ గొనఁడు
అలయెడ్డె మరణాంత మవనికి నొవ్వి
- ౯ కాననివాఁడు తాఁ గాన్పించుఁ గనఁడు
కానకుండిన వాఁడు కాంచుఁ గన్నంత
- ౧౦ కలదన్న దానిని కల్లయ౯ వాని
నిలఁ బిశాచంబుగా నెంచును జనము.

- ౧ అన్ని ప్రాణులతోడ నలరని గుణము
పన్ని యడరు నొవ్విఁ బగయండు బుధులు.
- ౨ వేటిమిఁ దలపోసి వెగటు చేసినను
వైరంబుతోఁ గీడు పఱుపమి లెస్స
- ౩ పగయను చెడునొవ్వి పాసినవాని
కగును నిత్యమ్మయి యలరు పొగడ్త
- ౪ చెడుగులఁ జెడు గీను చెలఁగకున్నేని
పడయు సౌఖ్యముల లోపల మేటి సుఖము.
- ౫ పగయన్న నొదిఁగిలి వర్తిలు మేటి
నెగచి గెలువఁ గోర నెవ్వరు గలరు?
- ౬ కడునింపు పగయందు కలవారి బ్రదిమి
నడరుఁ జాపు బ్రతుకు లతి శ్రీఘ్ర గతిని
- ౭ పగ నిచ్చుగించు వెంబరలు జయంబు
మొగిఁ గూర్పు నయ ధనంబును గాంచలేరు.
- ౮ పగకు మా తొడ్డమి పడయు నున్నతిని
ఎగచి పూనిన నబ్బు నిడుమలు మిగిలి
- ౯ తనకు నయము వచ్చుతఱిఁ బగఁ గనఁడు.
అనయంబు వచ్చుచో నధికంబు గాంచు
- ౧౦ కంటుచేఁ గీడులు గలుగు నన్నియును
నంటుచే నగు మంచి నయము లన్నియును.

౮౭ ప గ మ హి మ

- ౧ వలదు దండము బలవంతునితోడ
వలసిన లొంగని బడుగుతోఁ దగును
- ౨ న్వహిత సామంతాది బలములు లేక
అహితుల నడచి జయంబెట్లు గొనుట ?
- ౩ తెగువయుఁ దెలివి పొందిక లేని లోభి
పగఱకు మిక్కిలి పాటి సులభుఁడు
- ౪ అతికోపియై మంత్ర మరయక యుండు
పతి యెప్పుడే నేరికేని లోకునయ
- ౫ నియత పథము జననింద కార్యంబు
నయ మెఱుంగని వాఁడు నంటు మాత్తురకు
- ౬ ఎఱుంగని కోపంబు నెదుఁగు కామంబు
పొరయువాని పగ నెప్పుడు నెంత పగఱు
- ౭ తనపనికే విరుద్ధము నేయు పనికి
ధన మిచ్చియును విరోధముఁ గొనవచ్చు
- ౮ గుణహీనుడయి చెడుగులు పెక్కులున్నఁ
దనకుఁ దోడదికాదు దాయల తోడు
- ౯ భయము నజ్ఞానంబు పగఱ కున్నేని
జయలక్ష్మి తమకు నిచ్చలు చేరువగును
- ౧౦ అల్పుని పగచేత నడరు ధనమ్ము
అల్పమైనఁ గొనమి నడరదు యశము.

౧౮ ప గ స్వ భా వ మె టు గు ట

- ౧ పరిహాసమునకేని పగయను గుణము
పరికింపఁ దగమియే ప్రాజ్ఞుల మతము
- ౨ విలువృత్తి గల పగ విని కొనవచ్చుఁ
బలుకువృత్తి గలారి పగ కొనఁదగదు
- ౩ వలువురతోడను పగగొను నొంటి
తలఁప వేఁదుఱుకంటెఁ దగఁ గీడువాఁడు
- ౪ అదన వేరమిని స్నేహమ్ముగాఁ గొనుచుఁ
బొదలు తేని కడంగి భువనంబు నడచు
- ౫ అగులోడు లేనితేఁ డదను నెటింగి
పగ చీల నందొందు పడయంగఁ దగును
- ౬ తన కొక్క యిదుమ యాతఱిఁ బరస్పవులఁ
గొనియుఁ గొనక కూడి కూడమి తగును
- ౭ నొచ్చిన దొరులకు నొడువంగఁ దగదు
పొచ్చెంబు పగఱకు మును చూపఁ దగదు
- ౮ తగవార సేనయు ద్రవ్యంబుఁ బెంపఁ
దగఱ కఱకు త్రుళ్లు పాటడఁగాఱు
- ౯ ఎలవేళ ముండ్ల చెట్టెడలింపఁ దగును
చెఱుగు పిదపఁ దన చేతిని చెఱుచు
- ౧౦ అరిపీకు తొల్తనే యడు గార్చకున్నఁ
దిగి యూర్పుటకును తెఱఁకువ కాదు.

రా లో ప గ

- ౧ నీడనీగము కీడు నించు నొవ్వితటి
కీడు దాయ లొనర్తు కీడుగువేళ
- ౨ అంజదగదు అంపమైన శత్రులకు
అంజదగును చుట్టలైన శత్రులకు
- ౩ ఎడపగ కంజ త న్నేదుకోకున్న
మడియించు నదనఁ గుమ్మరికైదు నట్లు
- ౪ పగలోనఁ గలిగిన బందుగుల్ గూడ
పగవార లగుదురు పలుపాట్లు గలుగు
- ౫ కలిసియుండియు నెడఁ గంటన్న యెడలఁ
బొలియించు పెనుకవ్వములు గలిగించు
- ౬ కలిసియుండెడి యెడఁ గరకరి గలుగుఁ
బొలియకుండు టరిది భువి న్నొడవె
- ౭ పలుకులఁ గలిసి లోపగ యున్నవాని
గలియరు గిన్నెకుఁగల మూఁత వోలె
- ౮ చెఱచు లోపగ గల్గఁ జట్టకెఱచె
నలుగు బంగార మట్లఱుగుచు నెరి
- ౯ అవ పప్పుతైన నాడ మచ్చలను
భావింపఁ జెడుగు గొప్పదిగఁ జట్టించు
- ౧౦ ఒడఁబాటు లేనట్టి మొదనియో గుడి
గుడిసెలోఁ ద్రాచులోఁ నూరినది పలుకు

౯౦ పెద్దల న గౌరవింపమి

- ౧ పట్టు విడనివారి పనులాలి గొనమి
నెట్టన రక్షల నెఱి మేటి రక్ష
- ౨ పెద్దలఁ దా గౌరవింపనియెడలఁ
దద్దయు నబ్బు వెన్దవిలి పెన్వెతలు
- ౩ తలఁపు నెఱపుకొను తత బలాధ్యులకు
సిలుగులు కూర్పుఁడు చెడఁ గోరునెడల
- ౪ చతురుల కచతురుల్ నలుపుట కీడు
పితృపతిఁ జేయెత్తి పిలుచుటఁబోలు
- ౫ నెఱ కడిమిగల మన్నీని యారసకు
గుఱి యగువా రెందుఁ గొఱలంగలేరు
- ౬ నిప్పున దుమికియు నెగడఁగలారు
ముప్పు ఘనులకెంచి పొదలంగలేరు
- ౭ తగవు గల్గినఘనుల్ తద్దయుఁ గినియఁ
దెగు దొరతనమును తెఱఁగైన కలిమి
- ౮ కొండవంటి ఘనులు కోపింపఁ గూలు
నిండు సంపదగల నెఱ కుటుంబములు
- ౯ ఘనకార్యముల సిద్ధిగలవారు కినియఁ
దునిఁగి నడుమఁజెడుఁదూలి యింద్రుఁడును
- ౧౦ అధిక తపోమహిమాధ్యులు కినియ
నధిక సహాయకులైన వర్ధిలరు.

౯౦ ఆంధ్ర వాంఛ కు లోక గు ట

- ౧ మగువకు లొంగిన మహిమ చేకుటదు
తగులరా నెఱి గార్యదత్తు లెన్నఁడును
- ౨ అరయక యాలిప్రియముఁ గోరువాని
సిరి మగవారికే సిగ్గుఁ గల్గించు
- ౩ ఆలికి నణఁగు కార్యము ఘనులందు
చాలఁగా బిడియంబు సమకూర్పు నెపుడు
- ౪ తరుణి కడలి సుకృతము సేయలేని
పురుషుని పనినేర్పు పొగడంగఁ బడదు
- ౫ ఆలికి నడుఁగు వాఁ డన్ని వేళలను
మేలు సేయఁగ జంకు మేలువారలకు
- ౬ యువతీ కరీర బాహుల కంజువారు
దివిజాభులై నఁ గీర్తిని గాంచలేరు
- ౭ మడఁతి యాజ్ఞ నడచు మగఁటిమి కంటె
బిడియంపు స్త్రీత్యమే వేపాళ్లు గొప్ప
- ౮ ముదిత యాజ్ఞ నడచు పురుషుండు మిత్రు
కొద దీర్పలేడు మేల్లూర్చును లేడు
- ౯ సర్మసఖికి లొంగు నరుకడ లేవు
ధర్మంబు సర్థంబుఁ దదితరంబులును
- ౧౦ అరయ నెడఁద దిట వగువారియెడల
దొరయ దాలికి లొంగు దొడ్డ వెడంగు.

౯౨ వెలయాండు

- ౧ చెలిమిచే గోరక సిరిచేతఁ గోరు
వెలయాండు ప్రియవాక్కు వెత గలిగించు
- ౨ గుణములు ఫలముకై కొనియాడునట్టి
గుణహీనల నెఱింగి కోరంగఁ దగదు
- ౩ వెలయాండుఁ దడవుట పెనుచీకటింటఁ
దలిరిచి వీనుఁగుఁ దడవుటఁ బోలు
- ౪ ధనమునే కోరు కాంతల యల్ప సుఖము
నెనరు ధనము గోరు నియతులు గొనరు
- ౫ ఎడమేల్కిగల జ్ఞాను లిల వెలయాండు
కొడ సుకంబుల కిచ్చగొన రెన్నఁడేని
- ౬ తమి రేచి కొఱసోము దవిలించు చెలుల
సమలకీర్తలు గొన రాలింగనంబు
- ౭ ఎడవేఱ యుండి పైకిచ్చించు చెలుల
ముదమునఁ గొగిలింపుదు రల్ప మతులు
- ౮ కవటాత్మల మనంబుఁ గనని యజ్ఞలకుఁ
జవల మోహిని వెల జలబాక్షియండు
- ౯ వారకాంతా మృదు బాహువుల్ లోతు
కారవ మగును ధారణి వెంబరలకు
- ౧౦ ఈరెదగల వెలయింతులు, పణము,
వారుణి, సిరి త్రోచువారి కిష్టములు.

కలుదామి

- ౧ త్రాగు ధంచు వారలు శత్రుభయద
యోగంబు తేజంబు నొందఁగాలేరు
- ౨ త్రాగఁ దదు కల్లు త్రాగఁ గోరినను
త్రాగుఁడఘన గణ్యతను గోరలేని
- ౩ తల్లికిఁ గూ రోతను గూర్చుచుండు
కల్లు ఘనుమెడఁ గలిగించు నేది?
- ౪ కల్లను నింఁమా కడు దొనఁగున్న
యెల్లరకుఁ సిగ్గుటింతి వెన్నిచ్చు
- ౫ వెలయిచ్చిలుద్రావి వివశత గొనుట
కలుగు చేల పాటు గానమి నగును
- ౬ మృతుఁడు ద్రితుఁ డించుమించు సమాన
గతు లట్లునమును కలుద్రావువారు
- ౭ త్రావి మైఱచుచోఁ దనవా రెఱుంగ
వావిరి నఱిల పాలగు వాఁడు
- ౮ కలుద్రామఱవమఁ కఱర వీడఁదగు
వెలలుచుది యెద వీడని మఱుగు
- ౯ సొలపరికితంబు చొప్పు చూపుటలు
జల మధ్యతు దివ్వెఁ జూచి చూపుటలు
- ౧౦ త్రాగనిశలోఁ ద్రాగుఁబోతుఁ గని
త్రాగుటగుకీడు తలఁపలే దొక్కో?

౧౪ జా ద మ

- ౧ జయశీలుఁడేని జూజముఁ గిరఁ దగదు
జయపణంబును బడిశము చేస వితము
- ౨ ఒకటి గెలిచి నూఱు లోడజూదరులు
సుక మొంద నడచెడు చ్చొను గలదె?
- ౩ అడ్డసాళ్ల నుతించి యాడెవాని
గడ్డుకలిమి వేఱుకడఁ జేరుదొలఁగి
- ౪ బన్నమ్మ లిడి చిన్న పన్నె నెత్తమ్మ
కన్న నెద్దడిఁ గూర్చుగోండు లేదు
- ౫ సారెలు పలకయు సభఁ విడని
వారలే యుండి లేవడు వారు
- ౬ కడగండ్లఁ గండు నుఖఁ గనరు
పడి నెత్త పెద్దమ్మ ప్లావారు
- ౭ పనుపడు గుణము సంపడిను చెడును
తనకాలమెల్ల జూదమ్ముగడప
- ౮ ధనము నాశముచేసి దనెఱిపి
నెనరు మానిచి కుడ్పు గుఁ బణము
- ౯ ధనము తేజము విద్య తఁగి యుడుపు
లను నైదు తనుచేర వాత్తమ్మ
- ౧౦ చెడు కొద్ది వలపు హెచ్చూదమందు
పడు కొద్ది జీవికి వలపు పేయి.

- ౧ మొదలి కారణములౌ మూఁడు ప్రకృతులు
పొదలిన దగ్గినఁ బొడము రోగములు
- ౨ తిన్నది యఱుగుట తెలిసి భుజింప
నెన్నఁగా నొడలికి నేల యకాషధము?
- ౩ అఱిగిన పరిమితి నరసి తినునది
చిరకాలము మనడి జీవి దారియది
- ౪ అఱిగిన దెఱిగి పేరాఁకలి గొనఁగ
నఱుగని వెఱిగి తానగు భుజియింప
- ౫ తగియుండు తిండి మిశముగ భుజింప
నగు రోగదుఃఖంబు లరయంగ లేవు
- ౬ మితి యెఱింగిన సోమ మితిమీఱునట్లు
మితిమీఱ నొవ్వియు మితిమీఱుచుండు
- ౭ కడుపుచిచ్చు కొలఁది గానక మీఱి
కుడువ రోగమ్ములుఁ గొలఁదికి మీఱు
- ౮ గదము నిదానంబు గాంచి తొలంగు
పదురు నెఱిగి చేయవలయుఁ జకిత్స
- ౯ గదగు కొలంది రోగము కొలందియును
అదను నెఱిగి చేయనగుఁ గ్రియ వెళ్ల
- ౧౦ గదగుఁడు వెఱ్ఱాడిగము మందు నాల్గు
గదిసిన పద్ధతి కడుమేల్ చికిత్స.

ప్రజాపద్ధతి.

౯౬ కులీనత

- ౧ అడకువ నానయు నార్జవ మవని
నడరుఁ గులీనుల కది నహజముగ
- ౨ నడవడి సత్యంబు నానయన్ మూఁటి
నెడయ రు త్రమవంశ మెనసినవారు
- ౩ తగు కులీనులకు సంతసము దానంబు
తెగడమి ప్రియవాక్కు తెరువు లీనాల్లు
- ౪ వెలయఁ గులీనులు వేకోట్లధనము
గలిగినఁ జెడుపనుల్ గావింపఁబోరు
- ౫ వరవ తగ్గిన ఘనవంశజుల్ క్రుంగి
యురుగుణంబుల సుంతయును మాఱుపడరు.
- ౬ విమలకులాచార విధి విచారకులు
బ్రమయించి కానికార్యము లొనరుపరు
- ౭ ఒప్పుకులము వాని కొకదొసఁగున్న
గొప్పగా నెలమచ్చ కొమరునఁ దోచు
- ౮ కడు కులీనుని కడఁ గటువున్న వాని
పొడమికలో శంక పొందంగఁదగును
- ౯ మొలకలు తెలుపును వుడమి శీలంబు
పలుకులు తెలుపును వంశ శీలంబు
- ౧౦ వలయునెడ శుభంబు వలయు బిడెంబు
వలయునెడఁ గులంబు వలయు నయంబు.

- ౧ తఱుఁగని గరువంబు తనరినయేని
తఱుఁగగు చెడుపనుల్ తాఁజేయఁ దగదు
- ౨ ఖ్యాతితో మానంబు నాసించువారు
ప్రీతికై యొప్పని విధు లొనరువరు
- ౩ అడఁకువ ధనము గలప్పుడు వలయు
నడఁగమి చిఱులేమియందును వలయు
- ౪ కులజులు తమ కులగురుతఁ గోల్పడిన
తలవీడు కురులట్లు తలఁపఁబడుదురు
- ౫ క్రుంగు కార్యమునేయ గురిగించుకంటే
క్రుంగుదురు నిజంబు కొండ పోల్వారు
- ౬ తెగడువారల వెంటఁ దిరుగ యశంబు
నెగడదు దివి లేదు నిగుడు నింకెద్ది?
- ౭ చెడువారి వెన్నాడి జీవించుకంటే
జెడనంటమేల్ తొలి స్థితియందెయిండ్రి
- ౮ కులము మానము గూడఁ గ్రుంగుచో వాడరి
నిలుపుకొనుట చావు నీగు మందగుక?
- ౯ జడ నీగ బ్రదుకని చమరంబు వోలె
విడదగుఁ బ్రాణంబు విడక మానంబు
- ౧౦ పొచ్చెంబు రాఁ బ్రాణములు వీడు కుమారు
హెచ్చు కీర్తిని లోకు లెత్తి నుతింతు.

గౌరవము

- ౧ హృదయోన్నతియై కీర్తి హేతు వొక్కనికి
నదిమాని జీవిత మనుట హైన్యంబు
- ౨ జనన స్వభావంబు సమ మెల్లరకును
పనులు వెవ్వేటొట ఫలములు వేఱు
- ౩ అల్పులున్నతి నున్న నధికులు కారు
అల్పపదవి నున్న నధికులే ఘనులు
- ౪ తగు సతులంబోలె దము గాచి కొనఁగఁ
దగు వార లైరేని తనరు గౌరవము
- ౫ గౌరవంబు గలారు కడిది కార్యముల
తీరులెఱిగి చేసి తీర్పంగలారు
- ౬ ఘనుల మన్నింతమక కడఁకతోఁ దలఁపు
మనసున లేదల్ప మతుల కెన్నఁడును
- ౭ గౌరవం బల్పు లొక్కట నొంద మదము
మీఱిన చేతలు మిక్కిలి గలుగు
- ౮ పొంకంబుతో నయముంబొందు గురుత
బింకంబుతోఁ దన్ను వినుతించు లఘుత
- ౯ ఘనత గర్వంబును గననిది యలఁతి
తన మహాంశృతి నుచ్చదశ నొందియుండు
- ౧౦ అవమతి మఱుపుచ్చి యలరును గురుత
తెవడి దొనంగులే తెల్పును లఘుత.

గా గుణ సమృద్ధి .

- ౧ నిందుమతిని విధుల్ నెఱవేర్చు నెవఁడు
దండి గుణంబు లాతనికి నై జములు
- ౨ గుణము మేల్మియె వివేకుల మేల్మి తక్కు
గణుతిఁ గొనవు రూప గరిమాదికములు
- ౩ ప్రియము హీనత్యోపకృతులు మోమోట
యయిదు మహిమ మోయునట్టి కంబములు
- ౪ ఒరుల హింసింపంగ నొల్లదు తపము
పరుల దొసఁగులెత్తి పలుకదు మహిమ
- ౫ అడఁగి సాధించుఁ గార్యజ్ఞుల నేర్పు
అడరు సాధన మదే యరుల నడంప
- ౬ ఘనత వన్నియ కొరగ ల్లసమాన
జనుల పట్టున నోటు సమ్మతించుటయె
- ౭ ఒప్పుమి నేయ నొప్పొనరింపకున్న
గొప్పతనంబేమి గుణము నొందినది ?
- ౮ గొనముల నెఱవు నెక్కొనునేని పేద
తన మపహాస్య పాత్రము గాదు తనకు
- ౯ అల గుణాబ్ధికి మేరయై నిల్చువారు
ప్రళయాబ్ధి పొంగినఁ బల్లట పడరు
- ౧౦ గుణ సమృద్ధి గలారు గుణములఁ గ్రుంగ
ముణుఁగు భూమి బరువు మోవంగ లేక.

- ౧ సులభుడై చూడంగ శోభిల్లు నరుడు
సులభంబు భువిలోన సుశ్లోకుడగుట
- ౨ అనుకంప సత్కులమందు పుట్టుకయు
నను రెండు సత్కీర్తినందు దారులగు
- ౩ ఒడలితో నొంటుట యొప్పుదు తగిన
నడతతో నొంటుట నరులకు నయము
- ౪ నయఫలమందు జనము నడవడిని
జయవెట్టి ఘోషించు జగము సతమ్ము
- ౫ నగవునకేని నిందన తగదండ్రి
పగయేని గుణులతో ఫలమే యొసంగు
- ౬ గుణవంతు లుంటచే గొమరారు జగము
మణిగి మంటఁ గలిసి మాయు లేకున్న
- ౭ గుణహీను లాకుతూ కొమరైన తెలివి
నెనసి యుండియు మ్రాని కెనయైనవారు
- ౮ నెనరులే కరు లవినీతి చేసినను
తన గుణములనుండి తప్పుట కీడు
- ౯ కలిసి ముదంబందు కఱద లేదేని
బలియు నిరులు పట్ట పగలె విశ్వమున
- ౧౦ నడవడిలేని యా నరు పెను కలిమి
కడవ కీడునఁ జెడ్డ గల పాలఁబోలు.

౧౦౧ ఫలహీన సంపద.

- ౧ కడుఁగూర్చి ధనము భోగము నొందఁ జేసి
మిడికిన నేమి? తా మృతినొందనేమి?
- ౨ ధనముచే నెల్లఁ గాఁదగునని యీక
పెనులోభి యగునేని వెకలియై పుట్టు
- ౩ గడనయే ముఖ్యంబుగా నెంచి కీర్తిఁ
దడవని జన్మంబు ధరణికి బరువు
- ౪ ఒకనికేనియు నుంత యొదవని లోభి
యకట! నిల్చున దేదియని యెంచునొక్క?
- ౫ తినక పెట్టకయుండు దేబెకు ధనము
పెనువేల కోట్లున్నఁ బేదయే యతఁడు
- ౬ దాన భోగములు పొందని గుణంబున్నఁ
దానొక రోగమాఁ దన ధనంబునకు
- ౭ వేదల కొండీని పెనులోభి ధనము
సాదు కన్నియ ముదుసలి యకటఁబోలు
- ౮ పిసినిగొట్టు కలిమి పెన్నూరి నడుమ
ముసిఁడి నిండుగఁబండి మొనరుటఁబోలు
- ౯ తను మాడ్చికొని దయా ధర్మముల్లేక
నినిచిన కల్కిఁ బొందెడివారు పరులు
- ౧౦ గురు యశోధనికుని కొఱవడు నీని
విరిసి కురియు మొగుల్ వెలియుటఁ బోలు.

౧౦౨ సి గ్గు క లి మ .

- ౧ చెడు కార్యముల నగు సిగ్గె సిగ్గండ్రు
మడఁతుల కగు సిగ్గు మఱి నై జమండ్రు
- ౨ అందఱ కన్న వస్త్రాదులు సమమ
యందు సిగ్గిలుట మహాత్ముల మేల్పి
- ౩ నెలవగు నొడలు ప్రాణి వితతికెల్ల
నెలవగు బిడియంబు నెఱతనంబునకు
- ౪ నానయే తొడవగు నయగుణాఘ్యులకు
నానలేని మదంపు నడక రోగంబు
- ౫ వరనిందఁ దన నిందవలె నెంచువాని
నదులు నుతింతు నానకు నెలవనుచు
- ౬ ఘనులు సిగ్గును రక్షగాఁ గొనకుండఁ
జెను జగంబును గొనఁ బ్రియపడఁరెపుడు.
- ౭ సిగ్గుకై విషతురు జీవముల్ ఘనులు
సిగ్గు వీడఁగలేరు జీవముల్లావ
- ౮ పరులు సిగ్గిలు దానఁ బడఁజేని సిగ్గు
నెఱియై త్రోవఁగఁదగ్గ నీచతనొందు
- ౯ నడవడి చెడిన నన్వయమును కాల్చు
బిడియంబు చెడ మేల్పిపెనుపును కాల్చు
- ౧౦ నాన యెదను లేని నడవడి బొమ్మ
ప్రాణినా నూత్రియై బ్రమయుటఁబోలు.

౧౦౩ కుటుంబభరణము

- ౧ పన్నినపని చేయి వదలనన్ పేర్చి
కన్న మేలిమి వేటుకలదె యొక్కనికి?
- ౨ కడఁకయు నెఱి తెల్వి గలిగి కార్యముల
నెడపడ కొనరింప నెనఁగు సంస్కృతియు
- ౩ అడర సంస్కృతి పూను నతనికి విధియు
నడుము కట్టుకొని మున్నడి వచ్చి నిలుచు
- ౪ తన లంబి పనులను తలరక పూన
నొనఁగూడు ఘనత దాయోజింపకున్న
- ౫ కలుచు లేక కుటుంబకంబు వర్ధిల్లు
వలచువాని జగంబు బలసి వర్ధిల్లు
- ౬ జనియించు కులము ప్రశస్తికి నెక్కు
గొనము లల్పడఁ గొంట గొప్పరక్షకము
- ౭ కలన శూరుని పోలెఁ గడఁగి కొలంబు
వెలయించు నెఱిజాణ పెక్కండ్ర నొకఁడు
- ౮ కులమేలు వాని కొకొందు లేదదను
అలనుండై మానంబు నాసింపఁ తెడును
- ౯ లంబి తాపములఁ దొలంపఁ గడంగఁ
బంబు కీడుల కొడల్ పాత్ర మానొక్క?
- ౧౦ భుజమిచ్చు మోపరి పుట్టని లంబి
కుజము విపత్తను గొడ్డలి నెఱికు.

౧౦౪ నే ద్య ము

- ౧ ఏను వెన్నదె జగం బెట్లుచుట్టినను
మీటి కష్టించిన మేల్ వృత్తి కృషియ
- ౨ కృషిలేని వారి భరించెడు కతనఁ
గృషికులే యాధార మీ జగంబునకు
- ౩ మడకచే మనువారె మనువార లితరు
లడఁగి నేవించువా రన్నంబు కొఱకు.
- ౪ మడక నీడఁగలారు మహిఁ గాంతురు తమ
గొడుగు క్రిందనె పెక్కు గొడుగుల నీడ
- ౫ కోర లేదనకత్తు కోరంగఁ బోరు
పైరికి భజయించు ప్రకృతి గలారు
- ౬ కాపు చేముడిఁగినఁ గలుగదు తిండి
కావసులకు లేదు తగు నిల్వరంబు
- ౭ తెగు దుక్కి యొకటఁ బూర్తిగ నెండి మగ్గు
టగునే నెరుపు కోర కధికంబు పండు
- ౮ దున్నట కంటె నత్తుప మేలు నీటి
కన్నఁ గలుపు దీసి కాచుట మేలు
- ౯ వెలుకేడు పొలము తట్టేగఁడయేని
అరిగి విడుచుఁ బొలం బాలి కైవడినిఁ
- ౧౦ అలనులై దీనుల మని యుండు వారిఁ
దిలకించి పొలమను తెలిగంటి నవ్వు.

౧౦౫ పేదటికము

- ౧ నెవ్వకై వడి నింపు నీగున దేది ?
నెవ్వలో నెవ్వగ నెవ్వయే చుమ్ము
- ౨ ఈపుట్టు మఱుపుట్టు వెనసెడి సుఖము
త్రోపాడి లేమి యన్ దోష మేతెంచు
- ౩ ప్రియవాక్కులను చుట్టటికపుఁ బ్రేమమ్ము
దయలేక తొలఁచుఁ బేదటిమి యన్ దొసఁగు
- ౪ కులజల యెడనేని కొఱవెట్టి విసుగు
కలఁచు నీచోక్తులఁ గలిగించు లేమి
- ౫ ఎద్దడి యను కష్ట మేతెంచు నంతఁ
దొడ్దవో గుణములు దొసఁగులు చేరు
- ౬ మీఁదు తెలిపి చాల మేలు చెప్పినను
పేదల మాటలు పెదవుల చేటు
- ౭ ఘనత చేరదు లేమి కలఁచిన వాని
గనిన తల్లియు వైరి కరణిని గాంచు
- ౮ నిన్నమృత్యువు పోలె నెగడినలేమి
నన్ను చంపన నేడు నడతెంచునొక్కొ?
- ౯ నిదురింపవచ్చును నిప్పులోనైన
నిదురలే దెద్దడి నిండ నెవ్వరికి
- ౧౦ పొంద సంపదలేక పూర్తి విరక్తి
పొందమి గంజి కుష్పనకును చేటు.

- ౧ యాచింపఁదగువారి యాచింపఁదగును
దాచ ధార్మికుతప్ప తమ తప్పగాదు
- ౨ యాచించునది తన కలయక దొరక
యాచనమును సొంపెయగు యాచకునకు
- ౩ దాచుట యెఱుంగని ధార్మికులకడ
యాచించుటయు నొక యరుదైన సాగసె
- ౪ దాచుట కలనైనఁ దలఁపనివారి
యాచించుటయు నీవియందంబుఁబోలు
- ౫ యాచకుల్ కనఁబడునంతఁ బైకొనుట
దాచకిచ్చెడువారు ధరనుంటఁజేసి
- ౬ లేదన కిడుమఁ దోలినవారిఁ గాంచఁ
బేదల యిడుమలు వెంటనే తొలఁగు
- ౭ అవమతి నిందసేయని దాతఁ గనిన
సావసి లోలో మది చొక్కి యుప్పొంగు
- ౮ ఇయ్యఁగ వేడువా రెనయని జగము
కొయ్య బొమ్మల యాట కొఱలినట్లుండు
- ౯ అడిగి కైకొనువార లమరర యేని
ఇఁడెడువారికిఁ గీర్తి యేరీతిఁ గలుగు?
- ౧౦ లేదన్నఁ గోపంబు లేకుండఁ దగును
లేదన్న నొప్పి చాలినసాక్షి తనకు

౧౦౭ వేదాంతోలు తెలుపు

- ౧ దాచు కలరి యిచ్చు దాతలకడను
యాచింపమియె కోటియంతలు లెస్స
- ౨ కష్టయాళ్లును బ్రదుకఁగఁ గోరెనేని
(సప్త శ్రమించుచు సమయును గాక
- ౩ యాచించి యెద్దడి నావుద మనుచు
లేచు మూర్ఖతకంటె లేదొక్క వెడఁగు
- ౪ నీదరమయ్య యాచింపని దృఢత
మేదిని మోవంగ మీఱిన గురుత
- ౫ కష్టింప నగు వేదకలిఁ ద్రావుకంటె
నిష్టమైనది వేతె యిలయందు లేదు
- ౬ పనికి నీరైనను పరు వేడుకంటె
రసనకు హైన్య మరయ వేఱు లేదు
- ౭ యాచింప లేదను నజ్ఞులఁ జేరి
యాచింపవలదని యాచించువాడ
- ౮ యాచన యను రక్ష యడరని పడవ
దాచుట యనుబండఁ దగిలివఁ బగులు
- ౯ యాచనఁ దలంప నీరయి మ్రుక్కు మనసు
దాచుటఁ దలపంగఁ దాటి నాశిల్లు
- ౧౦ అడిగి లేదన నును అరుగుచునుండఁ
గడఁగి లేదనువాని కవుడెట నున్నో?

౧౦౮ నీచత్వము

- ౧ పురుషునే యల్పుండు పోలు వాడతని
కురవైన యుపమ వేటొండు గన్నడదు
- ౨ అలుపు లెదను చింత యరయరు గాన
నిల నుత్తములకంటె హెచ్చుగా దృఢులు
- ౩ వలపు వలచినట్లు వర్తించుచుంట
నలుపులు వేల్పుల యందంబువారు
- ౪ అలుపులు శీలుల నరసిర యేని
వలచి నటింతురు వారికి మించి
- ౫ అలుపులు శీలంబు నందరయేని
అలుకొ కోర్కొయొ యేదొయ్యెయుండు నెదను
- ౬ వినిన దొరుల కష్టై వినిపించుకతన
నెనయండు తుడుమున కిల నీచజనులు
- ౭ ముక్కడుల్ చాడల మోడువారలకుఁ
దక్క నెంగిలిచేయి తడి విదురుపరు
- ౮ వలచిన నొదవును ప్రాజ్ఞువరుండు
నలచిన నొదవుఁ జెన్నఁటి యించువోలె
- ౯ ఉడుపుఁ గుడుపు మేల్మీ నొగిఁ గాంచెనేని
యొడిసి తప్పులు వట్ట నోపు ఖలుండు
- ౧౦ దొసగురా నమ్మకొందురు తమ్ము ఖలులు
ఎసకంబుతో మఱెయ్యెది చేయఁగలరు?

3. కామ కాండము

౧౦౯ రూపతాపము

౧ నెమలియో? వేల్పుకన్నయో? నేలచెలియో?
బ్రమసె నామది కాంచి పైఁడి కుండలను

౨ చూడ నెదురుచూచు సుందరి చూపు
దాడిగా మోహిని తాఁకినట్లుండె

౩ మృత్యువు మునుచూడ నిపు డెఱిగిరిని
సత్యంబు సుందరి సమరనేత్ర యది

౪ కనువారి జీవముల్ కనుచూపుతోనె
కొనుపోల్కి నున్నవా కొమిలెకుఁగనులు

౫ మృత్యువో కన్నలో మృగియో యెఱుంగ
సత్యమీమూఁటను చను ముగ్ధదృష్టు

౬ చెడుబొమల్ పంకర నేయ కుండినను
పడఁతి కన్నులు నన్ను వడఁకింపకుండు

౭ సుదతి గల్చి చనుల సొంపారు చేల
మదకరి మొగమున మలయు పటమ్ము

౮ కలన నెదుర్పఁ బగలు జంకు కడిమి
చెలువ నెన్నుదుటికిఁ జెడి జంకుగాఁచెడి

౯ మృగితై వడి బెదరు దృష్టులు లెట్టి
నెగడు నీమెకు వేఱు నెఱి నీ నీల?

౧౦ కలు త్రావువారికే గాక కామంబు
వలెఁ గాంచినంత వైవత్త్యంబు నీను.

- ౧ ఇప్పడంతికి రెండు దృష్టలు గలవు
నొప్పించు నొండొండు నొప్పికి మందు
- ౨ నేమాని నప్పు డా నెలత చూచుటలు
కామంబు సాఁబాలుకాదు మిక్కుటము
- ౩ చెలి కనె గని సిగ్గుచే దలవంచె
వలపు పైరున కది వైచిన నీరు
- ౪ నే జూచునపుడు తా నేలను చూచు
నేజూడకున్న నవ్వెలయించుఁ జూచి
- ౫ సూటిగాఁ జూడక సురిగించినట్లు
పాటిగా నొకకంటఁ బరికించి నవ్వు
- ౬ అరయిక లేని యట్లాడినఁ ప్రేమ
పొరయు నర్థము నందు పొందనా నిజము
- ౭ కటువుపల్కులు పగకరణఁజూచుటలు
పటుతర ప్రేమంబు పగిదిఁ జూపుటలు
- ౮ తపియించి నేజూడఁ దలరక నవ్వుఁ
జపలాక్షి యది మది జాడఁ దెల్పుటలు
- ౯ ఎఱుంగని పోల్కి నుపేక్షించి చూచు
టరయఁ ప్రేమము గలయచటనే గలుగు
- ౧౦ కనులతోఁ గన్నులు కలియునయేని
కన నోటిమాటలఁ గలదె ఫలమ్ము?

౧౧౧ కూడిక కొనియాట.

- ౧ కని విని తిని తాకి గందమ్ము గనుట
కననైదు విషయ సుఖము లిటఁగలవు
- ౨ ఏ నొవ్వికైన మందెన్న వేఱగును
ఈ నొవ్వి కీమెయే యితరంబు లేదు
- ౩ తన ప్రియురాలి మెత్తని మూఁపు మీఁదఁ
గునుకుటకంటె వైకుంఠంబు ప్రియమె?
- ౪ దవ్వైనఁ గాలుచు దాయఁ జల్లనగు
నివ్విచిత్రాగ్ని నెయ్యెడఁ బొందె నీమె?
- ౫ తలిరుఁబోడి భుజాలు తమి మీఱువేళ
వలచిన యవి వచ్చి వలచుటఁ బోలు
- ౬ తాఁక జీవము లెప్పుఁ దలిరుచుచుంటఁ
దాఁకఁదగిన యమృతంబయకాఁ గేలు
- ౭ తన పోష్య వితతికిఁ దగఁ బంచి కుడిచి
కను ముదంబును పోలుఁ గనకాంగి పొందు
- ౮ గాలికే నెడమీని కడు చిక్కనైన
మేలి చేరిక యింపు మేకొల్పు మాకు
- ౯ అలుగుట తేఱుట యవలఁ గూడుటలు
గలుగుఁ గాముకుల చొక్కపు సుకృతముగ
- ౧౦ తెలియఁ దెలియఁ గ్రొత్త తెలిసిన యట్లు
కలియఁ గలియఁ గ్రొత్తగా నగు నింపు.

౧౧౨ మేలిమి మెచ్చి పలుకుట

- ౧ మృదులవు పొగడ విరీ! నీవు మఱియు
మృదుతర దేహ మామెలఁత నీకన్న
- ౨ హృదయమా! యీతరభేక్షణ కనులఁ
బదుగురు కాంచు పుష్పములతోఁబోల్తె?
- ౩ కిసలంబు రంగు మాక్తికములు పండ్లు
పసమెయి గందంబు బల్లెముల్ కనులు
- ౪ కలువ లీక్కించుచోఁ గనకాంగి కనుల
పొలుపెంచి సిగ్గుచే బుడమిని కాంచు
- ౫ తొడిమతోడఁ బొగడ తుఱుమునఁ జెరివె
నడుమున కింకఁ బణవ వాద్య ములియు
- ౬ కలికి మోమును నెలఁ గాంచి భేదంబు
తెలియ కట్లే నిల్పెఁ దివిరి తారకలు
- ౭ అడరుట యఱుట యున్నట్టి చందురున
కడరు మచ్చగలదె యతివ మోమునను?
- ౮ నెల! నీకు శ్రేయోస్తు! నెలఁత మోము వలె
వెలుగులు వెలయింపఁ బ్రేమింతం నిన్ను
- ౯ నెల! యీ సరోజాక్షి నెమ్మోముఁ బోలఁ
దలఁచిన మాను మందఱ దృష్టి బడుట
- ౧౦ పొగడ పూవులు తెలి పులుగు టీకలును
మగువ పాదములకు మహిఁ బల్లెరులగు.

౧౧౩ మోహాతిశయ ప్రకటనము

- ౧ పెరతేన పాలు గల్పిన యట్టులుండు
వర మృదు భాషిణి వాతేజ తేన
- ౨ ఒడలితోఁ బ్రాణంబు లొడఁ గూడినటలు
పడఁతితోడి చెలిమి పడసియుండుటలు
- ౩ ఓకంటిపాప! నీవొదుగుము నుంత
నాకల్కి నిల్వ స్థానము వేటు తేదు
- ౪ పడఁతితోఁ గూడిక బ్రదుకుగాఁ దోచు
నెడఁబాటు చావు రహిం గను వట్టు
- ౫ మఱచుచే యెఱుంగ నీమడఁతి నొవముల
మఱచిన యప్పుడే మరలఁ కలంఘ
- ౬ కనులలో మెదలుచుఁ గాంతుండు కలఁచు
కనులార్ప నొవ్వండు కడు చనినాడు
- ౭ కనులలో నుంటచేఁ గాంతుండు మఱుగు
గొనునని కాటుకఁ గొనకుండు చేరు
- ౮ ప్రియుఁ డెద నున్నాడు వెట్టియానతి
భయమున నే వేడి వస్తువుల్ విడిచి
- ౯ కానరాఁడని యేను కను మూచు భాషిణి
గాన నిర్దయుఁడని కడు నాడు నామ
- ౧౦ ఎద నెల్లపుడు వసియించు వాస్తవము
వదలఁ గతినుడని వగ నూరి నామ

౧౧౪ సిగ్గు పీడుట

- ౧ తాళాశ్వ మెక్కుట దక్క వేటొండు
కాళదు తెరువెందుఁ గామాతురులకు
- ౨ ఎడతాళ కుసు తొడల్లిచ్చించె సిగ్గు
విడిచి తాళాశ్వంబు వెన నెక్కనేడు
- ౩ కలిగియుంటి బిడెంబు ఘన పౌరుషంబు
తలచితి నేడెక్కఁ దాటి గుఱ్ఱంబు
- ౪ కడు సిగ్గుతోడి మగంటిమన్ తెప్ప
నెడగొని యేగెఁ గామేచ్చ యన్ తటిని
- ౫ తాటి గుఱ్ఱము నిసిఁ దలరు తాపంబు
నీటులాఁడి యొసంగె నేటికి నాకు
- ౬ కూరుకొల్లవు చెలికొఱకు నాకనులు
ఈరేయి తాళాశ్వ మెక్కుట నిజము
- ౭ మోహ జలధిలోన మునిగియుఁ దాళ
వాహ మెక్కని చెలువల పుట్టు లెన్న
- ౮ మట్టు గుఱ్ఱఱుఁగక మర్యాద మీటి
రట్టు కెక్కిన దింటరంపుఁ బెన్వలవు
- ౯ ఎవరు నన్నెఱుఁగర యనుచు నావలపు
తవిలి నా యెడనే సదా యేఁచి నుడియు
- ౧౦ కడు వెతల్ మావలెఁ గాంచనివారు
నడువీధి మము గాంచి నవ్వుచున్నారు.

౧౧౫ ఆడికో రెటింగి పలుకుట

- ౧ నిలిచిన వసువులు నిడు మాటుతోడఁ
బలువు రెటుఁగ రద్ది భాగ్యవశమున
- ౨ ఆరామ మేలిమి నరయక జనము
లారు మాటుగ నన్నె యాడిపోసిరి
- ౩ ఆడికో ల్నయమయ్యె నబ్బని చలియుఁ
గూడిన లలి నింపు గూర్చె నామదికి
- ౪ అగడుచే నగడొంది యడరె నావలపు
అగుఁగాక! కాకున్న నడఁగును మ్రోకి
- ౫ కై పెక్కుకొలదిని కల్పించు కరణి
తీవగు వలపును తెల్లమా కొలది
- ౬ నాతిఁ గాంచిన దొకనాఁడె యాడి మా
కేతువు చంద్రు మింగిన చందముయ్యె
- ౭ ఎడపక యాడికో తెరువుగాఁ దల్లి
నుడువులు నీరుగా నొవ్వి వడ్డిదై
- ౮ అగడుచేఁ గామార్తి నార్చు మానవులు
తగ నేతిచే నిప్పు తగ్గ నార్చుటలు
- ౯ వెఱవకు మని పల్కి పెక్కుఁడె నెప్పు
దొఱఁగ సిగ్గిలనేల దొరయ నాడినది
- ౧౦ వలచిన యాడిక వజరె నీయూరి
పలపుకాఁడును వేడ వచ్చు మోహిని

౧౧౬ వి యోగ తాపము

- ౧ అరుగమి కలదేని యనుము నాతోడ
త్వర రాక బ్రదికిన తరుణికి ననుము
- ౨ కలదు ప్రేమము ప్రియు కను చూపులందు
కలదు కూటమి నెడ గలుగునక భయము
- ౩ ఎడఁబాయమని మాట యిచ్చిన వారె
ఎడఁబాయ నమ్మకమే యరుదయ్యె
- ౪ అడలకుమని నమ్మ నాడిన వారె
ఎడఁబాయ నమ్మినయెడ దోసమున్నె ?
- ౫ కాచాడుదేని నా కాంతుని పోక
నాపుము వీడిన నరిది కూడుటలు
- ౬ కని వీడు పలుకాడు కతినుఁడొనేని
ననువు గలాడని నమ్మంగఁదగదు
- ౭ అంజక యెడఁబాయు టతనికి మున్నె
ముంజేతి గాజులు మొనసి తెల్పవొకొ ?
- ౮ ఇంపుగాదది మిత్రు లెసఁగని యూరు
ఇంపుగా దిసుమంత హితు నెడఁబాటు
- ౯ కాల్పుట గాదు తాఁకఁగఁ గాల్పు నగ్గి
కాల్పునే దవ్వైనఁ గామంబు కరిణి
- ౧౦ ఎడయిక కొడఁబడి యెడఁదాప మడఁచి
కడవుచున్నారు పెక్కండు జీవితము.

౧౧౭ వంతులచే గృహించుట

- ౧ అడఁచు కొలఁది వియోగార్తి నాయెడఁద
నడరె జెలమ చల్లనగు తేటవోలె
- ౨ చలపట్టి వెత దాఁప శక్యంబుకాదు
తలఁపుఁ దెలుప సిగ్గు తలయెత్తనీడు
- ౩ వలపును సిగ్గునోర్వని మేనఁ బ్రాణ
ములు దండెగా నమముగఁ దూఁగి నిల్చె
- ౪ కలది యొక్కటె వల కడలి యెక్కువ
దలకడచి తరింపఁ దరి యొందుఁ గానె
- ౫ వగమేర చెలిమిత్రోపన చూపువాని
వగమేర మఱి యెంత వడి చూపువాని
- ౬ కడలియంతగు నింపు కలయికయంచు
ఎడఁబాటునం దంత కక్కుడౌ వెనెలు
- ౭ తమి నముద్రమునీఁది దరిగానకొని
శ్రమియించి రేయి నిద్రయె లేఁ యెని
- ౮ అన్ని ప్రాణులనిద్ర కంపిన రేయి
కెన్నఁగా లేరు తోడేదక్క నిపుడు
- ౯ కడు దీర్ఘములగు నీకాలంపు లెలు
కడుఁ గ్రూరములు ప్రియ ప్రాప్తియు లెలు
- ౧౦ చెలువు నడకు నద చెలువును నెలు
వెలునే నీడునే వెల్లువ నిలులు

౧౧౮ క స్తు ల ప రి తా ప ము

- ౧ ఇవి చూపియేకదా యీ నొవ్వి గలిగె
నవలఁ జూపుమని యిట్లుడలంగనేల ?
- ౨ ముందరయక చూచి మురిసిన కనులు
వందురు టిప్పటి వహి దేనిఁ దలఁచి ?
- ౩ తవుడు మంచప్పుడు తమిఁగాంచి యిపుడు
నవయు చుండెడి చెయి నగుబాటుకాదె ?
- ౪ ఇట్టి తీఱని వెత నెసఁగించి యిపుడు
పట్టుగా నీర్వట్టుఁ బలవించుఁ గనులు
- ౫ కడలికంటెను పెను కామ తాపంబు
నడరించి నిదురింప కడలెడిఁ గనులు
- ౬ కామ వ్యథను నాకుఁ గలిగించు కనులు
తాము నిట్లుగుట యెంతయు నింపుకాదె ?
- ౭ వలచి వలచి కాంచి వలగొల్పు కనులు
తలఁచి తలఁచి వంతఁ దపియించుఁగాక !
- ౮ పలుకుల మాత్రన వలచిన యతఁడు
కలఁడు కానకతనిఁ గను లడలెడిని
- ౯ చేరిన యిపుడును చేరని యిపుడుఁ
గూరుకు నొందక కుండెడిఁ గనులు
- ౧౦ తుడుముఁ బోల్కన్నులు దొరయు నావంటి
యెడఁదలోని మఱుఁగు నెఱుఁగుట సుభువు.

౧౧౯ పా లి ప రి క పి ం చు ట

- ౧ ఎడఁబాటు నొడఁబడ్డ యే నిప్పు డెవఁ
కడ మొఱలిడుదు నా కడగండ్లఁ బాలి
- ౨ దయితుఁ డొనంగెనన్ తగవుచే వెలుక
పయిపయి నామేనఁ బర్విన దివుడు
- ౩ వెతయు వెల్కయు నిచ్చి వినిమయఁబున
హితుఁడు సౌందర్యంబు హీయఁడు కొనియె
- ౪ అతనినే వినుతింతు నతనినే తలఁతు
వెతలంది పాలిన వితము మోసమ్ము
- ౫ చెలువుఁడు ననువీడి చెలఁగు లచ్చటను
వెలుక నా మేనొందు విధము లిచ్చటను
- ౬ వలపుకాఁ డెడఁబాయఁ బాలుడు కాదు
జెలఁగు దీపము తగ్గఁ జీకటి కరణ
- ౭ అలమి చేరిక నుంటి నవలి కేగితివి
అలమిన దక్కటా యంతలో వెలుక
- ౮ ఈమె పాలినదని యెగ్గించుచు
తా మోసగించుట తలఁపంగఁబోయి
- ౯ నయమాడి నతఁడు నన్నతియఁబెట్టి
మెయి యెల్ల వెలుక క్రమ్మిన నేమి పొందె
- ౧౦ నీతి లేదని ప్రియు నిందింపఁజేసి
ప్రీతియే పాలె నన్ మేనొందుటయును

౧౨౦ ఏ కాంఠ శేష .

- ౧ వలచియు వలపింపఁబడు వారె గింజ
యలరని వలపు పండనుభవించెదరు
- ౨ ప్రియురాండ్రకుఁ బ్రియులు ప్రియము చేయుటలు
మొయిలు కురిసినట్లు మొగిఁ గర్నకులకు
- ౩ వలచియు వలపింపఁబడు చెలువలకుఁ
గలదు సుఖము నొందఁగలమను దిటపు
- ౪ వలపింపఁబడువారు వలవకయున్న
వలచిన సతులు శుభములందు టరిది
- ౫ వలవకుండిన వారి వలచినఁ దమకు
వలచి యవ్వారేమి ప్రమదంబు నింతు ?
- ౬ వలపొకవంక నొప్పుఁగ లేదు సొంపు
చెలఁగి కావడి బద్ద చెలువున్న నింపు
- ౭ నా వంకనే పోరు నడపు నీమరుఁడు
నావెత నుంత కానందు గాఁబోలు
- ౮ ప్రియుల యింపగు వాక్కు వినకుండ బ్రదుకు
దయితలకంటె నిద్ధర ధీర లెవరు ?
- ౯ వలపింపఁ బడువారు వలవ కుండినను
పలుకొక్కటైన నొప్పుఁగ వినుటించు
- ౧౦ వలవని వారితో వగఁ జెప్పుకంటె
నలజడి యిటువడు టదిమేలు మనమ !

౧౨౧ ప ల వ ర ము .

- ౧ తలఁచిన యంత సంతస మిచ్చు కతన
వలపు మద్యముకంటె వర మోదకరము
- ౨ వలపుకానిఁ దలంప వచ్చు ముప్పేది ?
ఎలరుపె గను వల పెయ్యెడనేని
- ౩ అడరినట్లే లేచి యడఁగెను తుమ్ము
ఎడ నెంచి నట్లెంచి యెంచఁడో ప్రియుఁడు ?
- ౪ ఉన్నాఁడతండు నా యుల్లంబునందె
ఉన్నానొ లేనొ యా యుల్లమం దేను
- ౫ ఏనాయెదం దూఱనీక కాపుంచి
తా నా యెదంజేరు తమికి సిగ్గిలఁడో ?
- ౬ కలిసి యుండిననాళ్లు కడుఁ దలపోసి
యిల మంటి లేకున్న నేమాదు నొక్కొ ?
- ౭ మఱ పెఱుంగక తలంపఁగ మదిఁ గాల్పు
మఱచిన నింక నేమాడ్కి నగుదునొ ?
- ౮ చెలువుఁ డెంతగఁ దలంచినఁ గినియండు
వలపుకాని చనవు వలనట్టిదె కద !
- ౯ ఎడయమన్న యతని యెద బిగిఁ దలఁచి
కడు తీపి ప్రాణముల్ కంగారు పడెడి
- ౧౦ ఎద వీడ కరుగు ప్రాణేశుఁ గన్నారఁ
గొద లేక కాంచంగఁ గూర్కవో మనమ !

- ౧ వలపుకానిని దూతినలెఁ గొని తెచ్చు
కలకేమి నేవిందు గావింతు నిపుడు ?
- ౨ హితమతి నాకను లింత నిడిలిన
వెతలెల్లఁ బ్రియునకు వినిపింపనగును
- ౩ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని ప్రియుని
కలలోన ననువులు గాంచుచు నిలిచె
- ౪ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని ప్రియుని
కలిపిన కలయెడఁ గడు ప్రేమ గలిగె
- ౫ కన్నపు డింపు జాగ్రత్తలో సుఖము
కన్నపుడే యింపు కలలోని సుఖము
- ౬ మెలఁకువ యొందు భూమిని లేదయేని
కలలోనఁ బాయందు కాంతుండు నన్ను
- ౭ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని యతఁడు
కలలోన నేతెంచి కారించుటేల ?
- ౮ కనుమూయునంత నా కాఁగిలి గొనును
కనువిచ్చునంత గ్రక్కన నెద నడఁగు
- ౯ మెలఁకువలోనఁ బ్రేమింపని ప్రియులఁ
గలలోనఁ గనలేని కలుకు లేదుతురు
- ౧౦ మెలఁకువలో వీడి మెలఁగె నన్వారు
కలలోనఁ గాంచరు గాఁబోలు వారు.

౧౨౩ ప్రాద్దుఁగని పాగులుట

౧ విరి సంజయా? కాపు విరహుల యునుట
కరమాను వీరఖడ్గంబపు ప్రాద్ద!

౨ మరులొందు మాప? మా మాడ్కిని నీవు
విరహిణివో నీదు ప్రియుఁడుఁ గట్టిడియో?

౩ వడఁకుచు వచ్చు నెప్పటి మాపు నేఁదో
అడర దుఃఖము ప్రళయంబు నా వచ్చె

౪ చెలువుఁడు లేమి నీ చెడు మాపు వచ్చె
గొలకలనికి వచ్చు క్రూరుని రీతి

౫ ఏమి మేల్చేసితి నేను తేపునకు?
ఏమి కీడంచితి నేను మాపునకు?

౬ మునిమాపు చెడుగు నల్పులు ప్రయుని
నను వీడి చనెడి మున్నడి నే నెఱుంగ

౭ తేవట మొగ్గయై తేకెత్తి పగలు
మాపట వికసించు మరులను పూవు

౮ గోపాల వేణువు కొఱవి మాపునకు
గోపారు దూతయై కొలకై దూరమెల్ల

౯ మది మరులొక్కను మాపు మలఁద
ప్రాదలెడి పెనుచింతఁ బొందుచున్నాను

౧౦ చెడని జీవము లర్థచింతకుఁ బెట్టి
చెడుచుండెఁ గలత హెచ్చులు పొందు

౧౨౪ ఆ ప య వ కా ర్ప్య ము

- ౧ ఎడచేసి చాలదవ్వేగిన ప్రియుని
తడవి యడలి కనుల్ తమ్ముల కోడె
- ౨ చెలువు నిర్దయఁ దెల్పు చెలువున నుండె
జలము రాల్చుచుఁ బాలి న్నగిన కనులు
- ౩ చేరిన నాల్గుబ్బు చేతు లీయెడను
చేరమిఁ గడుఁ దెల్పు చెలువున నుండె
- ౪ జోడు వీడఁగఁ దన సొగసెల్ల వీడి
వాడి గాజులు జాట వ్రాలె భుజములు
- ౫ వలయముల్ జాట సొబగు వీడి కేలు
చెలువు క్రొర్యము విప్పి చెప్పుచున్నయవి
- ౬ వలయముల్ జాటఁ గేల్వాడఁగాఁ బ్రియుని
ఖలుఁడని జను లాడఁ గడు నొత్తు లోన
- ౭ వాడిన చేతుల పగిదిఁ గట్టిఁడికి
నాడి మేల్లూర్చ శక్యమె నీకు మనన!
- ౮ ఆలింగనమునఁ గాసంత కేల్పడలఁ
బాలిపోయెను గదా పడఁతికి నొసలు
- ౯ గాలి దూతెడియంత కాఁగిలి వదలఁ
బాలె నీరొలికిన పైదలి కనులు
- ౧౦ తన పొరుగు నొసలిఁ దాఁకిన వెలుకఁ
గనుల వెలుక కాంచి కడు దుఃఖమందె.

౧౨౫ తనలోఁ దా నాడుకొనుట

- ౧ తీరని యీనొవ్విఁ దీర్చు మందొకటి
యారసి చెపు మెట్టిదై నను మనస!
- ౨ నీయెడఁ జెలికాఁడు నిర్దయ చూప
నీయెడు పజ్జితయే చుమ్ము మనస!
- ౩ ఇట నుండి తపియింప నేమి ఫలమ్ము?
వటగ మానసమందు వగవు గూరునను
- ౪ కనుల నీతోఁ గాంతు కడకుఁ గొంచొమ్ము
మనస! చూపుమని నకమాడ్చి తిచ్చియి
- ౫ వలచిన వలవని వానిని మనస!
తలచి యప్రియుడని తగునె చేయి
- ౬ కలిసి వీడిన కాంతుఁ గని చేయోపు
పొలయల్క గొనియుందు ములుక నానె
- ౭ వలపేని సిగ్గేని వదలు మీకండు
చెలఁగ పైఁపఁగ లేను చిన్నాఁ మన
- ౮ ఎడఁబాసి మఱితేర్చ నెంచని యిది
బడిఁబోదు వేమందు భార మిహి
- ౯ చెలువుఁడు నీలోనఁ జెలఁగుచు నుండి
నలయుచు బాతె దెయ్యకే నీగి
- ౧౦ కదిసి వీడినతఁడు కలఁడు చెలిని
గుదిసితి మింకను కుదియుచు నుండు

- ౧ చెలి! లజ్జ గడగల శీలమక తలుపు
వలపు గొడ్డలి నేడు పగులంగఁ గొట్టె
- ౨ కనికర మది లేదు కామంబునకును
పనిగొను నెదనుండి పడు నడురేయి
- ౩ వలపు నే దాఁపంగ వలతుఁ దాఁదుమ్ము
వలె నన్ను మించియే బయలుబ్బుచుండు
- ౪ తలఁచుచుంటిని నేను తగు ధీర ననుచు
వలపు మఱుఁగు దాఁటి బహిరంగపడెడి
- ౫ వలపు కాండ్రేగ వెంబడిఁ బోని తగవు
చెలువ లెఱుఁగఁ దగు చెలువంబు కాదు
- ౬ వదలిన వారి వెంబడిఁ బోవఁ గోరి
ఘోషయొందు తాప మదెంత లెస్సయ్యె?
- ౭ వలపుకాఁ డిటువచ్చి వలపు తలఁపులు
కలయఁ గూర్చిన సిగ్గు గన నైతిగాదు
- ౮ స్త్రీయోధ్వ నిలుకడఁ జెఱుచు కైదువులు
మాయి చెల్వుని కల్ల మాటలు గావో?
- ౯ అలుగఁ దలఁచి దూర మరిగియు మనసు
కలియ నువ్విష్టారఁ గాఁగిలించితిని
- ౧౦ సెకఁ గ్రొవ్వువలె మృదుచి త్తంబు కరఁగ
సకుండు కూడఁగ నల్లి జరగ శక్యంబె?

౧౨౭ ప్రోషిత లోక రక్షణ.

- ౧ వెడలిన నాల్లెంచి వ్రేళ్లటిగినవి
కడుఁజూచి కన్నులు కాంతి వీడినవి
- ౨ చెలువు నేఁ డెదలోనఁ జింతింపకున్న
వలయంబు లూడ సొవను వీడుఁ నేలు
- ౩ గెలువంపుటాస నేగిన మనోహరులు
మలఁగు నన్నాసమై మనియన్నవాని
- ౪ ఎడయైన వలపుకాఁ డెక్కుమలపు
వడి వచ్చునని చెట్టుపై కక్క మనసె
- ౫ కనులారఁ గాంతుని కాంచెకఁగి
కన నన్న కేలి వెల్కయఁ బోయెను
- ౬ ఒకనాఁడు ప్రియుడిట కొని వచ్చునని
వికటించు తావంబు వీర మహాత్ము
- ౭ కనువోలు కాంతుండు కనియింపబోయెను
పెనఁగుదునో? కేలిఁ జేర్చి చొక్కెను
- ౮ జయమొందుఁగాక మామనాథుని
ప్రియరాలితో మాపు వివాహము
- ౯ పరదేశ మేగిన పతి వచ్చునని
తెటవ కొక్కటి పెక్కు దివ్యములు
- ౧౦ మలఁగియు దాసియగునని
ఫలమేమి యెద వీరి పోయెను

౧౨ భావప్రకటనము.

- ౧ కడు దాఁప నొప్పుక కాటుక కనులు
వడిఁ జెప్పఁబూను భావంబొందు కలదు
- ౨ కను నిండు సొబగు చొకాటంపుఁ గేలు
చను నింతి కలరు నై జపు గోల తనము
- ౩ పూసలో దారంబు పొడగను నట్లు
లీనతి యందమం దిమిడు నొక్కండు
- ౪ విరి మొగ్గతోఁ దావి విరిసెడునట్లు
చిటునవ్వు మొగ్గలోఁ జెలఁగు నొక్కండు
- ౫ బిగువు గాజులు గల వెలఁది తక్కులను
మిగులు దాపము నార్చు మేటి మందొప్పు
- ౬ సంతసంబున ముంచు సంగమ మకట!
కాంతుఁ డెడయు నను కలఁతఁ గల్గించు
- ౭ చల్లని మది గల సకు నెడఁబాటు
తెల్లంబుగా మున్నె తెలిసె గాజులివి
- ౮ ఎడఁబాసినది నిన్ననే సకుం డొడలి
కెడ తాఁకి వెలుకయై యేడు నాల్గయ్యె
- ౯ కని కంకణంబులఁ గని వాడు కేలుఁ
గని యడుగులు చెలి కనఁజేసె నెడఁద
- ౧౦ కన్నుల మరుకాఁక కనిపించి వేడు
టన్నుతనంబులో నన్నుతనంబు.

- ౧ తలఁచ నానంద ముత్సాహంబు కాంచ
వలపున కలరు నొప్పదు మద్యమునకు
- ౨ మట్టిచెట్టంతగా మలయుచో వలపు
కొట్టగిం జంతేని కొఱలరా దెడపు
- ౩ మనసీక వలవని మాడ్కి నుండినను
కనులు నా వలకానిఁ గనకుండలేవు
- ౪ చెలువుఁడు చేరరాఁ జెలి! యల్లనుఁటిఁ
గలయఁ బర్విడె మది కడఁకను మఱచి
- ౫ కనలేవు వ్రాయుచోఁ గలమును కనులు
కనలేవు కాంచుచోఁ గాంతు కోనములు
- ౬ కనుచో నతని తప్పు కానంగలేను
కననిచో నెగ్గు తక్కఁగఁ గానలేను
- ౭ మునుచు పెట్టిఁగి యేట మునుఁగు నాఁకలె
గొన లేని కినుకను గొని ఫలమేమి!
- ౮ నగుబాటు కలిగించినను మత్తు లానఁ
దగులు కల్లును పోలు దయిత! నీకొమ్మ
- ౯ వలపు మార్దవము పుష్పముకంటె నాది
లలిత పక్వమ్ముఁ గొలఁదిమంది కాంక్ష
- ౧౦ కనులతోఁ గినిసి నాకంటె నాఁకిమును
బెనఁకువయందు నాప్రియ ముంచుచున్నది

౧౩౦ మనసుపైఁ గనలుట

- ౧ హృదయమా! అతని కోరిక మేర కతని
యెదయుండ లోఁబడకేల యిట్లుందు?
- ౨ హృదయమా! కటికి యంచెఱిగియుఁ గినుక
గదురఁ డంచతని దగ్గఱ కేగదేల?
- ౩ చెడిన వారలకు నెచ్చెలులు లేరనియొ
వెడలెద విచ్చమైఁ బ్రియువెంట మనస!
- ౪ మనమా! అలుకఁబూన్చి మఱి కూర్పఁబోవుఁ
నిను గొని యోచింతునే యిట్టి వింక!
- ౫ కూడమి కడలును కూడిన యపుడు
వీడు నంచడలు; నొవ్వియొ మదికెపుడు
- ౬ తినునది పోలె బాధింపనే యుండె
మనసు నే నొంటిమై మననంబు సేయ
- ౭ అతని మఱవలేని యల్పగుణంపు
మఱిఁగూడి సిగ్గును మఱచితి నిపుడు
- ౮ తెగడ నెల్లిదమని దిటవరి గుణమె
పగటుచు నున్నది బ్రదుకాన మనసు
- ౯ కీడు వచ్చిన తఱిఁ గేలిచ్చు మనసె
తోడు రాకుండఁగాఁ దోడెవ్వ రింక?
- ౧౦ తఱిరాఁగఁ దనయెద తనకుఁ గానపుడు
పొరుగు లేదనుట నవ్వులచేటు కాదె?

- ౧ వలపుకాఁడొందు తాపంబింత కంద
మలుకఁబూనుము కౌఁగిలాననీయకుము
- ౨ పొలయల్క మితియునుప్పును పోలఁదగును
వలదైన ననదైనఁ బరితృప్తి నిడదు
- ౩ మచ్చిక నలుగు చామలను వీడుటలు
నొచ్చినవారిఁ బై నొప్పించు టగును
- ౪ చేడల కినుకార్చి చేరక విడుట
వాడిన తీఁగఁ ద్రుంపఁగఁ బూను టగును
- ౫ అలరు నద్గుణుల కే నందగించునది
పొలఁతులు వహియించు పొలయల్క గాదె?
- ౬ పెను కిస్క పొలయల్క విరియని వలపు
పెను మగ్గు పండును పిందెను పోలు
- ౭ కలయిక దవ్వో దగ్గఱనో యింక నని
యలుకలోఁ గల దుబలాట మొక్కందు
- ౮ కలఁగెననుచు నొవ్వి గని నన్ను కాదు
కలియనిచో మేలుగలదె నొచ్చుకొని?
- ౯ ఇంపగు నీడలో నెసలారు నీరు
ఇంపగు వలపున్న యెడనె యల్కయును
- ౧౦ అలుగువారిని వీడి యరుగు వారలను
కలియఁగోరఁగఁ దమి కతమగుఁ గాదె?

౧౩౨ పా ల య లు క వా ఁ డి మి

- ౧ చపల నేత్రలు నీవిశాల వక్షమును
త్రప లేక కనుట యోర్వగఁజాల నేను
- ౨ కినుక నేఁ గొనఁ బలికింపఁగాఁ జెలువుఁ
డనువునఁ దుమ్మఁ జిరాయు వౌనంటి
- ౩ విరిదండ నిడికొన వేరోర్తు కాంచి
మురియఁ దాల్చితి రని మొనసి కోపించె
- ౪ ఇయ్యెడఁ బ్రేమ నా కెక్కుడనంగ
నెయ్యెడకంటె నంచెడసి కోపించె
- ౫ ఈమెయి నెడఁబాయనే పాయ మనిన
నామెయినో యని యశ్రువు ల్నించె
- ౬ తలఁచితి నన్న నంతకు మఱపనుచు
నలిగి కాఁగిలి యీక యవలికేగినది
- ౭ తుమ్మఁగా దీవించి తొర నేరిఁ దలఁచి
తుమ్మితి రని యేడ్చు దొయ్యలి యలిగి
- ౮ తుమ్మఁ జింతిలునని తుమ్ము నాపితిని
తమ్మొంచువారిని దాఁచి రంచేడ్చె
- ౯ ఓదార్ప, వలచిన యువిదల నిల్లె
యోదార్తువేయని యుడికి చింతిల్లె
- ౧౦ తవిలి దగ్గఱనుండి తలఁచి కన్నున్న
నవలెఁ దలఁచి కాంతు రిట్లని కినిసె.

- ౧ తనయెడ దోసంబు తనగకుండినను
పెను ప్రేమగొన మేటి వెరవగు నలుక
- ౨ అలుకచే వెత యల్పమైనను మేటి
వలపు వాడి మిగుల వర్ధిల్లు గాదె?
- ౩ జలము నేలయుఁ బోలి చనువారు పొందు
పొలయల్కవోలె స్వరూపునుఖ మున్నె?
- ౪ అలము సుకము వెంచు నలుకయం దెడఁదఁ
గలఁచి పగిలెడు కైదుపుతోఁచు
- ౫ యువతులు తప్పు లేకున్నను కినిసి
కవుఁగి లీకున్నను కలదందొకండు
- ౬ తినుకంటెఁ దినినది తేయుట యింపు
కన లింపు వలపునఁ గలయికకంటె
- ౭ పొలయల్కయం దోటు పొందినవారె
గెలుతు రయ్యది మరుకేళితోఁ దెలియు
- ౮ నొనలు చెమర్చ మానుగఁ గూడు హఠి
పొసఁగునొక్కొక్క! మరలఁ బొలయల్కనొంద
- ౯ పైదలి యలుక యెప్పటి పొందుఁగాక!
ఓడార్ప నిడురేయి యొప్పును గాక!
- ౧౦ పొలయల్కయే వలపున కిచ్చు నింపు
మలిపొందు నది కూర్చు మఱియు సొంపహహ!

ల ఘ్ను వి వ రణ ము .

—అక్షరము—

పుట. పద్యము.

- 1 గ అష్టగుణములు:— స్వతంత్రత, విశుద్ధజేహము, నిరామయాత్మ, సర్వజ్ఞత్వము, అనాదిబోధము, అణుప్రకృతి, అనంతశక్తి, తృప్తి అని శైవాగమము; అనంతజ్ఞాన, స్వరూప, వీర్య, ప్రేమ, నామరహిత, గోత్రరహిత, ఆయురహిత, అవినాశ స్వభావములని ఆర్హత మతము.
- 3 అ మృతినొందువారి లెక్కడుట = వ్యర్థత్రమము ఆశక్త్యమని భావము.
- 3 3 ద్వయగుతులు = జనన మరణములు. ఉండె = ఉన్నది.
ర ధీస్పటి = బుద్ధియను అంతుకము. నాగము = ఏనుగు.
- 3 ౮ ఎడతాయ = అడ్డు.
- 6 3 అతడు = తాను. ర పంచి = మూడవ పద్యములోని ప్రకారము భాగించి.
- 7 గ కన్నది = కన్నతల్లి.
- 12 ౧ ఒడికాన = ఉపాయముతో.
ర నిల్చినది బిడ్డలు చూ 2. 3.
- 17 ౬ ఈగి = దానము.
- 18 ర ఇజాకు = సంకటము.
- 20 ౧ తెక్కురు = పిచ్చివాడు. గ మసి = కల్మషము.
- 23 ౧ గొడ = ఆఁలి, బదరికము = పెట్టె.
- 25 గ ఎఱుకలేనది = బుద్ధియందు దరిద్రుడు.
- 26 ౧ పొల = మాంసము. ఆనమి = తినకుండుట.
- 28 అ వేదబము = వేదము. ర లింగి = బ్రదుకుకొఱకు సన్యాసి వేసము వేసికవాడు. 2 కోలము = వేసము.
- 31 ర పగటు = పెల్లదించు. ౬ సురాశ్రము = కోపము. తరణి = ఓడ.
- 33 గ సతత హింసకులు = ఎల్లపుడు హింసచేయువారు.

- 34 ౮ పోతము = పక్షిపిల్ల. ౧౦ ఇమ్ము = అనుకూల నివాసము.
- 35 3 కట్టాదులు = కట్టస్పర్శ రూపరస గంధములు.
౯ తోడును = సంబంధము.
- 40 5 కలవానికడ బీదకృపడి భగముఁ
దెలియువారల కడఁ దెలియనివాఁడు (అని కొందఱు)
౯ ఇంచు = ప్రేమించు.
- 51 3 విపు = దోసము. ౬ పట్టిఁడులో = పట్టులేనివారు.
- 52 ౮ పను పలుపందగు = అలవాటు చేయింపదగును.
- 53 ౬ ఈవరి = చాత.
- 57 ౧ విధింపఁజను = దండింపఁ దగును. ౫ వేడులు = వెట్టి.
౬ అనితటి = యుద్ధము కలిగిన వల్ల. బెలుకుటి = పెలవెలపోయి,
58 ౧ తోడుగు = కవచము.
- 77 ౧ మూలబలము, కూలిబలము, జేశనేన, ఆడవిసేన, తోడిసేన, క్రతు
(పులకొఱు) సేన అను ఆఱువిధములు సేనాంగములు.
౨ తోల్యెల్వ = మూలబలము.
- 82 ౧౦ పిదపచెల్మి = నీచస్నేహము.
- 85 ౬ అంగకములకొ = వస్త్రములచే (వేషముచే)
౯ కాననివాడు తానుకానఁడు. ఇతరులకుఁ దెలువఁ బూతును.
అరయనివాఁడు తానరసి విన్నంత వఱ కరసినవాఁడే యగును.
- 87 ౫ ఇష్టఁడు = జయింప కులభుఁడు.
- 89 3 కుమ్మరి కైదువట్లు = సారైపై కుండలను కోయు కుమ్మరి
ఆయుధమువలె, సరాలున.
- 91 ౬ కరీరభావములు = లేత పెదరువంటి భుజములు.
౯ సోలపరి = ఒడలు మఱచినవాఁడు.
- 92 ౧౦ ఈరెద = రెండు మనస్సులు.
- 95 ౧ మూఁడు ప్రకృతులు వాత పితృ శ్చేన్మములు.
౬ సోము = కుళము. ౮ గదము = రోగము. నిదానము = రోగ
కారణము.
- 105 ౧ నెవ్వ = చారిద్ర్యము, 107. ౪ సీదరము = చారిద్ర్యము.

- 112 గీ పణవవాద్యములియు = చావుపలకలు వాగును, నడుము మోటుఁ జాలక క్రుంగునని భావము.
- 114 ౧ తాళాశ్యము :— తాటి మట్టలోని కఱకు భాగముతోఁ జేయఁబడిన గుఱ్ఱము. తాను ప్రేమించిన పడుచు దక్కదని నిరాశగొన్నపుడు కాముకుఁ డెక్కునది. ఇట్లు చేయుట ప్రియురాండ్రను అగడుచేసి బెదరించుట కని చెప్పుదురు. తాళాశ్యమున కఱవమున 'మడల్' అని పేరు.
- ౮ ఇంటరము = సంకటము.
- 123 ౪ కొలకలను = కిక్కినొందినవారిని చంపెడిచోటు, వధ్యస్థానము.
- 125 3 వటుగ = నేర్పరి.
- 131 ౨ వలదు = అధికము. అసదు = తక్కువ.